

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ Ξ ΞΥΝΕΚΔΗΜΟΣ

ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΥΠΟ

ΛΟΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΞΥΝΤΑ ΞΞΟΜΕΝΟΝ

Ἔτος Α'. Ἐν Ἀθήναις τὴν 31 Μαρτίου 1849. Ἄρ. 7-8.

ΜΕΤΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

«Περὶ τῆς ἑλληνικῆς μετρικῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα.»

Nihil in studiis parvum. Quintilian.

Τὴν ἀρχὴν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣ τῆς παραφθορᾶς τῆς ἀρχαίας, ἀδύνατον εἶναι νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς, διότι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ἐγένετο ἡρέμα καὶ κατ' ὀλίγον. Ὡς ὄριον ὁμως τῆς μεταβάσεως ταύτης ἡδύνατό τις ἐν γενεὶ νὰ θέσῃ τοὺς χρόνους τῆς πολιτικῆς παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ μικρὸν πρὸ τούτων ὑψωθείσα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυίας τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι, εἰς τὸ ἄκρον τῆς τελειότητος, ἤρχισε καὶ αὕτη κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους νὰ σπεύδῃ πρὸς τὴν φθορὰν, τὴν ὁποίαν ἐπετάχυνεν ὄχι μόνον ὁ τοῦ πολιτικοῦ βίου περιορισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἄλλα αἷτια, τὰ ὁποῖα ἄλλως φαίνονται πρόσφορα πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἐπειδὴ, διαδοθεῖσα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διὰ τῶν ὅπλων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς ἅπασαν σχεδὸν τὴν τότε γνωστὴν Ἀσίαν καὶ Λιβύαν, καὶ μετὰ ταῦτα, διὰ τὴν μετὰ τῶν Ῥωμαίων κοινωνίαν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ κοινὴ τῶν πεπαιδευμένων γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον νὰ λαλῶσι κομψῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ γράφωσι κανονικῶς ἡμιλλῶντο πάντες. Ὑπὸ ἀλλοφύλων ὁμως ἡ εὐχῆς καὶ γλυκεῖα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα προφερομένη, ἐπόμενον ἦτο ν' ἀπολέσῃ τῆς εὐρυθμίας αὐτῆς τὸ τερπνὸν καὶ τὸν τὰς ἀκοᾶς κηλοῦντα ἐμμελῆ ἦχον. Ἡ δὲ καθίδρυσις τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ

(Φουλ. Ζ΄.)

τῶν φιλομούσων Πτολεμαίων Μουσείου, καὶ ὁ πρὸς τὴν πολυμάθειαν καὶ μελέτην τῶν ἀρχαιοτέρων εὐγενῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ νοῦ ζήλος τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πέλει καὶ ἐν ἑτέροις λογίων Ἑλλήνων ὀλίγον ἴσχυε ν' ἀναστείλῃ τὸν ταχὺν ῥεῦν τῆς διαφθορᾶς τῆς γλώσσης.

Ἡ ταχεῖα δὲ πρὸς τὰ χεῖρα τῆς γλώσσης φορὰ, ἐπενεργούσα ὄχι μικρὸν καὶ εἰς τὴν ἐξασθένεισιν τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας, ἐκώλυεν ὄχι μικρὸν τὴν παραγωγὴν γενναίων νοερῶν γεννημάτων, τὰ ὁποῖα ἠδύνατό πως νὰ ἀναστειλῶσι τὴν ἐξαχρεῖωσιν τῆς γλώσσης· εἰ δὲ τῶν χρόνων τούτων συγγραφεῖς, γράφοντες εἰς μίαν μόνην διάλεκτον καὶ μιμούμενοι δοκίμους τινὰς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, ὀλίγον καὶ πρὸς καιρὸν μόνον ἴσχυον νὰ πράξωσι τι ὑπὲρ τῆς γλώσσης. Ἐπειδὴ ἀπώλεια τῆς γενικῆς καὶ μερικῆς ἐλευθερίας, σπάνις καὶ παντελής ἔλλειψις τῶν πρὸς εὐημερίαν καὶ ἥτυχον βίον ἀνγκαίων διὰ τοὺς ἀλλεπαλλήλους πολέμους καὶ τὰς συχνὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς, Κυβέρνησις ὄχι μόνον ἀσθενὴς καὶ ἀνίκανος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καταπιέζουσα καὶ τὰ πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν βοηθήματα ἀφαιροῦσα, ὄχι μόνον ἐκώλυον τὴν βελτίωσιν τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἐπετάχυνον τὴν ἐξαχρεῖωσιν. Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα συνέτειναν νὰ ἐξασθενίσωσι μόνον, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ἀποσβέσωσι τελείως τὸ πρὸς τὰ καλὰ ἑλληνικὰ αἰσθημα. Διὸ καθὼς ἀείποτε διετήρει ἡ ἑλληνικὴ χώρα λείψανα τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, οὕτω καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπώλεσε μὲν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ γενικοῦ κλύδωνος καὶ χειμῶνος πολλὰς, διετήρησεν ὅμως καὶ ὄχι ὀλίγας τῶν ἀρετῶν αὐτῆς· διότι, καὶ ὑπὸ βαρβάρων λαῶν λαλουμένη, ἠδυνήθη διὰ τοῦ ἀείποτε ζῶντος ἑλληνικοῦ αἵματος νὰ διασώσῃ πολλὰς αὐτῶν καὶ νὰ κατεχύσῃ τῆς τῶν βαρβάρων γλώσσης.

Τί δὲ ἔπαθε κατὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους χρόνους καὶ ἡ ἑλληνικὴ ποιησις; Τὰ αὐτὰ βέβαια, οἷα καὶ ἡ γλῶσσα. Ἐπειδὴ ἀναγκαῖον ἀποτελεσμα τῆς μετὰ βαρβάρων φύλων κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων ἦτο, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ἀλλοιώσεων τῆς γλώσσης καὶ τῆς μὴ ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῆς γνησίας τῶν γραμμάτων προφορᾶς, ἡ ἰσόχρονος ἐκφώνησις τῶν βραχέων καὶ μακρῶν φύσει καὶ θέσει φωνηέντων, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπώλεια τοῦ οὐσιωδестаίου χαρακτῆρος τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἐπειδὴ χαρακτῆρ τῆς ἑλληνικῆς μάλιστα γλώσσης καὶ τῆς λατινικῆς, διακρίνων αὐτὰς ἀπὸ πάσης νεωτέρας γλώσσης, εἶναι ὁ διπλοῦς ῥυθμὸς, ὁ τῶν τόνων καὶ τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, ὧν ὁ δεύτερος μάλιστα καὶ μόνος ἦτο ἡ βᾶσις τῆς ποιήσεως. Αἱ νεώτεροι δὲ γλῶσσαι, οὐδαμῶς διακρίνουσαι ἐν τῇ προφορᾷ κατὰ τὸν χρόνον τὰ φωνήεντα, διατηροῦσι

τὸν ῥυθμὸν τῶν τόνων, καὶ οὗτος εἶναι ἡ βᾶσις τῆς νεωτέρας ποιήσεως. Τὸν αὐτὸν τοῦτον ῥυθμὸν καὶ τὴν ἰσόχρονον προφορὰν τῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν διατηρεῖ νῦν καὶ ἡ ἡμετέρα γλῶσσα εἰς τὸν πεζὸν καὶ ἑμμετρον λόγον.

Ἀλλὰ πότε ἔπαυσεν ἡ κατὰ χρόνον διάκρισις τῶν φωνηέντων, καὶ πότε κατὰ πρῶτον ἤρχισαν νὰ γράφωσι κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῶν τόνων ποιήματα οἱ Ἕλληνες; Ἡ εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἀπόκρισις οὔτε εὐκόλος εἶναι οὔτε ἀπλή· διότι, ἑλλειπουσῶν ἱστορικῶν ἀποδείξεων, οὐδὲν ἕτερον μένει, εἰμὴ ἡ κατ' εἰκασίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσέγγισις. Ἡ πιθανώτερα δὲ εἰκασία εἶναι, ὅτι ἡ τῆς προσωδίας σύγχυσις καὶ ἡ κατὰ τόνους ποιήσις ἤρχισε πρὸ πολλοῦ προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν λαλούντων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀξαναούσης, ἀπέβαλεν ἡ γλῶσσα καὶ ἐν τῇ προφορᾷ καὶ ἐν τῇ ποιήσει τὸν τῆς προσωδίας ῥυθμὸν· διετήρησε δὲ, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ νεώτεροι γλῶσσαι, τὸν τοῦ τόνου μόνον.

Εἰδικώτερον δὲ περὶ τοῦ δευτέρου τῶν ἐρηθέντων ἐρωτημάτων αἱ γῶμαι τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων Γερμανῶν εἶναι διάφοροι. Ὁ Ἄπελ ἐν τῇ μετρικῇ αὐτοῦ, (τόμ. Β' ἐν ἀρχῇ), λέγει, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς καὶ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν, ἡ κατὰ τόνους ποιήσις εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς προσωδιακῆς· μετὰ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς παραδοχῆς τῆς δευτέρας συνεβάδιζον ἀμφοτέραι κατὰ πάντας τοὺς χρόνους παραλλήλως, μέχρις οὗ ὑπερίσχυσεν ἐν τέλει ἡ προσωδιακὴ. Ὅτι δὲ δὲν εὐρίσκομεν νῦν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ποιήματι καὶ τὰ τοῦ ἑτέρου εἶδους, αἰτίαι εἰμῆθα ἡμεῖς αὐτοί, λέγει, διότι δὲν γινώσκομεν νὰ ἀνιχνεύσωμεν αὐτά. Πρὸς βεβαίωσιν δὲ τῆς δόξης ταύτης φέρει τὴν ἀρχαίαν ῥωμαϊκὴν ποιήσιν, ἥτις κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτι σωζόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα τηρεῖ, ὡς αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι νομίζουσι, μόνον τὸν ῥυθμὸν τῶν τόνων. Ἀλλὰ πάντες οἱ λοιποὶ Μετρικοὶ δοξάζουσιν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ποιήσις ἐγίνωσκεν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς μόνον τὸν προσωδιακὸν ῥυθμὸν, καὶ ὅτι τοῦτον διετήρησε μέχρις τῆς τελείας παρακμῆς· τὰς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄπελ ἀναπερομένης ἀποδείξεις ὡς ἀνισχύρους καὶ σφαλερὰς ἀποδοκιμάζουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς, εἰ καὶ δὲν δεχόμεθα τὴν δόξαν τοῦ Ἄπελ, οὐ καὶ ἡ κατὰ τόνους ποιήσις τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς προσωδιακῆς (1), διότι περὶ τούτου οὐδεμίαν ἱστορικὴν μαρτυρίαν

(1) Ἡ λέξις προσωδία ἐσημαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Γραμματικοῖς τοὺς χρόνους τῶν συλλαβῶν, τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα αὐτῶν. Ὁ Χοιροβοσκὸς παρὰ Βεκκέρφ (ἀνεκδ. τόμ. Β'. σελ. 703) λέγει. «Ἰστέον ὅτι ἐν ταῖς προσωδίας τρία εἶσιν εἶδη· ἔστι γὰρ τόνος, χρόνος, πνεῦμα». Οἱ νεώτεροι ὅμως ἐπεριερίτταν αὐτὴν μόνον ἐπὶ τοῦ

έχομεν, πειθόμεθα ὅμως ὅτι καὶ τὸ πάλαι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς τελείας ποιήσεως ὁ κοινὸς ἑλληνικὸς λαὸς, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔτι, ἦδεν αὐτοσχεδίως πολλάκις εἰς ἴδιον ἔμμετρον λόγον τὰς τοῦ θίου αὐτοῦ πράξεις· ὁ στρατιώτης τὰς ἀρετὰς του, ὁ ναυτὴς τοὺς κινδύνους του, ὁ ποιμὴν τὸν Πᾶνα καὶ τὰ ποιμενικὰ ἔργα του, αἱ θρηνοῦνται τοὺς ἀποθανόντας, ἡ μήτηρ τὸ ἐπὶ τῆς κλίνης τέκνον της, ὁ νέος τοὺς ἔρωτάς του κ. τ. λ. Ἡ τοιαύτη δὲ ποίησις δὲν διετήρει, ὡς εἰκόσ, τοὺς αὐστηροὺς ῥυθμικοὺς κανόνας τῆς ἐντέχνου ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ἀλλ' ὡς καὶ τὸ Ὀμηρικὸν ἔπος, εἰ καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστραίου μέχρι τοῦ νῦν οἱ Κριτικοὶ καὶ Μετρικοὶ ἀμιγλῶνται νὰ ὑποβλήωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς αὐστηροὺς τῆς προσωδίας κανόνας, σώζει ἔτι τινὰ ἀντιβαίνοντα διὰ τὸν τόνον εἰς τοὺς περὶ ἐξαμέτρου κανόνας τοῦ Ἡρακλείου καὶ Ἑρμάννου (1), οὕτω καὶ ἡ δημώδης αὐτῆς ποίησις εἴχει νομιζόμεν, ἐλευθερίας πολλάς· δὲν ὀλιγώνει μὲν ὅλως τὴν τῶν λέξεων προσωδίαν, διότι κατὰ ταύτην ἐπρόφερον αὐτὰς ἐν τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς τόνους αὐτῶν ἡμέλει παντάπασιν, ζητοῦσα νὰ συμβιβάσῃ ἀμφοτέρους τοὺς ῥυθμούς, ὡς πράττουσι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι κωμικοὶ τῶν Ῥωμαίων ποιηταί, ὁ Πλαῦτος μάλιστα καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ. Οὐδὲν θυμαστὸν δὲ, εἰ σώζονται μόνον ὀνόματα τοιούτων δημοτικῶν ἄσμάτων παρὰ τοῖς Ἑλληνισιν οὐχὶ δὲ καὶ ἄσματα. Ἐπειδὴ ὡς παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς καὶ παρ' ἡμῖν ἔτι, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησι, δὲν προσέχουσι τὸν νοῦν εἰς αὐτὰ οἱ εἰς ἐντεχνον ποίησιν καὶ μουσικὴν ἐξησκημένα τὰ ὄντα ἔχοντες, οὐδὲ ἄξια συλλογῆς καὶ διατηρήσεως νομιζοῦσιν αὐτά. Ἡμεῖς αὐτοὶ πρὸ μικροῦ ἠρχίσασμεν νὰ συλλέγωμεν τοιαῦτα ποιημάτια κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν περιέργων ἀλλοεθνῶν. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιημάτια τινὰ, τῶν ὁποίων τὸν προσωδιακὸν ῥυθμὸν ἔτι καὶ νῦν ἀδυνατοῦσι νὰ ὀρίτωσιν οἱ Μετρικοί. Διὸ πρὸ μικροῦ ὠμολόγησεν ὁ ἐν Βόννῃ καθηγητὴς Ῥιτςχέλιος (Ritschl) (2) καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Πείσιγιος (3), ὅτι ἡ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ τῶν ἐπιτὰ σοφῶν συμποσίῳ κεφ. ιδ'.

χρόνου, ἤτοι τοῦ μήκους καὶ τῆς βραχυτέτος τῶν συλλαβῶν. Ὁρα Buttman ausfuehrliche Grammat. τόμ. Α'. σελ. 29. Ἐν ταύτῃ τῇ σημασίᾳ τῶν νεωτέρων μεταχειρίζομεθα καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν ἐνταῦθα.

(1) Ὁρα Ἡρακλ. ἐγχειρίδιον σελ. 156 κ. ἐκδ. Gaisf.

(2) Ἐν τῷ Ῥηνικῷ Φιλολογικῷ Μουσείῳ τόμ. α. σελ. 301.

(3) Ἐν τῇ λατινικῇ γραμματικῇ αὐτοῦ σελ. 843. E cantilena illa molentium perveteri, quam Plutarchus memoriae prodidit, si numero poetico pronuntiantur, nullum metri genus agnoscitur, ubi autem accentus servatur, est quidem numerus κ. ε.

ἐπιμύλιος ὠδὴ τῶν Λεσβίων γυναικῶν ἄλλον ῥυθμὸν δὲν ἔχει, εἰμὴ τὸν τῶν τόνων.» Ἐγὼ γάρ, εἶπε, τῆς ξένης ἤκουον ἀδούσης πρὸς τὴν μύλην ἐν Λέσβῳ γενόμενος·

ἄλει, μύλα, ἄλει, —' υ —' υ —' υ
καὶ γὰρ Πιττακὸς ἄλει, —' υ — υ —' υ —'
μεγάλας Μυτιλάνας βασιλεύων. υ —' υ — υ —' υ — υ —' υ

Περὶ δημοτικῶν ἄσμάτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν ὀνομάτων ἀνάγνωθι Ἀθήναιον βιβλ. ιδ'. σελ. 618. κ. ε. Ἰουλ. Πολυδεύκη ἐν τῷ ὀνομαστ. δ', 53. καὶ ἀσπασματικά τινὰ ἐν τῇ συλλογῇ τῶν λυρικῶν ποιητῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ Bergk σελ. 878 κ. ε. Carmina convivalia Graecorum ed. Jngen. Jenae 1798. Ὅτι δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ δημοτικὴ ποίησις εἴχε κοινόν τι μετὰ τῆς ὑστερον ἐν χρήτῃ κατὰ τόνον ποιήσεως, νομίζει καὶ ὁ Πλανούδης (1), ὅστις, κατακρίνων τὴν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ κατὰ τόνους ποίησιν, λέγει, ὅτι ἐυμαθήθησαν τὰ τῶν Ἴωνικῶν γυναικαρίων ἄσματα· «Ἐκείνων μὲν οὖν ἂν τις, ἐπιτωθάζων τῷ ἐγγειρήματι, ἐξ Ἴωνικῶν γυναικαρίων εἶπεν αὐτοὺς τὸ τοιοῦτό γε ὑφελέσθαι. Τῶδε γὰρ τῷ ῥυθμῷ κάκεινα θρηνεῖ τοὺς τῶν ἐκφερομένων νεκρούς.» Ἀλλὰ περὶ τούτου ῥηθήσεται κατωτέρω.

Περὶ δὲ τῆς τοῦ μέσου αἰῶνος δημοτικῆς ποιήσεως λέγει Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (1080—1120) ἐν τῇ Ἀλεξιάδι, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὕμνει εἰς ἴδιαν διάλεκτον συμβάντα τῶν χρόνων του. Τεμάχιον τοιούτων ἄσμάτων διετήρησεν αὐτὴ ἡ ἱστοριογράφος. (2) «Ἐνθεν τοι καὶ τὸ πλῆθος, λέγει αὐτῇ, ἀποδεξάμενον τῆς ὀρμῆς τὸν Ἀλέξιον καὶ τῆς ἀγχινοίας ἐξ αὐτῶν πραγμάτων (γράψε τῶν πραγμάτων), ἄσματιον αὐτῷ ἀνεπλέξατο ἐξ ἰδιώτιδος συγκείμενον γλώσσης, καὶ παρεμφαίνον τὴν τε προαίσθησιν τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μεμηχανημένα. Τὸ δὲ ἄσματιον αὐταῖς λέξεσιν εἶχεν οὕτω.

Τὸ σάββατον τῆς τυρινῆς χαρῆς, Ἀλέξιε, ἐνόησές το.
Καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρῶτ' εἶπα καλῶς γεράκιν μου. (3)

(1) Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀνεκδότοις τοῦ Βηζμάννου τόμ. Β'. σελ. 98.

(2) Ἐν βιβλ. β'. σελ. 51. τῆς Παρισινῆς ἐκδόσεως.

(3) Περὶ τοῦ ἁσματίου τούτου, τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι παρεφθέρη ὑπὸ τῆς ἀγνοίας τῶν ἐκδοτῶν καὶ ἀντιγραφῶν, λαλεῖ ὁ ἡμέτερος Οἰκονόμος ἐν τῷ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς συγγράμματι σελ. 576, προτείνων τὴν πιθανὴν διόρθωσιν, ὑπᾶ (= ὑπᾶ ἢ ὑπᾶς, ὑπᾶγεις) ἀντὶ τοῦ, εἶπα. Παρὰ τῷ αὐτῷ ἀνάγνωθι διεξοδικὴν ἐκθεσιν περὶ τῶν αἰτιῶν τῆς περὶ τὴν γλώσσαν τῶν παλαιῶν ἡμῶν προγόμῳ ἐπιπολεῖσης κακίους μεταβολῆς, ἀπὸ σελίδος 496 κ. ε.

Εἶγε δὲ ᾧδὲ πως ἐνόησας τὸ διαφημιζόμενον ἐκεῖνο ἀσματίον. ὡς ἄρα κατὰ μὲν τὸ τυρώμενον σάβδατον ὑπὲρ εὐγέ σοι τῆς ἀγχινοίας, Ἀλέξειε, τὴν δὲ μετὰ τὴν κυριακὴν δευτέραν, καθάπερ τις ὑψηπέτης ἰέραξ ἀρίπταστο τῶν ἐπιβουλευόντων βαρβάρων.»

Ἡ μεταβασις δὲ ἀπὸ τῆς ἐντέχνου κατὰ προσωδίαν ποιήσεως εἰς τὴν κατὰ τόνους καὶ αὐτῶν τῶν λογίων νεωτέραν ποιήτην ἐγένετο, ὡς ἐρόβηθ ἀνωτέρω, ὄχι ἀμέσως, διότι τοῦτο εἶναι παρὰ τὴν συνήθη φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ κατὰ μικρόν, ἀναφανέντος ἐν τῷ μεταξὺ εἶδους ποιήσεως, ἔργουτος κατὰ τι ἀμφοτέρα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τοῦ ῥυθμοῦ ἀγαμῖξ. Περὶ τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως, περὶ ἧς καὶ ἡ πρόθεσις τῆς παρούσης πραγματείας, ὄχι μόνον μαρτυρίας ἀρχαιοτέρων ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ποιήματα ὄχι ὀλίγα.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐξανούσης ἀμαθείας ὄχι μόνον εἰς τὸ πλῆθος ἦσαν ἄγνωστοι οἱ κανόνες τῆς ἀρχαίας ῥυθμοποιίας, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι αὐτοί, εἴτε μὴ δυνάμενοι νὰ τηρῶσιν αὐτοὺς ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν ποιημάτων, εἴτε ἀνατραπέντες διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων ποιημάτων, καὶ ἔτι μεγάλως τὰ ἀρχαία σεβόμενοι, τὴν δὲ κατὰ τόνους ποιήτην ὡς δημῶδη καταφρονούντες, εἴτε καὶ ἀμφοτέρα, δὲν ἔγραφον μὲν ποιήματα κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῶν τόνων ἀλλὰ κατὰ τὸν προσηδικόν· ἀλλ' ὅμως, εἰσαγαγόντες ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ πολλοὺς ἰδίους νεωτερισμοὺς εἰς αὐτὰ, κατασκευάσαν τεχνητὴν τινα ῥυθμοποιίαν τῆς ὁράσεως μόνον ὄχι δὲ καὶ τῆς ἀκοῆς. Διότι, ὡς ἐφεξῆς γενήσεται δῆλον, ἂν ἐτώζετο μικρόν τι ἔγνος τῆς ἀρχαίας προσωδίας ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ, ἀδύνατον ἦτο νὰ παίζωσι μὲ τὰ φωνήεντα, ἐναλλάσσοντες κατ' ἀρέσκειαν τοὺς χρόνους αὐτῶν (1). Ὅθεν μέχρι πρό τινων δεκαετηρίδων οἱ ἀλλοθνεῖς ἐκδύται τῶν τοιούτων ποιημάτων, μὴ εὐρίσκοντες διατηρουμένους ἐν αὐτοῖς τοὺς κανόνες τῆς ἀρχαίας προσωδίας, ἐνόμιζον, ὅτι ἀριθμὸς τις μόνον συλλαβῶν ἀποτελεῖ τοὺς στίχους αὐτοῦς· ἄλλοι δὲ, ὅτι ἐν τοῖς κανονικοῖς ἰάμβοις

(1) Καὶ ἡ ἡμετέρα γλώσσα παρέχει ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης. Ὁ κοινὸς λαὸς ἀναβιβάζει ἢ μᾶλλον τηρεῖ τὸν τόνον τῶν θηλυκῶν ὑπερθετικῶν ὀνομάτων καὶ θηλυκῶν μετοχῶν (καλλίτερη, λεγόμενη) καὶ πολλῶν λέξεων νεωτέρων, μάλιστα κυρίων ὀνομάτων (Βάρβογλης, κόκκινος, κόκκινη, καλότυχος καλότυχη) ἐπὶ τῆς προπαρὰληγουσῆς ὡς καὶ τῶν ἀρσενικῶν (-ότατος-όμενος)· καὶ πολλῶν ἔτι ὀνομάτων τονίζει τὴν προπαρὰλήγουσαν ἐν τῇ γενικῇ κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν (τοῦ κόκκινου), διότι καὶ τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα φωνήεντα προσφέρει ἀδιαφόρως. Τὰς πλείστας ὅμως λέξεις καὶ μάλιστα τὰς ἀρχαίας τονίζει κατὰ τοὺς κανόνες τῆς ἀρχαίας προσωδίας, ἀλλὰ κατὰ παράδοσιν μόνον, ὄχι δὲ διότι ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν.

εὐρίσκονται καὶ τινες, ἐν αἷς μόνον οἱ τόνοι ἐρίζουσι τὸν ῥυθμὸν.

Κατὰ τὴν νεωτέραν ταύτην ῥυθμοποιίαν ἐγράφησαν οἱ λεγόμενοι ἰάμβοι. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ μετεχειρίσθησαν εἰς τὴν διδασκτικὴν ποιήτην ἀντὶ τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐξαμέτρου τὸν εἰς τοικῦτα ξηρὰ καὶ εἰς ἔμμετρον λόγον ἀνοίκεια ἀντικείμενα, μᾶλλον προσήκοντα ἰαμβικὸν τρίμετρον. Τὸ εἰς τοῦτο τὸ μέτρον γεγραμμένον καὶ σωζόμενον τοικύτης ὕλης ἀρχαιότερον ποίημα εἶναι ἡ πρότερον εἰς Δικαίειρον ἀποδιδομένη Ἑλλάδος ἀναγραφή, ἢ βίος Ἑλλάδος· διότι πρὸ μικροῦ ἀνεκαλύφθη ἐν τοῖς στηληρῶν ἀρχικοῖς τῶν πρώτων στίχων γρᾶμμασι τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθοῦς ποιητοῦ, Διονυσίου τοῦ Καλλιφώντος (1), καὶ ἡ εἰς Σκύμονον τὸν γεωγράφον ἀναφερομένη περὶ ἡγήσεις. Ἀμφοτέρα ταῦτα μετετυπώθησαν εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ τὸ 1807 ἐκδοθεῖσαν συλλογὴν τῶν ἐν ἐπιτομῇ τοῖς πάλαι γεωγραφηθέντων. Τόμ. Α'. σελ. 479. Πρῶτος δὲ τῶν νεωτέρων, ὅστις ἔγραψεν εἰς τὸ ἰαμβικὸν τοῦτο μέτρον διδασκτικὸν ποίημα, ἀλλὰ μὴ τηρῶν κατὰ πάντα τοὺς αὐστηροὺς τῆς ἀρχαίας προσωδίας κανόνες, εἶναι ὁ Γεώργιος Πισίδης (2),

(1) Ὁρα Ῥητικὸν Φιλολογικὸν Μουσεῖον 1842.

(2) Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐνομιζέτο ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ μέτρου αἰῶνος ἅριστος ἰαμβογράφος, προτιμώμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐριπίδου. Ἴνα δειξώμεν δὲ πόσον ὀλίγον ἠδύνατο νὰ ἐκτιμῶσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι τὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαίων, παραβάλλοντες αὐτοὺς πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτῶν ἢ τοὺς πρὸ μικροῦ ἀκμάσαντας συγγραφεῖς, ἄς συγχωρηθῇ ν' ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ, καὶ τοὶ μὴ ἔχοντα ἄμεσον ἀναφορὰν πρὸς τὸ προκείμενον. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Δούκα ἐρωτᾷ τὸν Μιχαὴλ Ψελλὸν, «Τίς στιχίζει κρείττον, ὁ Εὐριπίδης ἢ ὁ Πισίδης;» ὁ Ψελλὸς ἀποκρινόμενος, ἐξυμνεῖ τὰς ἀρετὰς τοῦ Πισίδου ἐν μακρᾷ ἐπιστολῇ, ἧς ἀξία ἀναγνώσεως εἶναι τὰ ἐξῆς: «Τοῦτο δὲ παντὸς ἐνεκα προκείσθω τοῦ λόγου, ὅτι τὰ μέτρα καὶ οἱ ῥυθμοὶ ἐτερότητας μυρίας παρὰ τοῦ χρόνου ἐδέξαντο, καὶ οὔτε τὸ ἡρωικὸν μέτρον τὴν ἀρχαίαν νῦν σώζει μεγαλοπρέπειαν, οὔτε ἐν τοῖς ἀκριβεστέροις μέτροις ἵσταται, ἀλλὰ τῷ δακτυλικῷ καὶ σπονδειακῷ καὶ ἰσοπαλλικῷ μέτρῳ καὶ ἰωνικῷ συζυγίαι ἀναμεμίχεται, οὔτε τὸ ἰαμβικὸν μέτρον τὰς αὐτὰς ἀναπαύσεις καὶ τοὺς αὐτοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὴν αὐτὴν συνήθην τοῖς πρότεροις ἔχον προσαίνεται, ἀλλὰ θεατρικώτερον νῦν ἐστὶ, καὶ ὡσπερ ἐπὶ ὀρχήστρας ὀπηναισχύνηται· καὶ πάσης μὲν ὑπερᾶλλεται βίαςως, παντὸς δὲ ῥυθμοῦ ὑπερίπταται, καὶ μόνον νῦν ζηλωτῶν τὸ ἄττον τοῦ μέτρου καὶ ἰαμβόκροτον. Ἡ μέντοι τραγικὴ ποίησις, διαφόροις τε ῥυθμοῖς κοσμουμένη καὶ μέτρα ποικίλα λαμβάνουσα, οὐ πίντως ἐξορμεῖται τὰς ὑποθέσεις, οὐδ' ὑπερᾶλλεται, ἀλλ' ἐστὶ μὲν οὗ καὶ τοὺς εὐκρότους ἤχους ζηλοῖ, καὶ τὴν ποδικὴν εὐρυθμίαν προκρίνει, καὶ τοῦ λόγου τὰς ἐμμέρους συζυγίας ἀσπάζεται· ὅπη δὲ δέξει τῷ ποιητῇ μεταβάλλει τε τὸν τόνον καὶ τὸν ῥυθμὸν ἐξαλλάσσεται, καὶ ποτὲ μὲν αὐτὴν ἀρπάζει ὁ ῥυθμὸς, ποτὲ δὲ θάινει ἐπὶ τρισυλλάβου ἢ τετρασυλλάβου τῆς βίαςως». Ἐφεξῆς λαλεῖ περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Πισίδου. Ἀνάγνωθι καὶ τὰ ἐξῆς ἐν τῇ ἐλληνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικούου τομ. 16'. σελ. 7 τῆς τοῦ Ἀρλεσιῶου ἐκδόσεως.

ἀκμάσας· περί τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ'. μ. Χ. αἰῶνος. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ποιηταί, Τζέτζης (1000), Φιλῆς (1280—1330) καὶ ἄλλοι παρεῖχον ἑαυτοῖς πλείονα τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ χρήσει τῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ὥστε μετὰ τὸν Θ'. αἰῶνα δυσκόλως εὐρίσκειται ποιητής, ὅστις τηρεῖ ἀκριβῶς τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας προσωδίας. Τὴν τοιαύτην περὶ τὴν ῥυθμοποιίαν ἀκολασίαν ἢ ἄγνοιαν κατέκρινον μὲν οἱ ἔτι μικρὰν αἴσθησιν τοῦ κάλλους τῆς ἀρχαίας ποιήσεως ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὅσάκις ἠθέλησαν νὰ γράψωσι στίχους εἰς ἀρχαῖον ῥυθμὸν, ὑπέπεσαν εἰς ἔτι πλείω καὶ μείζω τῶν λοιπῶν ἁμαρτήματα, εἰ καὶ νομίζουσιν ὅτι τηροῦσι τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας προσωδίας (1).

Ἰωάννης φιλόσοφος ὁ Σικελιώτης (1200) ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Ἐρμολογίου. «Καὶ μάρτυς, λέγει, Θεολόγος Γρηγόριος, δὲ οὐ μόνον Δημοσθένη, ἀλλὰ καὶ πάντας ὑπερέβαλετο· κἄν τοὺς λόγους παραβάλης, παίδιον εὐρήσεις τὸν Δημοσθένη. Καὶ τοῦτο δῆλον τοῦ μὲν ἐκ τοῦ πρὸς Λεπτίνην καὶ Ἀριστοκράτη τοῦ δὲ ἐκ τοῦ περὶ τοῦ Πάτχα. Ἄλλ' ἴσως τις εἰπὼι, ὡς κράτιστος περὶ τὸ δικανικὸν Δημοσθένης· ἀλλ' ἀμύνητος ὁ τὰ ὕψος ὁ τὰ ἄλογον θεωρίας.» ὁρ. *Rhetores Graeci* ed. Walz tom. 5. σελ. 75. Ἰωσήφ Ῥακενδύτης (1300) ἐν τῇ συνόψει τῆς ῥητορικῆς, «Ἐχεις, λέγει, ἀρχέτυπον τὸν Πισίδην, νεωτέρους τὸν Καλλικλῆ, τὸν Πτωχοπρόδρομον καὶ εἰς τὸν τοιοῦτος. ἐν τοῖς παλαιαῖς τὸν Θεολόγον, τὸν Σοφοκλῆ, ἐκτὸς τῶν ποιητικῶν ἰδιωμάτων αὐτὰ τὰ εὐφραδέστερα τοῦ Λυκόφρονος, καὶ εἰς τὸ τοιοῦτον.» *Rhet. Graec.* ed. Walz tom. 7. σελ. 562.

Γρηγόριος ὁ Κορίνθου (1200) ἐν τοῖς ἀνεκδότοις τοῦ Βεκκέρου tom. 7. σελ. 1081. «Ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς, λέγει, κείσθω σοι πρὸ πάντων εἰς ἀρχέτυπον ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Νύσσης, ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν εἰς ὀλίγους τοιοῦτους ἔγραψεν, ὁ παναθηναϊκὸς λόγος τοῦ Ἀριστείδου, ὁ Θεμιστοῦς, ὁ Προκόπιος Γαζῆς, ὁ Κορίνθιος, ὁ Ψελλὸς. . . ὁ πᾶν τας, οὗς ἴαμεν, αὐτοὶ τελείους ῥητορικοὺς λόγους ἀρίστους (ἔγραψαν).»

(1) Ὁ Τζέτζης, παρὰ Κραμέρω ἐν τοῖς ἑλλήν. ἀνεκδότοις tom. 7. σελ. 355, λέγει. «Ὅτε ταῦτα ἔγραφο, ἔτι κατεχρόμην τοῖς διχρόνοις ὡς οἱ βούβαλοι» παρβ. σελ. 361 ἐ. ἀ. Παραδείγματα τῶν ἰαμβικῶν στίχων αὐτοῦ εἶναι τὰ ἐφεξῆς ἐκ τοῦ περὶ διαφορᾶς ποιητῶν ποιήματος, ἔθθα ὁ ἀνὴρ νομίζει, διὲ πᾶσα ἡ τέχνη συνίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν τρισυλλαβῶν ποδῶν ἀντὶ δισυλλαβῶν. Ἐτι δὲ οὐχὶ μόνον τὰ δίχρονα μεταχειρίζεται κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ συγχωρεῖ εἰς τινὰς χώρας πόδας ἐκ δύο συλλαβῶν, τοὺς ὁποίους οἱ μετ' αὐτὸν ἀκριδέστεροι ἰαμβογράφοι ἀποφεύγουσιν.

Τὰ νῦν φέρε γράψωμεν ἠκριθωμένως,
Πόσα μέρη τε τυγχάνει κωμωδίας·
Καὶ τῆς παραβάσεως ὁπόσα δὲ τὰ μέρη.
Τίνα δὲ ταῦτα τεχνικῶς τε πῶς πρέπει
Κωμωδίας γράφειν τε καὶ τραγωδίας.
Μέρη μὲν εἰσι τέσσαρα κωμωδίας·
Πρῶτον πρόλογος, τὸ μέτριον χοροῦ τῆς εἰσόδου·
Τὸ τοῦ χοροῦ μέλος, δὲ δεύτερον λέγω.
Ἐπεισοδός· τρίτον δὲ τίδα (γρ. τόδα) τυγχάνει·

Ἄνωτέρω εἵπομεν, ὅτι τινὲς τῶν νεωτέρων ἐνόμισαν, ὅτι οἱ στίχοι τῶν ποιημάτων τούτων ἀποτελοῦνται δι' ἀριθμοῦ τινος συλλαβῶν. Ὁ Βερνσδόρφιος (Wernsdorf) ἐν τῷ προλόγῳ εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα ποιήματα τοῦ Φιλῆ §. 8. «An quid Philes, λέγει, *soluta oratione scripserit, nescio; nam quae mihi innotuerunt poemata sunt, sed qualia ab ejus aetate exspectaveris, politico metro (1) confecta pleraque: quod quamvis jambicum appellatur, non tamen jambis pedibus currit, sed syllabarum numero dimensum est. De quo conferas Is. Vossium de viribus rhythmici p. 21.* Καὶ ὁ Βοϊσσονάδης (Boissonade) πολλαχοῦ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων ἑλληνικῶν ἀνεκδότων ἐπαναλαμβάνει τὴν σφαλερὰν ταύτην δόξαν τῶν ἀρχαιοτέρων ὡς ἐν τοῖς *anecdotis graecis* τόμ. Α'. σελ. 48. σημ. ἐ. «*versus sunt politici, in quibus syllabae numerantur*» καὶ ἄλλαχοῦ πολλάκις.

Ἄλλὰ κατὰ τῆς δόξης ταύτης λαλοῦσι τὰ ἔτι σωζόμενα ποιήματα καὶ αἱ μαρτυραὶ τῶν ἀρχαίων. Ὁ Τζέτζης παρὰ Κραμέρω (2) ἀριθμῶν τὰ εἶδη τοῦ ἰαμβικοῦ μέτρου, ἐκθέτει τοὺς κανόνας καθ' οὓς αὐτὸς καὶ οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ἐποίου τοὺς ἰαμβικοὺς τριμέτρους περιὼν ὁ λόγος.

Καὶ τὸ κοινὸν μὲν δέχεται τοὺςδε τοὺς τρεῖς τοὺς πόδας. Σπονδαῖον καὶ τὸν ἰαμβον μετὰ τοῦ πυρρίχιου.

Καὶ μόνος μὲν ὁ ἰαμβος εἰς πάσας πίπτει χώρας·

Πρώτην, δευτέραν, τρίτην τε τετάρτην, πέμπτην, ἕκτην.

Ὁ δὲ σπονδαῖος εἰς τὰς τρεῖς, εἰς πρώτην τρίτην πέμπτην.

Μόνος δ' αὖ ὁ πυρρίχιος εἰς ἕκτην πίπτει μόνον.

Τοῦτο τὸ μέτρον τὸ κοινὸν καὶ κατημαξευμένον.

Περὶ δὲ τῆς κατ' ἀρέσκειαν χρήσεως τῶν διχρόνων φωνηέντων λαλεῖ ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ἡσιόδου ἔργ. 236. Καὶ ὁ Μάξιμος Πλανούδης, κατακρίνων τοὺς συγχρόνους του, ὅτι ἠμέλησαν τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν ἐν τῇ ποιήσει, ἀντ' αὐτῆς δὲ εἰσήγαγον τὸν ῥυθμὸν τῶν τόνων, ἀναφέρει ἐν ὀλίγοις τὴν μετάβασιν τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἕτεραν ῥυθμοποιίαν καὶ τοὺς κανόνας, ἢ μᾶλλον τὴν ἐλευθερίαν, καθ' οὗς κατεσκευάζον τοὺς στίχους. «Χθὲς δὲ, λέγει, καὶ πρὸ τρί-

Λόγος μεταξὺ πλὴν μελῶν χορῶν δύο·

Τέταρτον ἐστὶν ἐξοδος ταύτης μέρος·

Λόγος χοροῦ τις τῷ τέλει λελεγεμένος.

Τόσα μέρη μὲν εἰσι τῆς κωμωδίας.

(1) Κακῶς καλεῖ τὸ μέτρον αὐτῶν πολιτικῶν ὡς ἐφεξῆς μέλλομεν ν' ἀποδείξωμεν.

(2) Cramer *anecdota graeca* τόμ. Γ'. σελ. 308.

της οὐκ οἶδ' ἔθεν εἰς τόδε κατέπεσον ἄνθρωποι, καὶ μέτρον μὲν ἐκεῖνο (τὸ ἠρώων), ἠρωϊκοῖς ἔργον ἀρμόζον καὶ διηγήσεις, καὶ ὁ χρόνος τοσοῦτον ἐτίμησεν, ἔσον οὐδ' ἂν ἀριθμηταί τις, ἢ παρῆιδον ἢ κατασχεῖν οὐχ οἷοι τ' ἐγένοντο· οὐ γὰρ ἔχω λέγειν ὁπότερον, ἐὼ δὲ τοῦτο ἐν κοινῷ σκοπεῖν, Εὐριπίδης φησί. Ἰαμβον ἀντὶ τῶν ἐπῶν εἶλοντο, καὶ τοῖς τῶν διχρόνων μὴδὲν διαστελλόντες ἐχρήσαντο χρόνοις, πάντα δὲ συστολῆς ἐνταῦθα καὶ ἐκτάσεως μετέχειν τομωθεήσαντες. Ἐρτεῦθεν δὴ καὶ πόλεων πασῶν καὶ ἀνθρώπων ὀνόματα μὴδὲν μετρήσαντες τοῖς ἐμμέτροις ἐνήρμοσαν· καὶ ταῦτα πάντα τολμήσαντες σεμνοὶ δικεῖν βούλονται, ὡς ἔμμετρα γράρουσιν ἄμετρα ὡς ἀληθῶς καὶ μὴδὲν προσηκόντα μέτρον συνείροντες». (1).

Ἄλλ' ἐκ τῶν νεωτέρων πρῶτος ὁ Γερμανὸς φιλόλογος Στρούβης (Struve), γυμνασιάρχης ποτὲ τοῦ ἐν Ῥηγιμοντίῳ τῆς Βορουσίας (Koenigsberg) Γυμνασίου, ἠρεσύνησεν ἀκριβέστερον τοὺς ἰαμβογράφους τούτους, διεξεληθὼν τὰ ποιήματα τοῦ Νικήτα Εὐγενιανοῦ (1200), τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, τοῦ Φιλῆ καὶ τὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Φαβρικού τομ. Ε' — Ζ'. ἀποσπασμάτια ποιημάτων. Τὸ δὲ ἐξαχόμενον τῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσίευσεν κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ἀναπληρωτικῷ τόμῳ τοῦ Συνειδερείου ἑλληνικοῦ λεξικοῦ ἐν λέξει ἔνστιος· μετὰ ταῦτα δὲ ἐξέθετε διεξοδικῶς τοὺς προσωδικοὺς κανόνας ἐν τῷ προγράμματι τοῦ αὐτοῦ Γυμνασίου De legibus prosodicis et metricis, quas seniores Graecorum Jam-bographi secuti sunt. Regimonti Prus. 1820. 8. καὶ συνοπτικώτερον εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς ὑπὸ Βαϊτσονάδου ἐκδόσεως τοῦ Νικήτα Εὐγενιανοῦ, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ κριτικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεβόδη 1823 φυλλ. ζ', σελ. 637.

Οἱ ὑπὸ τοῦ Στρούβη ἀνευρεθέντες κανόνες ἀπῆλλαξαν τοὺς φιλόλογους τῆς μέχρι τοῦδε ἀπάτης, βεβαιώσαντες, ὅτι πάντες οἱ ἰαμβοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἰ καὶ κακῶς κατεσκευασμένοι ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τῶν ἀρχαίων, δὲν τηροῦσι τὸν ρυθμὸν τῶν τόνων ἀλλὰ τὸν τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν· ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τύχην μόνον συμπίπτει ὁ τῶν λέξεων τόνος μετὰ τῆς μακρᾶς συλλαβῆς τῆς ἐν ἄρσει τοῦ ἰαμβοῦ· καὶ ὅτι ὑπάρχει μικρὸς τις ἀριθμὸς στίχων, ἀποτελουμένων μόνον δι' ὠρισμένου ἀριθμοῦ συλλαβῶν. Οἱ κανόνες δὲ οὗτοι ἔχουσιν ὡς ἐφεξῆς.

α. Προσωδικοί.

1. Μακρὰ συλλαβὰ εἶναι αἱ ἔχουσαι φύσει μακρὸν φωνῆν (η, ω) καὶ δίφθογγον, καὶ αἱ ἔχουσαι θέσει μακρὸν, ἐὰν μετὰ τὸ

(1) Ὁρα Βαχμάνου ἀνέκδοτα τόμ. Β'. σελ. 98.

Ἐραχὺ φωνῆν ἔπωνται δύο σύμφωνα. Σπαιρώτατα δὲ εἶναι τὸ φωνῆν βραχὺ, ἐὰν μετ' αὐτὸ ἔπηται ἄφωνόν μετὰ ἀμεταβόλου.

2. Βραχεῖαι δὲ συλλαβὰ εἶναι αἱ ἔχουσαι φύσει βραχὺ φωνῆν (ε, ο), ἐὰν μετ' αὐτὸ ἔπηται φωνῆν ἢ ἐν μόνον σύμφωναν. Βραχύνονται δὲ πολλάκις καὶ τὰ φύσει μακρὰ φωνήεντα καὶ αἱ δίφθογγοι, ὅταν κῆνται ἐν μέσῳ λέξεως, καὶ μετ' αὐτὰς ἔπηται συλλαβὴ τῆς αὐτῆς λέξεως, ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένη.

3. Τὰ φωνήεντα α, ι, υ εἶναι κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρον πάντοτε δίχρονα, εἰς ὅποιονδήποτε λέξιν καὶ θέσιν τοῦ στίχου εὐρίσκονται καὶ ὅποιονδήποτε τόνον φέρουσιν, ἐὰν μόνον κατὰ τοὺς ἀνωτέρω κανόνας δὲν ᾔναι θέσει μακρὰ· ἐπὶ δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ λέξει κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρον εἶναι ποτὲ μὲν μακρὰ ποτὲ δὲ βραχέα, (1) ἀμελουμένων ὅλως τῶν τῆς ἀρχαίας προσωδίας νόμων. Καὶ ἡ δίφθογγος α εὐρίσκεται πολλάκις ἐν μέσῳ λέξεως δίχρονος.

β'. Μετρικοί.

Ἐκαστος ἰαμβικός στίχος ἔχει πάντοτε δώδεκα συλλαβὰς· διὸ καὶ ἕκαστος ποῦς δύο μόνον. Ἐκ τῶν δυσυλλαβῶν ποδῶν τῆς ἀρχαίας μετρικῆς ὁ ἰαμβος τίθεται εἰς τὸν β'. δ'. ζ'. πόδα τοῦ τριμέτρον, ὁ δὲ σπονδαῖος εἰς τοὺς λοιπούς, ὁ πυρρίχιος δὲ μόνον εἰς τὸν τελευταῖον πόδα τοῦ στίχου. Τὴν σύμπτωσιν δύο φωνήεντων (χάσμα ἢ γασμωδιαν hiatus) ἀποφεύγουσιν οἱ ἀκριβέστεροι τῶν ποιητῶν. Ὁ τύπος λοιπὸν τοῦ ἰαμβικοῦ τούτου τριμέτρον ἔχει οὕτως.

ῡ — υ — ῡ — υ — ῡ — υ — ῡ — υ — ῡ — υ — ῡ — ῡ

Ἐξαιρέσεις τῶν κανόνων τούτων παρέχουσι τὰ κύρια ὀνόματα, οἱ τεχνικοί ἔροι, καὶ ἐνίοτε ἐπαγγελμάτων ὀνόματα· ἐπειδὴ ἡ βραχεῖα συλλαβὴ τίθεται ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρον ὡς μακρὰ, καὶ μάλιστα πολυσυλλαβῶν κυρίων ὀνομάτων. Οἱ ἐκ τούτων ἀποτελούμενοι σπονδαῖοι, πυρρίχιοι καὶ οἱ τραγαῖοι αὐτοὶ τίθενται ἀδιαφόρως εἰς ἅπαντας τοῦ στίχου τοὺς πόδας· οἷον τὰ ὀνόματα·

Διονύσιος, Θεολόγος, μονόκερως,

4 5

Τριπτόλεμος, Νκου|χοδο|νόσωρ.

(1) Ἀνώμυός τις ποιητῆς περὶ τοῦ ἀγ. Θεοδ. στίχ. 177.

Καὶ πᾶσι τῶν πᾶσι τῶν ἐκρούει φθάσας.

Θεόδωρος Πρόδρομος ἀποδημ. φίλια.

Εὐροσσία καὶ κάλλος ἄμφω φιλίας.

Ἄμφω φιλίας ἔργα. Πῶς, ζῆτες; μάθε.

Τῶν ὀλίγων δὲ στίχων, οὓς εὔρεν ὁ Στρούθης ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωσθεῖσι ποιήμασιν ἀντιβαίνοντας εἰς τοὺς κανόνας τούτους, τινὰς μὲν ἐδιόρθωσεν αὐτὸς, τοὺς λοιποὺς δὲ ἐξέλαβεν ὡς ἐφθαρμένους.

Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὁ Δανὸς Ἐρρίχσένιος (Henrichsen), διεξελεύθων τὰ αὐτὰ ποιήματα, ἅ καὶ ὁ Στρούθης, καὶ ἕτερα πολλὰ, ὠμολόγησεν ἐν ἰδίῳ συγγράμματι (1) τὸ ἀληθές τῶν κανόνων τούτων. Ἀλλ' εὔρε πρὸς τούτοις, ὅτι σχεδὸν πάντες οἱ ἰαμβικοὶ οὗτοι στίχοι ἔχουσι τὸν τόνον ἐπὶ τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ τελευταίου ποδός (2), ὡς ὀρθῶς ὁ Βοῖσσονάδης ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Νικήτα Εὐγε-

(1) Ueber die sogenannten politischen Versen bei den Griechen, von Mag. Henrichsen aus dem Daenischen übersetzt von Friedrichsen. Leipzig 1839.

(2) Λίαν δὲ περίεργον φαίνεται, ὑπερ καὶ ὁ Στρούθης καὶ πάντες οἱ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γράψαντες ἠγνούσαν, ὅτι πάντες οἱ χωλιαμβικοὶ στίχοι τοῦ Βαθρίου, τοὺς ὁποίους πρὸ ἕξ ἐτῶν, ἀνακαλύψας ἐν τινι μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ ἡμέτερος Μινωίδης Μηνᾶς, μετεβίβασεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξέδωκεν αὐτοὺς δις ὁ Βοῖσσονάδης μέχρι τοῦδε, καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἄλλοι πολλάκις, φέρουσι πάντες κατὰ τὴν ἡμετέραν παρατήρησιν τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ἀ συλλαβῆς τοῦ ἐσχάτου ποδός. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, λέγω, εἶναι λίαν περίεργον, διότι ὁ ποιητὴς Βάθριος ἐξῆσε κατὰ τὴν δόξαν τῶν πλείστων Κριτικῶν πρὸ τοῦ γ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος· ὑπερ ἐπιθεσιαῖο τὴν δόξαν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς κατὰ τόνον ποιήσεως εἶναι λίαν ἀρχαῖαι· ἐπειδὴ τὴν ιδιότητα ταύτην τῶν χωλιαμβῶν τοῦ Βαθρίου ἔχουσι πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι ἰαμβικοὶ καὶ πολιτικοὶ στίχοι. Οὐδὲ νὰ ὑποθέσωμεν δυνάμεθα, ὅτι ὁ Βάθριος ἐν ἀγνοίᾳ πως ἐποίησεν οὕτως· ἐπειδὴ ἐκ τῶν ριγ' μύθων, ἢ 1834 στίχων ὀλίγοι τινὲς εὑρίσκονται παραβαίνοντες τὸν κανόνα τούτον, ὑπερ δεικνύει προδήλως τὴν πρόθεσιν τοῦ ποιητοῦ. Ἐπειδὴ, ἐν ᾧ διὰ τὴν φύσιν τοῦ μέτρου ἢ τελευταία τοῦ στίχου συλλαβὴ εἶναι ἀδιάφορος κατὰ τὸν χρόνον, βραχείας δὲ οὐσίας, ὁ τόνος τῶν τρισυλλαβῶν λέξεων ἔπρεπε νὰ τεθῆ εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, ὁ ποιητὴς ἐκλέγει μόνον δισυλλαβῶν λέξεις (ὡς περ, φόρτον, ταῦροι, κρεῖττον), ἵνα τηρήσῃ τὸν τόνον ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς συλλαβῆς τοῦ στίχου· ἀπαξ δὲ μόνον (ἐν τῷ μύθ. ν'. στίχ. 19) γράφει τρισυλλαβῶν λέξιν, ἀπέκτεινας, καὶ εἰς τέσσαρας μόνον στίχους τονίζει τὴν ἐσχάτην συλλαβὴν· ἀλλ' εἰς τούτους εὔρηται μόνον ἡ ἀντωνυμία ἡμᾶς, ἡμῖν. Αὐταὶ εἶναι αἱ μόναι ἐξαιρεσεῖς! Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν προσθέτω ἐνταῦθα πρὸς βεβαίωσιν τοῦ λόγου ἕνα μῦθον τοῦ Βαθρίου· διότι νομίζω, ὅτι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων δὲν ἔχουσι τὸ κείμενον καὶ τινες ἴσως οὐδὲ ἤκουσάν τι μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μύθων αὐτῶν· ἐν ᾧ οἱ Γάλλοι ἔχουσι ἤδη δύο ἐκδόσεις ἀπὸ τῆς πρώτης δημοσιεύσεως αὐτῶν ἐν Παρισίαις, καὶ οἱ Γερμανοὶ τρεῖς ἑτέρας. Ὁ λή. μῦθος ἔχει οὕτω.

Δρυτόμοι τινὲς σχίσαντες ἀγρίαν πεύκην
Ἐνῆραν αὐτῇ σφῆνας, ὡς διασταίη
Γένοιτό τ' αὐτοῖς ὁ πόνος ὕστερον βράων.
Πεύκη στένουσα «Πῶς ἂν, εἶπε, μεμφοίμην
Τὸν πέλεκυν, ὅς μου μὴ προσῆκε τῇ ῥίζῃ,
ὣς τοὺς κακίους σφῆνας, ὧν ἐγὼ μήτηρ;

νιανοῦ παρετήρησεν, εἰ καὶ ὁ Στρούθης ἐν τῇ ῥηθείᾳ ἐπικρίσει ἐξέλαβε τοῦτο ὡς ἐκ τύχης προερχόμενον ὅχι δὲ ἐκ θελήσεως τοῦ ποιητοῦ.

Ἐτι δὲ προσθέτει ὁ Δανὸς φιλόλογος, ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχουσι πολλοὶ στίχοι, οἵτινες οὔτε τοὺς κανόνας τῆς προσωδίας ταύτης οὔτε τῆς τῶν τόνων ἀκολουθοῦσι, καὶ τοὺς ὁποίους οὔτε νὰ διορθώσωμεν εὐκόλως δυνάμεθα, οὔτε ὡς ἐφθαρμένους νὰ ἐκλάβωμεν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ εἴτε ἐξ ἀμαθείας εἴτε ἐξ ἁμελείας παρέβησαν τοὺς κανόνας τούτους· ἱκανὸν δὲ εἶναι, ὅτι οἱ πλείους καὶ δοκιμώτεροι τῶν ποιητῶν τηροῦσιν ἀκριβῶς τοὺς κανόνας τῆς νεωτέρας προσωδίας· καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀμάσσαντες.

Ὅτι δὲ οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἐποίουν κατὰ ὠρισμένους κανόνας, καθ' οὓς καὶ ἡ τῶν τόνων θέσις δὲν ἦτο ἀδιάφορος, ἐξάγεται, ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰωσήφ Ῥακενδύτου (1), ὅστις πρὸς τοὺς ἄλλοις (2), συμβουλεύει μάλιστα νὰ τηρῶσιν οἱ ποιηταὶ ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν στίχων τὸν τόνον κατὰ τὴν ἀ. συλλαβὴν τοῦ τελευταίου ποδός. Ἡ τήρησις δὲ αὕτη τοῦ τόνου δὲν ἦτον λοιπὸν ἀναπόφευκτος, ἀλλὰ προ-

Ἄλλος γὰρ ἄλλη μ' ἐμπεσὼν διαβήσσει.

Ὁ μῦθος ἡμῖν τοῦτο πᾶσι μὲνυει,

ὣς οὐδὲν οὔτω δεινὸν ἂν πρὸς ἀνθρώπων

Πάθοις τι τῶν ἐξωθεν, ὡς ὑπ' οἰκειῶν.

(1) Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ῥητόρων ὑπὸ Βαλζίου. Τομ. Γ'. σελ. 560.

(2) Τῶν ἰαμβικῶν στίχων ἀρετὴ ἐστὶ προηγουμένως μὲν εὐρυθμία, καὶ γίνεται ἐκ τοῦ συμπεπιλημένου καὶ συγκεκριμένου τῶν λέξεων, καὶ ἀχασμωδῆτος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τόνος πολλὴν εὐρυθμίαν ποιεῖ. διὸ δεῖ σπουδάζειν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀξύτων, προπαραξυτόνων καὶ τοιούτων λέξεων, καὶ ὑπαλλάσσειν αὐτὰς ἐμμελῶς, καὶ ἐκ τῆς χώρας τηρεῖν τὴν παροξύτονον ὡς εὐπχρον, εἰ δυνατὸν πάντοτε. . . . πολλὴν γὰρ εὐρυθμίαν ποιεῖ τῷ ὅλῳ στίχῳ ἢ κατάληξις εὐπχρος οὔσα. . . . Ἀρετὴ στίχων πρώτη καὶ μεγίστη τὸ ἐμπερικλείεσθαι τῷ στίχῳ ἔννοιαν, καὶ ταύτην πλείονα, καὶ ἐφαρμύζεσθαι καὶ ἐμπεριγραφεσθαι, καὶ μὴ ἐκκρεμῆ τὴν τοῦ ὕψους στίχου ἔννοιαν πρὸς τὴν τοῦ ἔμπροσθεν. . . . Τοιαῦτα τὰ γνωμικὰ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ἄλλων σοφῶν.

Γύνοι, γυναιξὶ κόσμον ἢ σιγῇ φέροι. [Σοφ. Αἴας 293]. Καὶ τὸ θεολογικόν.

Θυμὸν χαλινόυ μὴ φρενῶν ἔξω πείσης.

Οὐ λέγω δὲ ἵνα καθόλου τὸ τοιοῦτον ἀφοριστικὸν τηρῆς καὶ πεπληρωμένον ἔννοιαι, ἀλλ' ὡς ἂν ἐν τοῖς πλείοσιν, ἐπεὶ καὶ ἀδύνατον μὴ ἐμπεσεῖν σε εἰς ἐκκρεμείας καὶ ἀλληλουχομένους στίχους, καὶ μᾶλλον ἂν εἰς πλάτος ἰαμβίχης. Τὰς μένται ταυτολεξίας καὶ τὰς περιττολογίας σπουδάζε φεύγει πάντοτε· οἶον,

Ἄλγος φίλοις καὶ θλίψιν εἰς ψυχὴν φέρεσι

Μακρὰν ἀπάρκα καὶ διαστάς πατρίδος.

σθετόμενος οὗτος ἀπετέλει τὸν στίχον εὐηχότερον κατὰ τὸν Ῥακεν-
δύτην· διὸ καὶ πολλοὶ στίχοι δὲν ἔχουσιν αὐτὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Κατὰ τὴν νέαν ταύτην προσωδίαν ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ
τοῦ μέσου αἰῶνος κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἀκατάληκτους ἰαμβικούς τρι-
μέτρους, ὀλιγώτερον δὲ ἕτερα εἶδη στίχων. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου
εἶδους εἶναι ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν καὶ ἡ εἰς Γρηγόριον τὸν Ναζιαν-
ζηνὸν ἀποδοσιμένη συνήθως τραγωδία Χριστὸς πάσχων· διότι, πλὴν
τῶν τοῦ Εὐριπίδου στίχων, οἱ λοιποὶ πάντες ἔχουσι κατὰ τὴν ἡμε-
τέραν παρατήρησιν ἀπάσας τὰς μετρικὰς καὶ προσωδιακὰς ἐλευ-
θερίας, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Ὅθεν εἰκάζομεν, ὅτι τὸ
εὐσεβὲς τοῦτο δράμα εἶναι ἀνάξιον τοῦ περικλειοῦς πατρὸς τῆς ἐκ-
κλησίας, ὅστις καὶ καλλιτέρους βέβαια στίχους ἠδύνατο νὰ ποιῆσῃ,
ὡς δεικνύουσι τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ποιήματα· φρονοῦμεν δὲ, ὅτι
τὸ ποίημα τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὸν ἡ' ἢ θ'. αἰῶνα (1). δια-
τηρεῖ προσέτι τὸ ποίημα τὸν τόνον σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν ἐκ-
την χώραν. Τοῦ δὲ δευτέρου εἶδους εἶναι τινα ἐκ τῶν εἰς Ἀνα-
κρέοντα κοινῶς ἀποδοσιμένων λίαν κομψῶν ποιηματίων, τὰ ὁποῖα
οὔτε κατὰ τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν, οὔτε κατὰ τοὺς τόνους μόνον
ποδίζονται, ἀλλ' εἶναι γεγραμμένα κατὰ τὴν νεωτέραν ταύτην προ-
σωδίαν. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ξδ'. κατὰ τὴν συλλογὴν τοῦ Μελ-
χορνίου (Mehlhorn), ἢ τὸ νθ'. κατὰ τὴν τοῦ Μαϊβίου (Moe-
bius) ἔκδοσιν τῶν Ἀνακρεοντείων ἀσμάτων, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ
Πτωχοπροδρόμου, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν διάλογον, ἐπιγραφόμε-
νον, Ἀμάραντος ἢ Γέροντος ἔρωτες, ἀναφέρεται αὐταῖς λέξεσι.

» Τούτων μὲν ἄλλης· ἐγὼ δέ τι τῆς Ἀνακρεόντος μουσῆς ὡς
ἐγκατευναστικοῦ μόρια ὑποτραγωδήσω τῇ ἑορτῇ· καὶ ἄμα ἔλεγε·

Δοκίμιον δὲ εἰ οὕτω γράψαι·

Ἠλιγνας ἡμᾶς ἀπάρας τῆς πατρίδος.

Τὸ μέντοι ἐνθυμήμασι χρῆσθαι κοσμεῖ μὲν μάλλον τὰ μέτρα, οὐκ ἔστι δὲ τούτων
ἴδιον, ἀλλὰ τῆς ἀπλῆς ῥητορείας καὶ λογογραφίας μάλλον· ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ ἰαμ-
βεῖα λογογραφία τίς ἐστι εὐρυθμῶς, ζηλοῦσθαί σοι καὶ τὸ ἐνθυμηματικὸν ἐν αὐτοῖς.
Ἐχεις ἀρχέτυπον τὸν Ησιόδον. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἄριστο-
τέλης ῥητορ. Γ'. κεφ. 8. «ὁ δ' ἰαμβὸς αὐτῆ ἐστὶν ἡ λέξις ἢ τῶν πολλῶν· διὸ μά-
λιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φέγγονται λέγοντες». Καὶ ποιητ. κεφ. Γ'. Μά-
λιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖον ἐστίν· σημεῖον δὲ τούτου· πλεῖστα γὰρ
ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, ἐξάμετρα δὲ ὀλιγάκις. Ἀνά-
γνωθι σημειώσεις Ριττέρου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

(1) Ἀνάγνωθι Eichstaedt Drama christianum num G. N. tribuendum sit.
Ienae 1816, ὅστις ἐκτὸς τῆς ἡμετέρας μετρικῆς παρατηρήσεως ἀναφέρει ἐτέ-
ρας πολλὰς.

Θεῶν ἀνάσσα, Κύπρι,
Ἰμερε, κράτος χθονίων,
Γάμε, βίοτοιο φύλαξ,
Ἰμέας λόγοις λιγαίνω,
Ἰμέας στίχοις κυδαίνω,
Ἰμερον, γάμον, Παφίην.

Δέρκεο τὴν νεάνιν, δέρκεο, κοῦρε.

Ἐγρεο, μὴ σε φύγη πέρδικος ἄγρα.

Στρατόκλεις, φίλος Κυθήρης,

Στρατόκλεις, ἀνὴρ Μυρίλλης,

Ἴδε τὴν φίλην γυναῖκα,

Κομάει, τέθηλε, λάμπει.

Ῥόδον ἀνθῶν ἀνάσσει.

Ῥόδον ἐν κόραις Μυρίλλα.

Ἡέλιος τὰ σέθεν δέμνια φαίνει.

Κυπάρτιτος περὺκοι σῶ ἐνὶ κήπῳ.

Συνίσταται ἐκ δύο στροφῶν, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἔχει ἓνα οἶκον
ἐξ μικροτέρων στίχων καὶ δύο μεγαλειτέρων, παρὰ τῶν τότε
Μετρικῶν (1) κουκούλια καλουμένων. Τὸ μέτρον δὲ αὐτῶν εἶναι.

υ υ — υ — υ — υ

— υ υ — υ υ — — υ υ — υ

Τὰ δίχρονα α, ι, υ ἐκλαμβάνονται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ποιητοῦ ὡς
μακρὰ καὶ ὡς βραχεῖα.

(1) Ἰσαάκιος ὁ μοναχὸς, ἐν τῷ περὶ μέτρων ποιητικῶν παρὰ Βαχμάννοφ ἑλλ. ἀ-
νεκδ. Β'. σελ. 191, λέγει. «Τὸ Ἀνακρεόντειον μέτρον παρονόμασται ἐξ Ἀνακρέον-
τός τινος (!), ὅστις πρῶτος τούτῳ ἐχρήσατο. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο, τοὺς τε καλουμέ-
νους οἴκους καὶ τὸ κουκούλιον. Καὶ οἱ μὲν οἴκοι ἐπιδέχονται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ χώρᾳ
ἀνάπαιστον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἰαμβὸν καὶ μίαν περιττὴν συλλαβὴν ἀδιά-
φορον εἴτε μακρὰν εἴτε βραχεῖαν. Μακρὰν μὲν οἶον·

ἀπὸ μουσικῶν μελῶρων.

βραχεῖαν δὲ οἶον·

ἀπὸ τοῦ λίθου τὸ βεῖθρον.

Τὸ δὲ τούτων κουκούλιον τρίμετρον ἐστὶ κατὰ διποδίαν, καὶ δέχεται ἐν μὲν ταῖς
περιτταῖς χώραις πυρρῆσιον, ἐν δὲ ταῖς ἀρτίαις σπονδαῖον, πλὴν τῆς τελευταίας· ἐν
ταύτῃ γὰρ ἐπιδέχεται μὲν καὶ σπονδαῖον, ἐπιδέχεται δὲ καὶ τροχαῖον διὰ τὸ ἀ-
διάφορον τῆς τελευταίας συλλαβῆς. Παράδειγμα δὲ τοῦ πρώτου·

ἀρετῆς εὐστεφάνου ἀνθεα δρέψας.

τοῦ δὲ δευτέρου.

Ζαχαρίου μεγάλου πάγκλυτε κοῦρε.

Τινὲς δὲ συντάσσουν αὐτοῖς καὶ ἕτερον ἐξ ἑνὸς τῶν τετρασυλλαβῶν ποδῶν τὴν συ-
στροφὴν ἔχοντα· οἶον ἐξ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος τρίμετρον ἀκατάληκτον, ὃ καὶ ἀνα-
κλώμενόν φασι, ἐπιδεχόμενον τὴν τομὴν ἐφθήμερη, τουτέστι μετὰ τὰς τρεῖς τοῦ
ουτέρου ποδὸς περαινόμενῃ τὴν τομὴν εἰς μέρος λόγου. οἶον·

Αἱ δὲ λή. καὶ λβ'. ὦδαι κατὰ τὴν συλλογὴν τοῦ Μελοχρονίου οὐδὲ τὴν νεωτέραν ταύτην προσωδίαν τηροῦσιν, ἀλλὰ μόνον ἕκαστος στίχος, συνιστάμενος ἐξ ὀκτώ συλλαβῶν, ὡς τινες κανονικαὶ Ἀνακρεόντειαι ὦδαι, διατηρεῖ πάντοτε τὸν τόνον ἐπὶ τῆς παραληγουσῆς συλλαβῆς τοῦ στίχου, μόνος ὁ 5. στίχος τῆς λή, ὡς κατακλείει τρόπον τινὰ τοῦ πρώτου συστήματος, ἔχει μόνον ἐπτά.

ᾠδὴ λή. εἰς ἑαυτόν.

Ἐπειδὴ βροτὸς ἐτέχθην,
Βιότου τρίβον ὀδεύειν,
Χρόνον ἔγνω, ὃν παρῆλθον·
Ὅν δ' ἔχω δραμεῖν, οὐκ οἶδα.

Μέθετέ με φροντίδες.

Μηδὲν μοι καὶ ὑμῖν ἔστω.
Πρὶν ἐμὲ φθάσῃ τὸ τέλος,
Παίξω, γελᾶσω, χορεύσω
Μετὰ τοῦ καλοῦ Λυαίου.

ᾠδὴ λθ'. εἰς τὸ ἔαρ.

Τί καλὸν ἔστι θαδίζειν,
Ὅπου λειμῶνες κομῶσιν,
Ὅπου λεπτὴν, ἡδυτάτην
Ἀναπνεῖ ζέφυρος αὔρη.
Κλημα τὸ Βακχεῖον ἰδεῖν, (1)
Χ' ὑπὸ τὰ πέταλα δύναι,
Ἀπαλὴν παῖδα κατέχειν,
Κύπριν ὄλην πνεύσαν.

Καὶ τσαῦτα μὲν περὶ τοῦ α'. μέρους τῆς ἡμετέρας πραγματείας. Περὶ τῆς νεωτέρας δὲ μετρικῆς τῆς κατὰ τόνον, καθ' ἣν εἶναι γεγραμμένοι καὶ γράφονται οἱ πολιτικοὶ στίχοι καὶ τὰ

ἀρετῆς ἔργα φέρειν ἔμπονος ἦβη.

Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀπὸ χορισμοῦ ἀρχεται ὁ τοιοῦτος στίχος, εἴτα ἔχει τὸν ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος διὰ τὸ ἀδιάφορον τῆς τελευταίας, καθ' ἃ τῷ ἀγίῳ Σωφρονίῳ καὶ ἄλλοις ἀρχαιότεροις δεκατ. οἶον·

Χριστιανῶν μακάρων ἔλθετε παῖδες,

Καὶ οὗτω μὲν ἐκ τριῶν τετρασυλλαβῶν· εἰ δὲ βούλει· ἐκ δισυλλαβῶν ἔξ, ἐν μὲν τῇ α'. χῶρξ τροχαίου, ἐν τῇ β'. ἰάμβου, ἐν δὲ τῇ γ'. πυρρίχιου, ἐν δὲ τῇ δ'. σπονδειοῦ, ἐν δὲ τῇ ε'. πάλιν πυρρίχιου, ἐν δὲ τῇ ς'. τροχαίου ἢ σπονδειοῦ διὰ τὴν ἀδιάφορον. Δεῖ δὲ ὅκτω μὲν τοὺς οἴκους ἐκτίθεσθαι, δυοὶ δὲ χρῆσθαι τοῖς κουκούλοις, τοῖς καὶ ἀνακλωμένοις. » Ὅρα πλείω παρ' Ἑρμάνῳ Elementa metriceae σελ. 486 καὶ ἐξῆς. Ἀνάγνωθι καὶ Du Cange λεξικὸν ἐν λέξει κουκούλιον καὶ οἶκος.

(1) Ἴσως γραπτέον, Τὸ Βακχεῖον ἰδεῖν κλημα, πρὸς τήρησιν τοῦ ρυθμοῦ.

λοιπὰ ποιήματα ἡμῶν, ῥηθήσεται ἄλλοτε. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ οὔτε ἔχουσιν, οὔτε δύνανται νὰ πορισθῶσιν εὐκόλως ποιήματα τῆς ἰαμβικῆς ταύτης ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων, ἀναγκαῖον ἐνόμισα νὰ προσθέσω ἐνταῦθα ἐκ πολλῶν ἰαμβογράφων παραδείγματα τινὰ, δι' ὧν γίνεται καταφανῆς ἡ ἀλήθεια τῶν κανόνων τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, καὶ ἐξ ὧν γνωρίζει ἕκαστος ὡς ἐκ μικροῦ μέρους τὴν ποιητικὴν εὐφροσύνην τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ποιητῶν Ἑλλήνων.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Λέοντος Φιλοσόφου ἐκ τῶν ἑλλ. ἀνεκδ. τοῦ Βοϊτσονάδου.
Τομ. Β'. σελ. 475.

Τὴν ἀρετὴν χθὲς εἶδον ἐν μέσῃ πόλει,
Μελαμφοροῦσαν καὶ κατηρέϊας ὄλην.
Τί δ', εἰρόμη, πέπονθας; Ἡ δὲ, νῦν ἔγνωσ.
Τόλμα, φρόνησις, γνῶσις ἐν ταῖς γωνίαις·
Ἄγνοια δ' ἄρχει καὶ μέθη καὶ δειλία.

Αἰνίγματα συντεθέντα παρὰ Βασιλείου τοῦ Μεγαλομίτου. ε. ἀ.
Τομ. Γ'. σελ. 445.

Ἐρωσ.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ζῶων,
Ὅ μὴ συνέσχον καὶ κατέσχον καιρίως,
Καίω, τιτρώσκων δίχα πῦρὸς καὶ τόξου.
Πλὴν ἀλλὰ παθῶν γράμματος ἄρσιν μίαν·
Ἔθνος δυσμικτὸν γίνουμαι δούλον πάλιν·
Αὔθις ἄλλου δὲ γράμματος αἴρουμένου,
Βροτῶν μέλος γίνουμαι. Πῶς; τοῦτο λέγε.

Μαξίμου Πλανούδη. ε. ἀ. σελ. 463.

Κακῶς Ἀρείῳ ταῦτα πεφρονηκότες,
Ἄνδρες φονῶντες, πλήρες αἱμάτων στίφος,
Καλῶς θεοῦ προὔπεμψαν ὑμᾶς εἰς δόμους·
Καὶ γὰρ θεοῦ μὲν οἶκος ὑμᾶς ἀμφέπει,
Τοῖς δ' οἶκος ἄδης καὶ τὸ μυρίον σκότος.

Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου κατὰ μακρογενεῖου γέροντος, δοκοῦντος εἶναι διὰ τοῦτο σοφοῦ· ε. ἀ. τόμ. Δ'. σελ. 430.

Ἰαταταιὰξ τῆς ἀδρᾶς γενειάδος!

Ὅση καθεῖται μέχρι τοῦ προκοπίου,

Τῷ πεμπέλῳ γέροντι, σαπρῷ Θουκρίτῳ!
 Ἰαταταιᾶξ τῆς κινάβρας τοῦ γράσου!
 Φεῦ τοῦ τοσοῦτου τῆς ὑπῆνης φοριίου!
 Ὅση μὲν εἰς ἔκτασιν, εἰς εὖρος δ' ὄση!
 Ἀπλῶς δὲ πάσας τὰς διαστάσεις ὄση!
 Ἐντεῦθεν, οἶμαι, κατακομπάζεις, γέρον.

Τοῦ σοφωτάτου μητροπολίτου Ἀθηνῶν κυροῦ Μιχαήλ τοῦ Χω-
 νιάτου, ἐπὶ τῇ ἀρχετύπῳ ἀνιστορήσει αὐτῶν, τουτέστι τῆς πό-
 λεως Ἀθηνῶν ἑ. ἀ. τομ. Ε'. σελ. 373.

Ἔρωσ Ἀθηνῶν τῶν πάλαι θρυλλουμένων
 Ἐγραψε ταῦτα ταῖς σκιαῖς προσαθύρων,
 Καὶ τοῦ πόθου τὸ θάλπον ὑπαναψύχων.
 Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν οὐδαμοῦ, φεῦ! προσβλέπειν
 Αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀοίδιμον πόλιν,
 Τὴν δυσαρίθμου καὶ μακραίωνος χρόνου
 Δίθους, θυοῖς κρύψαντος, ἠφραντωμένη·
 Ἐρωτολήπτων ἀτεχνῶς πάσχω πάθος,
 Ὅτ' τὰς ἀληθεῖς τῶν ποθουμένων θεῶν
 Ἀμηχανοῦντες τῶν παρόντων προσβλέπειν,
 Τὰς εἰκόνας ὁρῶντες αὐτῶν ὡς λόγῳ
 Παραμυθοῦνται τῶν ἐρώτων τὴν φλόγα.
 Ὡς δυστυχῆς ἔγωγε, καινὸς Ἰξίω,ν,
 Ἐρῶν Ἀθηνῶν, ὡς ἐκεῖνος τῆς Ἥρας·
 Εἶτα λαθὼν εἰδῶλον ἠγλαῖσμένος,
 Φεῦ! οἷκ πάσχω καὶ λέγω τε καὶ γράφω!
 Οἰκῶν Ἀθήνας, οὐκ Ἀθήνας που βλέπω,
 Κόνιν δὲ λυπρὰν καὶ κενὴν μακαρίαν.
 Ποῦ τὰ σεμνὰ τλημονεστάτη πόλις;
 Ὡς φροῦδα πάντα καὶ κατάλληλα μύθοις,
 Δίκαι, δικασταί, θήματα, ψῆφοι, νόμοι,
 Δημηγορίαί, πειθανάγκη ξητόρων,
 Βουλαί, πανηγύρεις τε καὶ στρατηγίαι
 Τῶν πεζομάχων ἅμα καὶ τῶν ναυμάχων,
 Ἡ παντοδιπῆς μούσα, τῶν λόγων τὸ κράτος!
 Ὀλωλε σύμπαν τῶν Ἀθηνῶν τὸ κλέος.
 Γνώρισμα δ' αὐτῶν οὐδ' ἀμυδρόν τις ἴδοι.
 Συγγνωστὸς οὐκοῦν, εἴπερ οὐκ ἔχων βλέπειν
 Τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀοίδιμον πόλιν,

Ἴνδαλμα ταύτης γραφικὸν ἐστησάμην.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ παλαιογραφίᾳ τοῦ Μοντεπαλκωνίου σελ. 228
 ἐπὶ τινος χειρογράφου τοῦ ἡ. αἰῶνος εὑρηται τὸ ἑξῆς ποιημάτων.

Σαφῶς ὁ Μωσῆς νόμον ὑπαγορεύσας,
 Ἐδήλου τὸ πρὶν ἐν γράμμασι τὴν χάριν·
 Νυνὶ δὲ Χριστὸς τὴν χάριν ἐγχαράξας,
 Ἀνεῖλεν εὐθὺς τὸ γράμμα ὡς σκιῶδες·
 Καὶ τρόπος ἄλλος ἀντεσῆχθη δογμάτων,
 Καινὴν καὶ ξένην ὑπηγορίαν ἔχων.

Περὶ γυναικῶν παρὰ Βοῖσσοῦ ἀθ. τομ. Α'. σελ. 159.

Βίον καλὸν ζῆς, ἀν γυναικα μὴ ἔχης.
 Γυνὴ δὲ κολακεύει σε τοῦ λαβεῖν χάριν.
 Γυνὴ δ' ὅλως τι συμφέρον οὐ βουλευέται.
 Δειναὶ γὰρ αἱ γυναῖκες εὐρίσκουν τέχνας.
 Ἐκ τῶν γυναικῶν ἔλλυται κόσμος ἅπας.
 Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνὴ κακὸν τρίτον.
 Ἴσον πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή.
 Ὅπου γυναῖκες εἰσι πάντ' εἰσὶν κακά.
 Ῥᾶον βίον ζήσεις, γυναικὸς ἀν ἀπέχη.
 Τρισάθλιος γυναικὶ πιστεύων ἀνὴρ.
 Χειμῶν μέγιστος οἰκίας κακὴ γυνή.

Ψελλοῦ ποίημα ἰατρικόν· ἑ. ἀ. 181.

Ἡ κολοκύνθα καὶ λύει τὴν γαστέρα,
 Ψύξιν τε γεννᾷ καὶ καθυγραίνει πλέον.
 Πέπων κακοστόμαχος ἠτιόνως τρέφων.
 Ὁ σίκκος δύσπεπτος, ὑγρὸς τὴν φύσιν.
 Σῦκον, σταφυλαί, καὶ τρέφουσιν ἠρέμα,
 Ἡτιόν τε δυστόμαχα πλειστόχυμά τε.
 Τῆς δὲ σταφυλῆς εὐχυμώτερον σῦκον,
 Νεφροῦς καθαίρει καὶ κενοῖ τὴν γαστέρα.

Τοῦ σοφωτάτου Πρωτοσήκητις κυροῦ Λέοντος τοῦ Βαρδάρη στί-
 χοι ἰαμβικοὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν ἑ. ἀ. σελ. 399.

Στενάς πύλη δαίκενσι σαφῶς εἰσόδους,
 Ἐκ τῶν προθύρων ἐκφοβοῦσα καθάπαξ.
 Ἄνω ποταμὸς ἐκ ποδῶν κριτοῦ βρύων,
 Καὶ δαπανηρὰν ἀλιτροῖς ἔλκων δίκη,ν,
 Κατὰ κεφαλῆς τοῦ προσιόντος φλέγει·
 Δυὰς παραστάτις δὲ πάλιν ἀγγέλων

Πλευράς ἀτεχνῶς διορύττουσιν ἄγαν·
 Ὁ μὲν γὰρ ἀκμὴν ἀνατείνεται σπάθης,
 Ὁ δ' αὖ γραφικῶς δξυτάτῳ καλάμῳ
 Κώδηκα πικρὸν ἐγγαράττει πικτιμαίων.
 Ἀλλὰ στενωθεὶς ἀνάδραμε ταχέως
 Ὄμματα καὶ νοῦν ἀνάγων καὶ καρδίαν,
 Καὶ τῷ θρόνῳ πρόδραμε τῷ τοῦ δεσπότη κ. λ.

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Φιλῆ παρὰ Ἰδελέρω ἐν τοῖς
 Physiци et medici Graeci. Τομ. Α'. σελ. 290.

Εἰς τοὺς 16' μῆνας.

Τοῦτ' ἄρα σαφές, ὁ γραφεὺς γὰρ ἐνθαδε.
 Τῷ μαρτίῳ μὲν ὄπλα καὶ θάρσος γράφει,
 Καὶ κτήνος ὀργῶν. Τακτικὸς γὰρ ὁ χρόνος.

Στίχοι Ἀνακρεόντειοι ἐν σχήματι ἐξομολογήσεως τοῦ θειοτάτου
 καὶ σοφωτάτου Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Σωζοπολίτου παρὰ Βοΐτσο-
 νάδῃ, Τομ. Γ'. σελ. 456.

Εἰ, πλειστάκις ἀμαρτήσας,
 Τσσαυτάκις ὑπεσχήθην,
 Ἀποσχέσθαι τῆς κακίας,
 Μὴ τὸ συνειδὸς μου φέρων,
 Μὴ τοὺς ἀληθεῖς ἐλέγχους,
 Μὴ τὸν νῦν παρόντα σκότον,
 Ἐκ τῶν ἔργων τῶν τοῦ σκότους,
 Μὴ τὸ πῦρ τὸ τῆς γεένης,
 Μὴ τὴν τήμερον αἰσχύνην,
 Μὴ τὴν πάνδημον ἐκείνην,
 (Τὰ δεινά μου γὰρ ἐκχεῖται).
 Κἄτα μετ' ὀλίγον αὔθις,
 Τῶν προτέρων ἐγεγόνειν,
 Καὶ παρέβην τὰς συνθήκας.
 Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀρλισκάνων,
 Καὶ τὰς ἐπὶ τούτῳ δίκας.
 Ἀλλὰ τί καὶ δεῖ παθεῖν με;
 Τίτι προσπεσεῖν με πρέπει;
 Καὶ πρὸς τίνα καταφύγω;
 Παρὰ τίνοσ ἐξαίτησω
 Τὴν συγγνώμην καὶ τὸν εἶκτον,
 Ἐκτὸς σοῦ, τοῦ φιλανθρώπου,

Ποιητά μου καὶ θεέ μου;
 Σὺ γὰρ μόνος ἐλεήμων,
 Καὶ πλοῦν τὴν σωτηρίαν
 Τῶν ἀμαρτανόντων, σῶτερ.

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΛΥΚΙΑΣ.

Λυκίαν ἔλεγον οἱ παλαιοὶ Ἑλληνες, ἀπὸ Λύκου τοῦ Παιδίου, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, τὸν ἀπὸ τῶν ὄρεων Σολύμων, Μασσικύτου καὶ Κράγου καὶ Ἀντικράγου, καὶ ἐπέκεινα τούτων κατὰ τινὰ μέρη, περιλαμβανόμενον τόπον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ τῶν κόλπων Πυμφυλίου καὶ Γλαύκου. Ὁ τόπος οὗτος κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινὸς, εὐϋδρὸς, καὶ τραχύς, ἀλλὰ εὐλίμενος καὶ εὐθετος πρὸς θαλασσογραφίαν, κατεῖχeto ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπὸ τῶν Σολύμων, ἐθναρίου ἀγνώστου (συγγενεὸς ἴσως τῶν Φρυγῶν καὶ Καρῶν, ἢ ἄλλων, ἀπάντων κλάδων ὄντων τῆς Πελασγικῆς κατὰ πιθανολογίαν φυλῆς, ἐξ ἧς ἡ Ἑλληνική), ὅτε ἀποικίσθη ἐκ Κρήτης ὑπὸ τῶν μετὰ Σαρπηδόνοσ, υἱοῦ τοῦ Μίνωοσ, μεταναστευσάντων, ἢ ἄλλων λαῶν Κρητικῶν, οἵτινες ὠνομάσθησαν ἐκεῖ Τερμίλαι καὶ Τελχίνεσ· μετὰ δὲ ταῦτα, συνφίεθη ἐξ Ἀθηνῶν ἐν μέρει καὶ Κορίνθου καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Πελοποννήτου, τὰ πάντα δὲ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν. Ἀκολούθωσ ἡ Λυκία ἐκατοικήθη πᾶσα ὑπὸ Ἑλλήνων, ὥστε ἦτον ἡτῆ ἐξελληνισμένη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ αὐτόχρημα πλέον Ἑλληνικὴ γῆ ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων. Φαίνεται ὅτι οἱ πρότεροι λαοὶ αὐτῆσ εἶχον ἰδιαιτέρα γράμματα, ὅμοια τὸ σχῆμα τοῖς φρυγιακοῖσ καὶ ἑλληνικοῖσ, ἐπειδὴ εὐρέθησαν οὐκ ὀλίγοι τοιαῦται ἐπιγραφαὶ ἀρχαιόταται μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τισὶ τόποισ πεδινοῖσ, εὐδοκουμενοῖσ ἑκπαλαί, οἷον ἐν Πινάρωσ, Ξάνθῳ καὶ Μύρωσ. Ἀλλοῦ ὅμοω τῆσ Λυκίασ, οἷον ἐν Φασήλιδι, δὲν εὐρέθησαν ἄχρι νῦν αἱ λεγόμεναι Λυκικαὶ καὶ ἐπιγραφαὶ, αἱ ὁποῖαι ἦτον ἴσωσ ὀρθότερον νὰ λέγωνται Σολυμικαὶ ἢ ὅπωσ ἄλλωσ, διότι ὡ; προεῖπομεν, οἱ Λύκοι ἦταν πλέον αὐτόχρημα Ἑλληνεσ, ἔχοντεσ ἀναμειβόλωσ καὶ αὐτοὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Πολλοὶ τῶν ἀρχαιολόγων φρονεῦσιν οὐκ ἀπθανωσ, ὅτι οἱ τοῦ Ὀμήρου Λύκοι καὶ ὁ Πάνδοροσ δὲν ἦταν ἐκ τῆσ περὶ ἧσ ὁ λόγοσ Λυκίασ, ἀλλ' ἐκ τῆσ κατὰ Μυσίαν ἢ τὴν μετὰ ταῦτα ὀνομασθεῖσαν Αἰολίδα ὁμωνύμου Λυκίασ περὶ τὸ Ἀδραμύτιον.

Ὅπωσ ἂν ἔχωσι τὰ τοιαῦτα, ὑπάρχει ἀναντιρρήτων, ὅτι ἡ Λυκία, οἷσα χερρόνησώδησ πωσ καὶ ὀρεινὴ ἐν πολλοῖσ, ὥστε καὶ φύ-

σει ὀχυρά, κειμένη δὲ καὶ ἐν παράπλῳ τῆς ἐκ τοῦ Αἰγαίου εἰς Κιλικίαν καὶ Κύπρον καὶ Φοινίκην παραλίας, εὐνομήθη ἔκπαλαι καὶ ἤκμασεν ὀπωροῦν κατὰ πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἀρετὴν, σχετισμένη οὕτω διὰ θαλάσσης μετὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου μάλιστα, ὡς φαίνεται ἀπὸ πολλὰς τῶν μυθικῶν ἢ ἠρωϊκῶν χρόνων διηγήσεις, οἷα ἢ περὶ Βελεροφόντου καὶ ἄλλαι, καὶ ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις οἱ λαοὶ αὐτῆς ἦσαν πάντοτε ναυτικοί, τεχνικοί καὶ ἐμπορικοί, ὡς καὶ σήμερον οἱ χριστιανοί, οἱ παλαιοὶ τοῦ τόπου κάτοικοι, Μεγιστεῖς (Καστελορρίζιῶται), Λειβησιανοὶ καὶ ἄλλοι, ἀν καὶ ὁ τόπος οὗτος δὲν ἔχη τὴν εὐκλῆριν καὶ καλλιτεχνίαν, οὔτε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν σοφίαν τῶν ἀρχαίων χρόνων, καταστραφεῖς καὶ ἐρημωθεῖς μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὑπὸ τῶν βερβαρικῶν ἐπιδρομῶν.

Μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος οὐδὲν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦτον ἄγνωστον καὶ ἀνεξέταστον τοσοῦτον παρὰ τοῖς περιηγηταῖς καὶ ἀρχαιολόγοις τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης, ὅσον ἡ Λυκία. Εἶχον εἰπῆ κατὰ ὀλίγον περὶ αὐτῆς ὁ Κλέρκιος πρῶτον καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Βέακος. Κατὰ δὲ τὸ 1811 ὁ πλοίαρχος Βουφόρτιος (Beaufort), θαλασσογράφος τοῦ Βρετανικοῦ Ναυαρχείου, ἐρευνήσας τὸν τόπον τοῦτον καὶ τὴν Παμφυλίαν καὶ Κιλικίαν, ἐξέδωκε τὸ πόνημά του κατὰ τὸ 1818, ὀνομάσας αὐτὸ *Καραμαυιαν*. Πρῶτος οὗτος ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰς θέσεις τῶν Πατάρων, Μύρων, Ἀντιφέλλου, (πόλεων ὀνομαστῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, αἱ ὁποῖαι σώζουσι μέχρι νῦν τὸ παλαιὸν ὄνομα) καὶ Ὀλύμπον καὶ Φασήλιδος καὶ Χιμαίρας, καὶ ἄλλων ὀλιγῶτερον ἀξιολόγων πέλεων ἢ πολιχνίων. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἄλλος Ἄγγλος περιηγητὴς, ὀνόματι Κοκερέλλης, ἐπισκεφθεὶς τὴν Λυκίαν, παρατήρησε τὰ Μύρα, τὰ Λίμυρα, τὴν Ἀπέραν, μίαν τῶν λεγομένων Κυανείων πόλεων, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν πρῶτην ἐκ Λυκικῶν ἢ Σολυμικῶν γραμμῶν ἐπιγραφῆν. Κατὰ τὸ 1838 περιηγηθεὶς καὶ εἰς τὴν Λυκίαν ὁ Ἄγγλος Κάρολος Φέλλος (Fellows), ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν τὸ 1840 καὶ ἐνησχολήθη πρὸς ἀνακάλυψιν τινῶν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιωματικῶν θέσεων, ἰδίως δὲ τῶν πόλεων Ξάνθου, Γλῶ, Πινάρων, Καδυάνδων, Ἀρυκάνδων, καὶ Σιδύμης. Οὗτος ἐπροσδιόρισε καὶ τὴν θέσιν τῆς Κύδνης, καὶ εὗρηκε τοῦλάχιστον ἑξ ἄλλας παλαιὰς θέσεις ἀξιολόγους, εἰς ἃς ἐφῆρμωσε τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων πόλεων Καλύδων, Μασσικύτου, Φελλοῦ, Γάγων, Πυδαλίας καὶ Τραβάλων. Πρὶν δὲ γνωρίσῃ τὴν δευτέραν περιήγησιν τοῦ Φέλλου, ἄλλοι Ἄγγλοι περιηγηταί, Ὁσκυνος καὶ Ἀρβεύς (Hoskyn et Haruey), διήλ-

θον τὸ 1840 καὶ 1845 μέρη τινὰ τῆς Λυκίας, καὶ ἀνερευήσαντες τὴν κοιλίαν τοῦ Ξάνθου ποταμοῦ, ἐπεσκέφθησαν τὰ Καδυάνδα καὶ τὰ Δαίδαλα, τὸ πρὸς δυσμὰς ἐν τῷ κόλπῳ Γλαύκῳ ὄριον τῆς Λυκίας κατὰ τὸν Στραβῶνα, καὶ ἀνεκάλυψαν τὸν Καῦνον. Κατὰ δὲ τὸ 1845 οἱ Ἄγγλοι περιηγηταί Ὁσκυνος ὁ προμνημονευθεὶς καὶ ὁ Φόρβης, περιελάττες τὰ ἐνδότερα τῆς Λυκίας πρὸς τὴν Μιλυάδα καὶ τὴν Κιβυρατίδα, ἐπροσδιόρισαν τὴν θέσιν δύο Κιβυρατικῶν πόλεων, *Οἰοάνδων* καὶ *Βαλβούρων*, καὶ εὔρον δύο ἄλλας, ὧν ἡ μία πιθανῶς ἡ *Μασσικύτη* ἢ δὲ ἄλλη *Ποδαλία*. Ἡ διήγησις τῶν περιηγήσεων τούτων ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1843 ἐν τῇ ἐφημερίδῃ τῆς ἐν Λονδίῳ Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας μετὰ τινος πίνακος τῆς Λυκίας καὶ τῆς Καρίας.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1844 ἡ Βρετανικὴ Κυβέρνησις ἐπεμψε τὸ πολεμικὸν πλοῖον Βέακον (Beacon), κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου Γράβου, εἰς παραλάβη ἐκ Λυκίας τὰ ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ Φέλλου εὐρεθέντα ἐν Ξάνθῳ ἀρχαῖα. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἔφερε καὶ τρεῖς περιηγητὰς Δανιέλην, Σπάθην, καὶ τὸν εἰρημένον Φόρβην, αἵτινες ἐμοιράσθησαν τὴν ἐργασίαν, ἀναδεχθέντες, ὁ μὲν πρῶτος τὰ ἀρχαιολογικά, ὁ δεύτερος τὰ γεωγραφικά καὶ ὁ τρίτος τὰ φυσιολογικά. Οὗτοι περιῆλθον ἐπιμελῶς ὅλην σχεδὸν τὴν Λυκίαν καὶ ἀνεκάλυψαν καὶ ἐπροσδιόρισαν πολλῶν ἀρχαίων πόλεων καὶ πολιχνίων ἢ ἄλλων μερῶν θέσεις. Ἐκτὸς τῶν Κιβυρατικῶν πόλεων καὶ τῆς μεγάλης Τερμησσού, αὐτοὶ εὐτύχησαν νὰ προσδιορίσωσι τὴν θέσιν τῶν τριῶν Κυανείων πόλεων, *Ροδιαπόλεως*, *Καυδύβων* καὶ *Συάσσου*. Ὁμοίως τοῦ *Φελλοῦ*, τῆς *Ἐδεθησσού*, τῆς *Ἀκαμισσῆς*, τῶν *Γάγων*, τοῦ *Βουβῶνος*, τῆς *Λάκλης* καὶ τοῦ *Ααγῶνος*. Οὗτοι ἀπεφάνθησαν, ὅτι αἱ κατὰ τὸν περιηγητὴν Φέλλον Γάγαι εἰσὶ τὰ *Κορυδαλλία*, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν Μασσικύτη ἐστὶν ἡ *Ἀραξα* πόλις, ὁ δὲ κατ' αὐτὸν Φελλός, πιθανώτατα ἡ *Πύρρα*. Ἀνεκάλυψαν προσέτι καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν πόλεων θέσεις, οἷον τῆς κατ' αὐτοὺς *Ἀπολλωνίας* καὶ τῆς *Μανδραπόλεως*. Οὗτοι διέγραψαν τὴν διὰ Λυκίας πορείαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ῥωμαίου Ὑπάτου Μανλίου. Παρὰ ταῦτα ἐκ τῶν τριῶν τούτων ὁ Δανιέλλης, συνοδεύων ἐκ Ῥόδου εἰς Ἀττάλειαν τὸν αὐτότε ἐρχόμενον νέον Ἄγγλον πρόξενον Πύρδιον (Purdie), ἐπεσκέφη τὰς παλαιὰς πόλεις *Σέληνην*, *Σέλλιον*, *Μάρμορα*, *Πέργην* καὶ *Λύβηνην*, τῶν ὁποίων τινὲς ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν γεωγράφων εἰς τὴν Παμφυλίαν καὶ Πισιδίαν.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τίνες ἐκ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν περιηγηταὶ ἦλθον εἰς τὴν Λυκίαν, καὶ τί ἐπρόσθεσαν εἰς τὰς

περὶ αὐτῆς ἐρεύνας. Ἐκ τῶν νεωτάτων Γάλλων περιηγητῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπεσκέφθησαν τὴν Λυκίαν ὁ Τεξιέρως, (Texier), ὁ Λεβάσιος (Lebas) ἴσως δὲ καὶ ἄλλοι.

Τ' ἀνωτέρω ἐτημειώσαμεν ἀπανθίσαντες ἕκ τινος ἐπικρίσεως τοῦ νεωτάτου περὶ Λυκίας συγγράμματος περιηγητικοῦ, ἐπιγραφομένου, *Περιηγήσεις ἐν Λυκία, Μυλιάδι καὶ Κιβυράτιδι κτλ*, ὑπὸ τοῦ σεβασμίου *Α. Γ. Δαριέλλου*, τοῦ ἀξιωματικοῦ Σπάθου καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἐδ. Φόρβου. 2 Τόμ. ἐν Λορδίνῳ 1846. Ἡ ἐπίκρισις αὐτῆ εὐρίσκεται ἐν τινι περιοδικῇ τῆς Γαλλίας συγγραφῆ, τῇ λεγομένῃ Νέα Ἐπιθεωρήσει, ληφθεῖσα ἐκ τῆς τῶν Ἄγγλων Οὐεστμινστερείου Ἐπιθεωρήσεως (Westminster Reviews) Αἱ δὲ σημειώσεις ἡμῶν γράφονται χάριν τῶν ἀπανταχοῦ φιλαρχαίων ὁμογενῶν, ἰδίως δὲ τῶν φίλων τῆς Ἑώας χερσονήσου ἧτοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς ὁποίας μέρος ὀνομαστὸν καὶ οὐσιῶδες θεωρεῖται πάντοτε καὶ ἡ Λυκία. Ἡ Μικρασία, μέρος χερσονησιῶδες, ἀξιόλογον τῆς Ἀσίας, σχετισμένον στενῶς μετὰ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Θράκην, ὅθεν συνοικίζεται ἀείποτε, οὔσα δὲ καὶ ὄρεινῇ καὶ εὐγεῶς καὶ εὐλίμενος, ἤγουν ὁμοία κατὰ θέσιν καὶ φύσιν πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἡ Μικρασία, λέγομεν, καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἢ τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἧτοι τῆς πρώην Βυζαντινῆς Ἑλλάδος, ὑπάρχον διηγεκῶς κῆπος καὶ ἀγορὰ καὶ τροφὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς εἶπομεν καὶ ἄλλοτε, καθὼς εὐφορος καὶ πλουσία φύσει. Διὰ ταῦτα καθ' ἡμᾶς οἱ φιλογενεῖς Ἑλληγες πρέπει νὰ ᾔνοι καὶ φιλεῶσι, φροντίζοντες ὅταν τὸ δυνατὸν περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ ἀυξήσεως τῶν τῆς Ἑώας χριστιανικῶν λαῶν ὡς περὶ οἰκείου τόπου. Πρὸ πάντων δὲ οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἱερωμένοι τῶν Μικρασιανῶν ὀρεῖλουσι νὰ περιγράψωσιν αὐτὸν τὸν τόπον ἀρχαιολογικῶς καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἐμπορικῶς, ἐπιμελούμενοι καὶ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν διὰ τῶν ἐνότων μέτων καὶ τῆς συχνῆς σχέσεως μετὰ τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν, ὅθεν ἡ Ἑώα δύναται νὰ ἔχη πολλοὺς μετοίκους. Διακρινομένη δὲ οὕτω καὶ εὐτυχοῦσα ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ, ἡ Μικρασία δύναται νὰ τρέφῃ τὸν ἄπορον τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος λαόν, ὠφελοῦσα ἅμα τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ εὐπροσωποῦσα παρ' αὐτῶ.

Οἱ ἄνω εἰρημένοι τρεῖς περιηγηταὶ Δανιέλλης, Σπάθης καὶ Φόρβης ἐθαύμασαν ἰδόντες τα σωζόμενα ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως ἀξιοθέατα λείψανα καὶ εἰρεπία τῆς οἰκῆσεως καὶ τῶν τειχῶν τῶν Πινάρων, μιᾶς τῶν μεγίστων τῆς Λυκίας πόλεων, ἀναφερομένης ὑπὸ Πτολεμαίου, Πλινίου, Στράβωνος καὶ Στεφάνου

νου τοῦ Βυζαντιοῦ, κειμένης δὲ περὶ τὸν Κράγον τὸ ὄρος καὶ τὴν νῦν τουρκικὴν πόλιν Ἀλμαλί, (ἢ τὸ χωρίον Μίναρα), ἐν ᾗ ὑπάρχει καὶ χριστιανικὸς λαὸς, λείψανον ἴσως τῶν ἀρχαίων Πινάρων. Αὐτοῦ εὗρηκαν πρὸς τοῖς ἄλλοις δύο θέατρα κατὰ μέγα μέρος ἀκέρατα, ὠδεῖον, ναοὺς, καὶ τάφους ἔχοντας λυκιακὰς ἐπιγραφὰς καὶ δύο ἀκρόπολεις· οἱ δὲ τάφοι οὗτοι, σκαλισμένοι ἐπὶ τῶν βράχων, κατοικοῦνται τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν περιόικων ποιμένων. Τὰ Πίναρα ἦσαν φαίνεται καθέδρα τοῦ Ὀμηρικοῦ Πανδάρου, τιμωμένου ἐνταῦθα τότε δημοσίως κατὰ τὸν Στράβωνα. Ἡ δὲ Ἐάνθος, ἡ πρώτη καὶ μεγίστη τῶν τῆς Λυκίας πόλεων ἐπὶ Στράβωνος, κειμένη ἐν μέρει ἐπὶ λόφου, ὅπου ἡ ἀκρόπολις, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, λέγεται σήμερον Κνίκη, κατοικομένη ὑπὸ χριστιανῶν καὶ μωαμεθάνων, πόλις πεδινή, εὐπορος καὶ ἐμπορικῇ. Ἐφημίσθη δὲ τὸ πάλαι διὰ τὴν καρτεροψυχίαν τῶν κατοίκων αὐτῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐπὶ Δαρείου καὶ κατὰ τῆς προσβολῆς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπειδὴ σώζοντες τὴν αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν αὐτῶν, ἐπροτίμησαν οἱ Ἐάνθοι νὰ συγκραταστραφῶσι μᾶλλον μετὰ τῆς πατρίδος, ἀφοῦ ἔσφαξαν τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, παρὰ νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν αὐτῶν εἰς ἔκθροῦς καὶ δυνάστας. Τοῦτο ἀποδεικνύει καλῶς, ὅτι ἡ πόλις αὕτη εὐτυχοῦσε δι' εὐνομίας καὶ σοφίας τινός, ἀσκοῦσα καὶ τὰ πολεμικὰ, ὡς ἔπραττον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πᾶσαι οἱ ἐλεύθεραι πόλεις. Περὶ τὰ Μύρα, μίαν τῶν μεγάλων τῆς Λυκίας πόλεων, ἐρημωμένην σήμερον ἀλλὰ σώζουσαν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, εὗρηκαν οἱ βηθέντες περιηγηταὶ κρυμμένην ἐν ἄλλει δένδρων καὶ θάμνων Ἐκκλησίαν Βυζαντινὴν παλαιστάτην, μεγάλην δὲ καὶ ὠραίαν, κειμένην ἐν εὐθέτῳ τόπῳ καὶ σωζομένην σχεδὸν ἀκεραίαν. Εὐχῆς ἔργον ἂν οἱ χριστιανοὶ τῶν περιχώρων ἐφρόντιζαν νὰ διατηρήσωσιν ἀνακαινίζοντες τὴν ἐκκλησίαν ταύτην κατὰ τὸ παλαιὸν ὄνομα εἴτε ὡς μοναστήριον, εἴτε συνοικίζοντες τὸν περίεξ τόπον. Περὶ τούτου δὲ ὀρεῖλει καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία νὰ προνοήσῃ τὸ δέον. Ἡ Φάσηλις, ἄλλη πόλις ἀξιόλογος τῆς Λυκίας καὶ ναυτικῇ, ἐξ ἧς ἐπὶ Ῥωμαίων ὀνόμαζον *Φασηλικὰ* εἶδος τι πλοίων ταχυπόρων, ὑπάρχει σήμερον ἔρημος θέσις λεγομένη *Τεκίροβα*. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκονται θέατρον ὠραῖον καὶ μεγάλων κτηρίων εἰρεπία καὶ δύο τεχνιτοὶ λιμένες.—Κατὰ τὸ νῦν χωρίον *Σαγαρατοῦκι* σώζονται τὰ εἰρεπία τῆς ἀρχαίας *Ἀπολλωνίας*, κατοικομένης τὸ πάλαι ὑπὸ Θρακῶν οἴκινες κατὰ τὸν Ἀρβιανὸν ὠδήγησαν τὸν στρατὸν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὰ στενὰ τῆς Τερμηρισσοῦ. Ἡ δὲ θέσις αὕτη ἀνεδείχθη ἐκ δύο ἐπιγραφῶν, εὐρεθειῶν αὐτόθι, ἐξ ὧν ἡ μία φέ-

ρει τὰ γράμματα ΑΠΟΛΛ, ἢ δὲ, μόνον ΑΠ. — Οὐ μακρὰν τοῦ νῦν χωρίου *Τσάντερ* ὑπάρχουσι λείψανα τινὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως, *Μαρμόρων*. — Περὶ τὴν θέσιν *Γκιου.λε.λουκ*, κατὰ τὴν διάβασιν τῶν στενῶν, σώζονται πολλὰ ἀξιοθέατα ἐρείπια τῆς ἀρχαίας *Τερμησοῦ*, οἷον ναοί, ἀγορὰ, μέγαρον (ἦτοι οἰκία μεγάλη καὶ πολυτελὴς διαμένουσα δλόκληρος μετὰ τῶν πυλῶν καὶ τῶν παραθύρων αὐτῆς), καὶ λίθων λείψανα μαρμαρίνων τετραγώνων· ἔτι τάφοι πολλοὶ φέροντες ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς καὶ λυκιακὰς. Πολλαχού ὑπάρχει ὁ Πάριος, ἢ ὁμοίος τούτῳ, λίθος· ἢ πόλις αὕτη κατεσκάφη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς διαβάσεως τῶν στενῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀρριανός. — Παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Στεταί*, ὅπου γῆ βοσκήσιμος, σώζονται ἄλλης πόλεως ἀρχαίας λείψανα, ἴσως τῆς *Μαρδοραπύλειος* ἐν τῇ χώρᾳ *Μιλυάδι*, καὶ πλησίον τῆς λίμνης *Καρά.λίθος*, παρ' ἧ ἔστρατοπέδευσεν ὁ Μάλλιος. — Τῆς ἀρχαίας πόλεως *Καθύρων*, ἐν ἧ ὑπῆρχον μεταλλεῖα σιδήρου καὶ τεχνίται σιδηρουργοί, τὰ ἐρείπια φαίνονται κατὰ τὸ νῦν τουρκικὸν χωρίον *Ὁρζοῦμ*. Τὰ *Κίβυρα* ἦσαν ἐν Λυκίᾳ τὸ πάλαι ὅπως τὸ *Βίρμιγγαμ* ἐν Ἀγγλίᾳ σήμερον. — Ἐπὶ λόφου, κατὰ τὸ νῦν χωρίον *Ἀϊθαζίκι*, σώζονται λείψανά τινὰ τῆς ἀρχαίας πολίχνης, *Βουβῶνος*, καὶ ἐπιγραφή ἐν τινι ὑποστῆλίῳ *Βουβωνέων* ἢ *βουλιῆ* καὶ ὁ δῆμος. Αὐτοῦ ἐπιμᾶτο γυνή τις, ὡς συντελέσασα εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ λαοῦ. — Παρὰ δὲ τὸν *Βουβῶνα* ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια τῶν *Βαλβούρων*, ἄλλης πόλεως Λυκιακῆς, ἐν ᾗ καὶ δύο θέατρα. — Κατὰ τὰ *Σόλομα* ὄρη, κείμενα, ὡς εἰπεῖν, μετὰ τὸν *Μύρον* καὶ Ἀτταλείας πρὸς τὴν ἀνατολικὴν τῆς Λυκίας παραλίαν, νεύοντα δὲ πρὸς τὸ *Παμφύλιον* πέλαγος, παραλλήλως κεῖται ἡ *Χίμαιρα*, τόπος βουνώδης, ἐξερρευόμενος ἀπαύστως ἔκπλαται καὶ σήμερον ἐν χαράδραις πῦρ φλογῶδες ἐφ' οὗ, ἦτοι ἐπὶ τῶν σχισμάδων τῆς γῆς, ὅθεν ἐξέρχεται, ψήνουσι φαγητὸν οἱ αὐτόθι νεμόμενοι. Τὸ πῦρ τοῦτο γίνεται ἐξ ὑδρογονικοῦ ἀέρος φλεγόμενου, ὁποῖον φαίνεται εἰς πολλὰ τῶν Ἀπεννίνων ὄρεων τῆς Ἰταλίας. Ἐντεῦθεν οἱ ἀρχαῖοι ἐμυθολόγησαν τὸ τέρας *Χίμαιραν*, τὸ φονευθὲν ὑπὸ Βελλεροφόντου, ἔχον μορφήν λέοντος κατὰ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος· λέοντες δὲ κατὰ τὴν περιφέρειαν ἐκείνην δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Κατὰ τοὺς τόπους τούτους ὑπῆρχε τὸ πάλαι καὶ πολίχνη ὁμώνυμος.

Ταῦτα κατὰ τὸ παρὸν περὶ Λυκίας. Τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ αὐτῆς εἰσὶ νῦν μωαμεθανοί, ἐξ ὧν τινὲς διασώζουσι κατὰ παράδοσιν σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐπονομάζοντες τοὺς χριστιανούς *ἀνθη τοῦ Ἰησοῦ*, καὶ πιστεύοντες ἀδιστακτικῶς, ὅτι εἰς αὐτοὺς θέλει περιέλθει πάλιν τὸ κράτος, ὅτι πάντες οἱ ἀλλό-

θρησκοὶ γενήσονται, ὡς τὸ πάλαι, χριστιανοί. Κοινοῖτες χριστιανικαὶ ἀμικτοὶ εἰσὶν ὀλίγοι ἐνταῦθα, χριστιανοὶ δὲ κάτοικοι ἀμικτοὶ καὶ σποράδην εὐρίσκονται κατὰ πᾶσαν τὴν Λυκίαν. Τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων πασῶν ὑπερέχει ἡ *Μεγίστη* (*Κασελόρριζον*), νησίς παραγαία, κειμένη μετὰ τὸ πῶς *Πατάρων* καὶ *Μύρον*, ἢ ὄντως *μεγίστη* τῶν κατὰ τὴν Λυκιακὴν παραλίαν νησιδίων, λεγομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων *Μεγίς* ἢ *Μεῖς*. Ἡ νησίς αὕτη ἦτο καὶ τὸ πάλαι κατοικημένη καὶ τειχισμένη, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἐρείπια. Ἡ *μεγίστη* ἔχει σήμερον ὡς 1300 οἰκογενεῖας καὶ ἐκκλησίαν νεόκτιστον μεγάλην τὴν τοῦ ἀγίου Νικολάου (εἰς ἣν, κτιζομένην ἐσχάτως, οἱ *Μεγιστεῖς* μετεκόμισαν στήλας μονολίθους ἐκ *Πατάρων*), καὶ ναυτικὸν ἀξιόλογον αὐξανόμενον ὁσημέραι, καὶ σχολεῖα μέτρια, καὶ ὑποπροξενεῖα ἢ προξενικὰ πρακτορεῖα διαφόρων δυνάμεων. Οἱ *Μεγιστεῖς* πρὸ 25 ἐτῶν ἦσαν ὡς 700 οἰκογενεῖαι, σκορπισθεῖσαι εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅθεν ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα μετὰ τινα ἔτη. Φημίζονται δὲ ὡς φιλόπονοι, εὐσεβεῖς, εὐάγωγοι καὶ φιλομαθεῖς. Τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν, ὡς 70 τὸν ἀριθμὸν, ἔχουσι τὰ πλείω σημαῖαν ὀθωμανικὴν, τινὰ δὲ τὴν λεγομένην ἱεροσολυμικὴν, καὶ ὀλίγα τὴν ἑλληνικὴν, ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἐν Σύρᾳ ἐμπορευομένους τῶν *Μεγιστέων*. Εὐχῆς ἔργον, ἐὰν ἡ καλὴ καὶ ἀξίεπαινος τῶν *Μεγιστέων* κοινότης ἐφρόντιζεν ἐπιμελῶς νὰ καταστήσῃ καλῶς τὸ ἐπὶ τῆς νήσου αὐτῶν φιλολογικὸν σχολεῖον μετὰ βιβλιοθήκης, ἵνα χρησιμεύῃ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας καὶ τοῦ κλήρου τῶν Λυκίων. 2. Νὰ ἔχῃ καὶ ναυτικὸν διδασκαλόν. 3. καὶ σχολεῖον κορασίων. 4. καὶ Λέσχην τινὰ περιέχουσαν τὰς ἀναγκαίας ἐφημερίδας. 5. νὰ συνοικήσῃ, ὡς οἰκείαν γῆν, τὸν ἀντιπέραν τῆς *Μεγίστης* Ἀντίφελλον, καὶ τὰ *Μύρα*, ὅπου διατηρεῖται ἡ ὄραία μονὴ τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἀρχιερατεῦσαντος αὐτόθι. 6. νὰ στέλλῃ εἰς Σύρον καὶ Ἀθήνας καὶ ὅπου ἄλλου μαθητὰς διὰ τὸ ἰατρικὸν καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, τοσοῦτον ἀναγκαῖον καὶ ἐπικερδὲς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Αἱ βελτιώσεις αὗται εἰσὶ πᾶσαι καταρθησάμεναι, καὶ ὠφελούσι καὶ τιμῶσι μεγάλως τὴν νεωτέραν *Μεγίστην* καὶ τὴν Λυκίαν.

Μετὰ τὸν κόλπου *Γλαύκου* (τοῦ τῆς *Μίχρης*), καὶ τοῦ ὄρους *Κράγου* ὑπάρχει ἄλλη καλὴ κοινότης χριστιανῶν Λυκίων παραλία, τὸ *Λειθῆσιον*, περὶ τὴν ἀρχαίαν *Καριμ.λ.ησοῦν*, συγχειμένη δὲ ἐξ ὀκτακοσίων σχεδὸν οἰκογενειῶν ἐμπόρων τεχνιτῶν καὶ γεωπόνων καὶ ποιμένων. Τὸ *Λειθῆσιον*, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ σχολεῖον φιλολογικὸν καὶ πολλὴ φιλοξενία, κείμενον κατὰ τοὺς πρό-

ποδας τοῦ Ἀντικράγου εἰς τόπον ὑδρῆλόν, ὠραῖον καὶ εὐφορον, ἐξάγει μέταξαν, ἐλαιον, οἶνον, ξυλείαν καὶ ἄλλα προϊόντα. Ἐξ αὐτοῦ ἀποικίζεται κατὰ καιροῦς ἡ πλησίον ἐμπορικὴ πολίχνη Μάκρη, ἐπέχουσα τὸν τόπον τῆς πάλαι Τελμισσοῦ ἐν τῷ Γλαύκῳ κόλπῳ. Ὁ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Πιτάρων ἀγαθὸς λιμὴν Κάλαιμος καὶ ὁ ἀπέναντι τῆς Μεγίστης Ἀντίφελλος καὶ τὰ Μύρα καὶ εἴτι ἄλλο μέρος Λυκιακῆς παραλίας ἀποικίζονται κατὰ καιροῦς ἐκ Μεγίστης. Τὸν δὲ Ὀλυμπον καὶ τὴν Φάσηλιν ἀποικίζουσιν ἐνίοτε οἱ Ἀτταλεῖς.

Τὰ παράλια, ὅλα σχεδὸν τῆς Ἑώας, ἔχουσι πολλὰς θέσεις ἀρχαίων ἀξιολόγων πόλεων ὠραίας, εὐλιμένους καὶ ἀείποτε οἰκησίμους, ἐπισκεπτομένας κατὰ καιροῦς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν καὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ταύτας, ἐρημωμένας ἤδη καὶ εὐωνήτους, οἶαι πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱ τῆς Ἐρέσου, τῆς Πιρίνης, τῆς Μιλήτου, τῆς Ἰκισσοῦ, τῶν Καρυάνδων, τῆς Κνίδου, τοῦ Καύνου, τῶν Πατάρων, τῆς Φασήλιδος καὶ Σίδης κτλ. καιρὸς πλέον νὰ κατοικίσωσιν οἱ νησιῶται μάλιστα, ἔχοντες χρεῖαν ἀποικισμοῦ εἰς τὴν Ἑῶαν πρὸς πορισμὸν βίου καὶ ἀποκατάστασιν.

ΕΥΘΥΦΡΩΝ.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΠΕΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α'. Τὰ περὶ τῆς Θεσσαλονικῆς

Ἀνατίθῃσι δὲ ὁ ἐκδότης τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῷ φιλομουσῷ κοινῷ τῶν Σεβαστιῶν, καὶ τῷ σεβαστῷ αὐτῶν Ποιμενίχῃ ἔτι δὲ Γρηγορίῳ Χ. Λαζάρου, καὶ Θεοδώρῳ Ν. Δούμπζα.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ Α' φυλλαδίου σελ. 11).

Ἐν τῷ ἐκ τοῦ Θεουκιδίδου τούτῳ χωρίῳ διατρεφῆ ὁ σοφὸς Μύλλερὸς τὸ μόριον τε πρὸ τῆς λέξεως *Μυγδορίας* ἐν *Μακεδονικῶν* σελ. 27 σημ. 29. προστιθεὶς τὰ ἐφεξῆς: *Δὲν πρέπει νὰ ταράξῃ ἡμᾶς τὸ ὅτι ὁ Θεουκιδίδης ἀντιθέτει τὴν Μυγδορίαν πρὸς τὴν ἐπικρατίαν τοῦ Περδίκκα. Διότι ἡ παρὰ τὸν Ἀξιῶν χώρα (ἄρα καὶ μέρος τι τῆς Μυγδορίας) ἀνήκεν ἐν μέρει κυρίως εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Περδίκκα Φίλιππον(1), τὸν ὁποῖον οὗτος ἐξέβαλε τῆς ἀρχῆς. Τὸν δὲ Μύλλερων, συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς δυσχερεστερᾶς γριφῆς, οὐχὶ τοσοῦτον ὀρθῶς καταπολεμεῖ ὁ τοῦ Θεουκιδίδου περιφρῆμος ἐκδότης Πόππος(2). Διότι ὁ Περδίκκας μετῴκισε τοὺς περὶ τῶν ὁ λόγος Χαλκιδεῖς εἰς τε τὴν ἰδίῳς κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκδοχὴν Μα-*

(1) Θεουκιδ. Β', 100. Παρελ. Α', 57 — (2) Εἰς Θεουκ. Α', 58. σελ. 343.

κεδονίαν καὶ εἰς τὴν πλησιόχωρον τῆ Βολβῆ ἢ λίμνη Μυγδορίαν. Ἀλλ' ἤδη ἐπικεῖται πρόχειρον τὸ ζήτημα. Ἡ τῆς Μυγδορίας αὕτη Ἀπολλωνία ἦτον ἄρα γε κτίσμα αὐτῶν τούτων τῶν Χαλκιδεῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Θεουκιδίδης; Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἂς ἀπαντήσῃ ἀντ' ἐμοῦ ὁ παρ' Ἀθηναίῳ (3) Ἡγήσανδρος: Ἴδου δὲ τὸ χωρίον τοῦ δειπνοσοφιστοῦ· οἶδα δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόπυρρον καλουμένην περὶ τὴν Βόλβην λίμνην, περὶ ἧς Ἡγήσανδρος ἐν τοῖς ὑπομνήμασί φησιν οὕτως: «Περὶ Ἀπολλωνίαν τὴν Χαλκιδικὴν δύο ποταμοὶ ῥέουσιν, Ἀμμίτης καὶ Ὀλυθιακός. Ἐμβάλλουσι δὲ ἀμφότεροι εἰς τὴν Βόλβην λίμνην· ἐπὶ δὲ τοῦ Ὀλυθιακοῦ μνημεῖόν ἐστιν Ὀλύθου, τοῦ Ἡρακλέους καὶ Βόλβης υἱοῦ. Κατὰ δὲ τὸν ἀρθεστηριῶνα καὶ ἐλαφηβολιῶνα λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι διότι πέμπει ἡ Βόλβη τὴν ἀπόπυρρον Ὀλύθῳ, καὶ μετὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀπέρατον πλῆθος ἰχθύων ἐκ τῆς λίμνης εἰς τὸν Ὀλυθιακὸν ἀναβαίνειν ποταμόν. Ἔστι δὲ βραχὺς, ὥστε μόλις κρύπτειν τὸ σφυρόν ἀλλ' οὐδὲν ἥτιον τοσοῦτον ἔργεται πλῆθος ἰχθύων, ὥστε τοὺς περιόικους ἅπαντας ἰκαρὸν εἰς τὴν ἐαυτῶν χρεῖαν συντιθέται τάριχος. Θαυμαστὸν δὲ ἐστὶ τὸ μὴ παραλλάττειν τὸ τοῦ Ὀλύθου μνημεῖον. Πρῶτερον μὲν οὖν φασὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐλαφηβολιῶνος τὰ νόμιμα σετελεῖν τοῖς τελευτήσασιν, νῦν δὲ ἀρθεστηριῶνος. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν μόνοις τοῖς τοῖς μῆσι τοὺς ἰχθύς τὴν ἀνάβασιν ποιεῖσθαι, ἐν οἷς τοὺς τετελευτηκότας εἰθῶσαι τιμᾶν.»— Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἡγήσανδρου *μανθάνομεν*, α) τοὺς θεμελιωτὰς ἢ ἀνακαινιστὰς τῆς ἐν Μυγδορίᾳ Ἀπολλωνίας ἦσαν δηλονότι Χαλκιδεῖς, μετοικισθέντες ἐναυθὰ ἀπὸ τῆς Ὀλυθιακῆς χώρας εἴτε ὑπὸ τοῦ Περδίκκα, εἴτε καὶ ὑπὸ τινος τῶν διαδόχων αὐτοῦ, Φιλίππου ἴσως τοῦ κατατροπωτοῦ τῆς Ὀλύθου. β) τὸν θεμελιωτὴν τῆς Ὀλύθου, ὅστις ἦτο ὁ ἦρωας Ὀλύθος. γ) τίνας θεοὺς καὶ ἦρωας ἐλάτρευον πρὸ πάντων οἱ τῆς Μυγδορίας ἀποικοὶ Χαλκιδεῖς; ἦσαν δηλαδὴ ὁ Ἀπόλλων (ἔθεν καὶ τῆς Ἀπολλωνίας τὸ ὄνομα), ἡ νύμφη Βόλβη, ὁ ἦρωας Ὀλύθος καὶ ὁ Ἡρακλῆς, τὸν ὁποῖον ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῷ Μακεδονικῷ σταθμῷ τῆς περιηγήσεως ἢ πλάνης τοῦ Ἡρακλέους, ἐπονομαζομένης Ἡρακλέους στίβος, περὶ οὗ θέλω πραγματευθῆ ἐπιμελέστερον ἐν τῇ περὶ τῆς Ἰγνατίας ὁδοῦ πραγματείᾳ.

(3) Η', 11. σελ. 334 Ε. Κτωδ.

Ἡ λύσις δὲ τοῦ ζητήματος ἀν οἱ εἰς τὴν Βόλβην λίμνην ἐμβάλλοντες ποταμοὶ ἔρρεον ἀπὸ βορρᾶ ἢ ἀπὸ μεσημβρίας ἐξαρτᾶται, νομίζω, ἀπὸ τῶν ἰχθύων τοῦ Ἡγήσανδρείου χωρίου, ἀπαρλλάκτως ὡς καὶ ὁ προσδιορισμὸς ἄλλου τινὸς ποταμοῦ τῆς Μακεδονίας, τοῦ Ἀστραίου, περὶ οὗ κατωτέρω θέλω διαλάβει. Εὐχόμεναι λοιπὸν ἵνα οἱ μέλλοντες νὰ περιγηθῶσι τὴν Μακεδονίαν ἀναζητήσωσι τοὺς ἰχθύς τούτους, τὸ μὲν διὰ νὰ εὐφρανθῶσιν ἀπὸ τῆς γεύσεως αὐτῶν, τὸ δὲ καὶ διὰ νὰ ἀνεύρωσι δι' αὐτῶν τὰ κατὰ τὴν θέσιν τῶν τόπων τούτων.

Ἀμφιβάλλω πρὸς τούτοις ἀν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ταύτην τὴν Μυγδονίαν, τὴν ἔχουσαν τούτους τοὺς Χαλκιδικεῖς, καὶ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους πατρίδα τὰ *Στάγειρα* παρέκειτο δὲ εἰς τὸν Στρυμόνιον κόλπον εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἀκτὴν. Οἱ ἀρχαῖοι δὲ ἀποδίδουσι τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν Ὀλυθιακὴν χώραν. Ὅτω παρ. χ. Δίων ὁ Χρυσόστομος, *Στάγειρα τῆς Ὀλυθίας οὖσαν* (4). Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναλέγει καὶ ὁ Τζέτζης (5). Τῆς δὲ Βισαλτίας, κειμένης μεταξὺ Κρηστονίας καὶ Ἡδονίας, τὸ ὄνομα περιελαμβάνετο εἰς τὸ ὄνομα τῆς Μυγδονίας (6). Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἐν Ζ. Ἱστορ. β', 16', 3. (σελ. 71 ἐκδ. Σχινεῖδερου) λέγει, . . . *δαυπόδαρ* (λαγωῶν τι γένος, ὅ ἐστι . . . καὶ περὶ τὴν λίμνην Βόλβην (τῆς Μυγδονίας) ἐν τῇ καλουμένῃ Συκίρῃ, οὗς ἄν τις δόξειε δύο ἡπάτα ἔχειν ὁ δὲ Ἀθηναῖος, ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰληφὼς, λέγει Θεόπομπος δὲ περὶ τὴν Βισαλίαν, φησὶ, *λαγωῶνς γίνεσθαι, δύο ἡπάτα ἔχοντας* (7). Τοὺς αὐτοὺς δὲ τῆς Βισαλτίας λαγωῶνς ἐπαναλαμβάνει ἐκ τοῦ Θεοπόμπου καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ζ. Ἱστ. ε', 27. *ιά*, 40. Τὸ αὐτὸ δὲ ἀπαρλλάκτως λέγει καὶ ὁ Ψευδοαριστοτέλης ἐν *Θαυμασ. ἀκουσι.* κεφ. 132 περὶ τῆς εἰς τὴν Βισαλίαν γειτονεούσης Κραστονίας ἢ Κρηστονίας. Καὶ οὕτως ἄρα ἢ Βισαλία καὶ ἢ Μυγδονία σχεδὸν τὸ αὐτὸ εἰσὶ πρᾶγμα.

Προσέρχεται ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνατολικῶν ὀρίων τῆς Μυγδονίας. Καὶ πρῶτον μὲν εὕρισκω τὸν Θεουκιδίδην (β', 99) λέγοντα, *Καὶ πέραν Ἀξιῶς μέχρι Στρυμόνος τὴν Μυγδορίαν καλουμένην Ἡδῶνας ἐξελάσαντες, νέμονται* (δηλ. κατοικοῦσιν οἱ Μακεδόνες, ἐπὶ τοῦ Πελο-

ποννησιακοῦ πολέμου). Ἄρα τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τῆς Μυγδονίας ἦτο εἰς τὸν Στρυμόνα ἢ καὶ περαιτέρω. Ἀλλέως ὅμως δοξάζει ὁ Μύλλερὸς ἐν Μακεδονικῶν σελ. 8. καὶ ἐφ. λέγων, «Πρὸς δὲ ἀνατολὰς ἐξετείνετο ἡ Μυγδονία ἐτι ἀπωτέρω. Διότι ἡ λίμνη Βόλβη ἔκειτο ἐπὶ τῆς Μυγδονίας ἢ πλησίον αὐτῆς. Ὁ δὲ Θεουκιδίδης μάλιστα ἐπεκτείνει τὴν Μυγδονίαν καὶ μέχρι τοῦ Στρυμόνος, τὸ ὅποιον ὅμως δὲν εἶναι πιθανόν, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν γνώμην τοῦ Ἡρόδοτου, ὅστις ἐγνώριζε καλῶς τὴν χώραν ταύτην· διότι ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ πρὸς δυσμὰς τοῦ Στρυμόνος αἰγιαλὸς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔκειτο ἡ ἑλληνικὴ πόλις Ἀργίλος, ἀλλὰ καὶ ἡ καθύπερθε αὐτῆς χώρα ἔκαλεῖτο Βισαλία (8).» Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι οὕτε ὁ Ἡρόδοτος ἀμαρτάνει, οὕτε ὁ Θεουκιδίδης χρεῖζει ἐδιορθώσεως, ἐν ᾧ μάλιστα καὶ οὗτος οὐχ ἦτον τοῦ Ἡροδότου καλῶς ἐγνώριζε τὴν Μακεδονίαν. διότι ὁ μὲν Ἡρόδοτος ἐπονομάζει τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Θρακικοῦ αὐτῆς ὀνόματος, ὁ δὲ Θεουκιδίδης μεταχειρίζεται τὸ Μακεδονικὸν αὐτῆς ὄνομα· ἐκεῖνο δηλαδὴ, τὸ ὅποιον οἱ Μακεδόνες ἐπέβαλον εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κυριευθεῖσαν χώραν, ἐπεκτείναντες μέχρι τοῦ Στρυμόνος τῆς ἑαυτῶν Μυγδονίας τὸ ὄνομα. Καὶ οὕτως ἡ Βισαλία ἦτο μέρος τῆς ἀνατολικῆς, ὡς περὶ τὴν Κρηστονίαν ἀπέτελει μέρος τῆς δυτικῆς Μυγδονίας. Τὸ αὐτὸ δὲ παρατηροῦμεν γινόμενον καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων τῆς Μακεδονικῆς ἱστορίας ἐποχῶν, ὅτι δηλαδὴ οἱ Μακεδόνες μετέφερον καὶ ἐπέβαλλον εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν κυριευομένας χώρας ὀνόματα, εἰλημμένα ἐκ μερῶν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος, ἐν ᾧ συγχρόνως οἱ ἀρχαῖοι τῶν εἰς τοὺς Μακεδόνας ὑποχειρίων γινομένων τούτων χωρῶν κάτοικοι διετήρουν τὰ ἴδια καὶ εἰς ἑαυτοὺς συνήθη ἀρχαῖα ὀνόματα. Εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις παραδείγματα τούτου, προσθετομένον δὲ ἤδη καὶ τὴν Βοττιλίαν (Βοττικὴν) τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ τὴν τῆς Ἡδωνίας Πιερίαν (Νέαν Πιερίαν), τὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Στρυμόνος κειμένην.

Εἶδομεν ὅτι ὁ Θεουκιδίδης ἐπεκτείνει τὴν Μυγδονίαν μέχρι τοῦ Στρυμόνος. Ἐντεῦθεν ὅμως δὲν συναγεται ὅτι ἡ Μυγδο-

(4) Λόγ. β'. ἐκδ. 'Ρεϊσκ Α. 101 — (5) Χιλ. Ζ'. Ἱστ. 140. χιλ. ια'. Ἱστορ. 390.

(6) Βλ. σελ. 8. τοῦ Φιλολ. Συνεκδήμου.

(7) Ἀθ. Θ', 63 σελ. 483 ἐκδ. Σχβ.

(8) Ἴδου δὲ τὰ χωρία τοῦ Ἡροδότου Ζ', 115. «Ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ἐπορεύετο ὁ στρατὸς, ἐνθαῦτα πρὸς ἡλίου δυσμῶν ἐστὶ αἰγιαλὸς, ἐν τῷ οἰκημένῳ Ἀργίλον, πόλιν Ἑλλάδα, παρέθηκε. Αὕτη δὲ, καὶ ἡ καθύπερθε ταύτης, καλεῖται Βισαλίη.»

νία περιωρίζετο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου πρὸς ἀνατολάς, καὶ δὲν ἐξετείνετο καὶ πέραν αὐτοῦ. Διότι οἱ λόγοι τοῦ Θουκυδίδου πολὺ διαφέρουσι τῶν τοῦ Ἡροδότου (7, 123), ἔνθα ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ ὁρίζει τὸ πέρασ τῆς δυτικῆς Μυθονίας εἰς τὸν Ἀξιόν, λέγων, *ὅς οὐρίζει χώραν τῆν Μυθονίην τε καὶ Βοιταιίδα, ἐν ᾧ ὁ Θουκυδίδης διαγράφει τὰ ὅρια τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου, οὐχὶ δὲ τῆς Μυθονίας. Ἄλλ' ὁ Καντακουζηνὸς ἐν ἱστορ. γ' 86 ὀνομάζει Μυθονίαν καὶ τὴν μεταξὺ Καθίλας (Νεαπόλεως) καὶ Ἀμφιπόλεως (Ποπολίας) χώραν (τ. ε. τῆν Νέαν Πιερίαν), λέγων, «Καὶ ἐλήσαντο ἄγχι Μυθονίας. ἀλλὰ καὶ ἐν δ', 5. Οἱ βάρβαροι δὲ, ὡς μόνον ἐπέβησαν Μυθονίας, τὸ περὶ Χριστόπολιν τεύχος διαβάντες. . . τὰς πόλεις κατέδραμον τὰς κατὰ Μυθονίαν (ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς κατὰ τοὺς Φιλίππους καὶ τὴν Ἀμφίπολιν χώρας). Ὁ αὐτὸς πάλιν ἐν δ', 20 Καὶ προήλθεσ ἄγχι Μυθονίας, φανερώς ἐπιὼν ἐμοί· καὶ ἐν δ', 44 Καὶ οἱ τῶν κατὰ τὴν Μυθονίαν πόλεων ἄγχιοντες ἐπιφανέστατοι τῶν Τριβαλῶν κ. τ. λ. Τὸ ὁποῖον οὐ δὲν ἐβρέθη ἀλόγως φαίνεται ἐκ τῶν παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Ἡδωνοί, ἔθνος Θράκης, ἀπὸ Ἡδωνοῦ τοῦ Μύθονος ἀδελφοῦ. Κατῴκουν δὲ οἱ Ἡδωνοὶ πρὸς ἀνατολάς καὶ βεβρέαν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἕως οὗ τοὺς ἐδίωξαν ἐκεῖθεν οἱ Μακεδόνες (Θουκυδ. ἐνθα ἀνωτέρω). Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ τοῦ Θουκυδίδου Μυθονία ἐξετείνετο καὶ πέραν τοῦ Στρυμόνος.*

Πρὶν δὲ νὰ ἀρχίσω τὴν περιγραφὴν αὐτῶν τῶν περὶ τῆς Θεσσαλονίκης, νομίζω ἀναγκαῖον νὰ προτάξω τὰ προσήκοντα περὶ τοῦ Στρυμόνος, ποταμοῦ, ὅστις ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος ἦτο τὸ ἀνατολικὸν ὄριον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης.

Τούτων λοιπὸν ὁ μὲν Δαμβύλλιος καὶ ἄλλοι ταυτίζουσι μετὰ τοῦ παρ' Ἡροδότῳ (7, 113) Ἀγγίτου, ἢ τοῦ παρ' Ἀππιανῷ Ζυγάκτου, ποταμῶν πηγαζόντων ἐξ ἀνατολῶν, τῆς Δράμας δηλονότι καὶ τῶν Φιλίππων, καὶ μιγνυμένων μετὰ τῆς Κερκινιτιδος λίμνης. Ἄλλ' οἱ ποταμοὶ οὗτοι εἶναι σμικροὶ, παραβαλλόμενοι πρὸς τὸν ἀπ' ἄρκτου μὲν βέροντα, ἀνωτέρω δὲ τῶν ποταμῶν τούτων εἰς τὴν αὐτὴν λίμνην εἰσβαλλόντα (9). Βλέπε δὲ

(9) Ὅτι δὲ ὁ Στρυμὼν εἶναι ἄλλος παρὰ τοὺς ποταμοὺς τῆς κοιλάδος τῶν Φιλίππων, συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος Ζ', 113. διακρίνει τοὺς δύο ποταμοὺς διὰ τῶν δύο ὀνομάτων. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ὁ Ἀππιανὸς Δ', 103 β' ὄμ. ἐμψ. ἀναφέροντες τὸν Ζυγάκην καὶ τὸν Στρυμόνα. Οἱ ἀρχαῖοι λοιπὸν διεκρίνον οὐσιωδῶς τοὺς ποταμοὺς ἢ ῥύακας τῆς τῶν Φιλίππων κοιλά-

Κουζινέρου *Περιήγησ. εἰς Μακεδον.* τομ Β', κεφ. ια'. καὶ παρὸλ. Λετρονίου *Ἐπίκρισιν* εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐν τῷ *Journal des Savans* 1835 σελ. 79. ἔτι δὲ καὶ Σχαρφαρίκιον ἐν τοῖς *Βιεννης Χρονικοῖς* τόμ. 46 σελ. 55, ἐνθα εὐρήσεις τὰ ἐξῆς· «Ἡράκλειος Σιντικὴ ἢ εἶναι βεβαίως τὸ καθ' ἡμᾶς *Δεμίρ Ἰοσάρ*, ἔχον πλησίον αὐτοῦ πολλὰς θερμῶν ὑδάτων πηγὰς, οὐχὶ δὲ ἡ *Ραζλόγη*, ἐνθα μεταφέρει αὐτὴν ὁ *Ρεϊτχάρδος*. Παροράματα δὲ τοιαῦτα προήλθον ἐκ τούτου, ὅτι εἰς πάντας τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας, πλὴν τοῦ νεωτάτου τὸν ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Λαπίσιος, εὐρίσκεται σημειωμένος πλὴν τοῦ ἀληθοῦς Στρυμόνος (Στρυμόμα), ὅστις πηγάζει μὲν ὑπεράνω τῆς *Ραδομίρης*, δεχόμενος δὲ ἐκ δεξιῶν μὲν τὴν *Βιστιμιτάρ*, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὴν *Τζέρονάρ*, καὶ πάλιν ἐκ δεξιῶν τὴν *Στρούμιτάρ*, καὶ διαβαίνων πλησίον *Μελετικού*, *Δεμίρ Ἰοσάρης* καὶ *Σερόων*, καὶ ῥέων διὰ τῆς *λίμνης Ἀχιῶν* (Κερκινιτιδος) ἔχει τὰς ἐκβολὰς πλησίον τοῦ *Ὀρφάνου*, καὶ δεύτερος ποταμὸς *Στρούμα*, ὅστις, ἐκ τῆς περὶ τὴν *Ραζλόγη* πηγάζων χώρας, ῥέει μὲν πλησίον *Νευροκόπης*, *Δράμας* καὶ *Ἀντίστας*, εἰσβάλλει δὲ εἰς τὴν αὐτὴν *λίμνην Ἀχιῶν*. Καὶ ἐκεῖνον μὲν ὀνομάζουσι *Ἐγρισσοῦ*, *Πόντον*, *Λεμβόλι*

δος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος. (Ἀλλὰ διὰ τί δὲν παρετήρησεν ὁ Κ. Τάφης καὶ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ αὐτῷ κεφ. ῥητικῶς λέγει ὅτι ὁ Ἀγγίτης εἰσβάλλει εἰς τὸν Στρυμόνα;)

Ἴδου δὲ τὰ χωρία. Τοῦ μὲν Ἡροδότου «εἰς δ' ἀπίκετο ἐπὶ ποταμὸν τὸν Στρυμόνα καὶ πόλιν Ἠλιόνα. . . ἢ δὲ γῆ αὐτῆ ἢ περὶ τὸ Πύγγαιον ὄρος, καλεῖται Φυλλίς, κατατείνουσα τὰ μὲν πρὸς ἐσπέρην ἐπὶ ποταμὸν Ἀγγίτην, ἐκ δὲ διόντα εἰς τὸν Στρυμόνα, τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίην τείνουσα εἰς αὐτὸν τὸν Στρυμόνα κτλ. Τοῦ δ' Ἀππιανου «εἰς Φιλίππους παρήλθον, . . οἱ δὲ Φίλιπποι, πόλις ἐστίν, ἢ Δάτος ὀνομάζετο πάλαι, καὶ Κρηνίδες ἔτι πρὸ Δάτου κρηναὶ γάρ εἰσι περὶ τῷ λόφῳ ναμάτων πολλάι. . . Ἔστι δὲ ἡ πόλις ἐπὶ λόφου περικρήμου, τσσαυτὴ τὸ μέγεθος, ὅσον ἐστὶ τοῦ λόφου τὸ εὖρος. . . ἔχει δὲ πρὸς μὲν ἄρκτον ὄρους. . . πρὸς δὲ τῆ μεσημβρίῃ ἔλος ἐστὶ, καὶ θάλασσα μετ' αὐτό· κατὰ δὲ τὴν ἑω τὰ στενὰ τῶν Σαπαίων τε καὶ Κορπιλῶν. ἐκ δὲ τῆς δύσεως, πεδίον μέχρι Μουρκίνου τε καὶ Δραβίσκου καὶ ποταμοῦ Στρυμόνος, τριακοσίων ποὺ καὶ πενήτηντα σταδίων, εὐφορον πᾶν καὶ καλόν· ἐνθα καὶ τὸ πᾶθος τῆ Κόρη (Περσεφόνη) φασι ἀνθίζομένη γενέσθαι, καὶ ποταμὸς ἐστὶ Ζυγάκτης, ἐν ᾧ τοῦ θεοῦ περᾶντος τὸ ἄρμα τὸν ζυγὸν ἄξει λέγουσι, καὶ τῷ ποταμῷ γενέσθαι τὸ ὄνομα· κατωφερὲς δ' ἐστὶ τὸ πεδίον. . . Φιλίππων μὲν οὖν ἐστὶν ἕτερος λόφος οὐ μακρὰν, ὃν Διονύσου λέγουσι, ἐν ᾧ καὶ τὰ χρυσεῖα ἐστὶ, τὰ Ἄστυα καλούμενα· ἀπὸ δὲ Φιλίππων δέκα σταδίους προσθόντι, δύο εἰσὶν ἄλλοι λόφοι. . . καὶ τὸ πεδίον ἦν ἐναγωνίσασθαι καλόν, καὶ οἱ κρηναὶ, στρατοπεδεῦσαι. Τὰ γὰρ ἐκατέρωθεν αὐτῶν, τῆ μὲν ἦν ἔλη καὶ λίμναι μέχρι τοῦ Στρυμόνος, τῆ δὲ τὰ στενὰ καὶ ἀτριβῆ καὶ ἀνόδευτα. . . ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὸ ποταμὸς, ὃν Γάγγαν τινας, οἱ δὲ Γαγγίτην λέγουσι, καὶ θάλασσα ὄπισθεν.» κτλ.

καὶ Ὀρράνο, τὸν δὲ δεύτερον Καρασσὸν, *Στρούμιτσαν* καὶ *Στρούμωνα*. Ἄλλ' ὁ δεύτερος οὗτος ποταμὸς εἶναι πᾶν ἀνύπαρκτον. Διότι ὁ εἰς τὴν γῶραν *Ραζλόγη* (ἐπειδὴ *Ραζλόγη* δὲν εἶναι πόλις) πηγάζων ποταμὸς, καὶ ῥέων πλησίον *Σιταγγράδος*, τῆς Σεταινῆς τῶν Βυζαντιῶν, *Βάνουσκου*, *Ἐλεστιάης*, *Φιλίππου*, τῶν σιενῶν *Κλεισούρας*, *Ζιροπόλεως*, *Βάνιτζας* καὶ *Νευροκόπης* δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ ὁ *Μέστιος*, ὁ *Νέστιος* τῶν ἀρχαίων, εἰσβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον *Σαριτσοβίνης*. ὁ δὲ *Λαπίος* ἐγνώρισε μὲν, ὅτι ὁ ποταμὸς τῆς *Ραζλόγης* εἶναι αὐτὸς ὁ *Νέστιος*, ἐσταμάτισεν ὅμως, ἐσφαλμένως τὸν παλαιὸν ποταμὸν πλησίον *Νευροκόπης*, σημαίνων τὴν μὲ τὴν *Ἀνδζίσταν* ἐνωσίν του μόνον διὰ σιγμῶν (10). Ἄλλ' ἤθελεν εἰσθεῖν πολὺ εὐκολώτερον νὰ μεταβάλωμεν εἰς Κελτικὰ παλάτια τοῦ *Καρνάκ* τοὺς βράχους, τοὺς μεταξὺ *Νευροκόπης*, *Δεμίρ Ἰσάρας* καὶ *Μελεντίκου*, παρὰ νὰ διατρίψωμεν χάριν τοῦ ποταμοῦ τῆς *Νευροκόπης* κοίτην διὰ τῶν ὀρέων πρὸς τὴν *Ἀνδζίσταν*. Εἰς τοὺτους ἄς προστεθῇ ὁ Φηλιξ Βωζιούρος, λέγων ἐν τῇ *Στρατιωτικῇ Περιηγήσει* εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν *Ἰσμ. Α'. σ. 216*. « Ὁ *Στρομὼν*, ὀνομαζόμενος τὴν σήμερον *Στρούμα Καρασσὸν*, πηγάζει μὲν περὶ τὴν κώμην *Ραδομίρου* εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς *Μυσιακῆς* σειρᾶς, ἀφ' οὗ δὲ παραδεχθῆ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὄλα τὰ ἀπὸ τοῦ *Ὀρρήλου* πρὸς τὴν *Κιουστενδλίην* καταρρέοντα, ἀπ' ἄλλου δὲ ὄλα τὰ ἀπὸ τοῦ *Σκομίου* ὄρους πρὸς τὴν *Δούβνιτζαν* καταπίπτοντα ὕδατα, ἐμβθίνει πρὸς τὴν *Τζουμάιαν* εἰς θαλεῖν φάραγγα, ἀποπερματομένην μόνον πρὸς τὸ *Περίτσι*, ἐνθα ὁ ποταμὸς ἀφοῦ παραδεχθῆ ἐκ δεξιῶν μὲν τὸ ἐκ *Ραδοβίτης*, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὸ ἐκ *Μελεντίκου* προσερχόμενον παραποτάμιον, διαβαίνει νέαν φάραγγα, διὰ νὰ εἰσέλθῃ τέλος, πρὸς τὴν *Δεμίρ Ἰσάραν*, εἰς τὴν πεδιάδα τῶν *Σεβρῶν*, ἐπὶ δὲ τῆς πεδιάδος ταύτης εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἀχινῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξερχόμενος εἰσβάλλει μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν θάλασσαν περὶ τὰ ἐρείπια τῆς *Ἀμφιπόλεως*. Ἐν γένει δὲ ὁ *Στρομὼν* ῥέει ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἔχει ὄγγον ὕδατος, ἐνίοτε μὲν ἐξισούμενον μὲ τὸν τοῦ Ἀξιού, ἄλλοτε δὲ ὀλιγώτερον καὶ τοῦ τοῦ Ἀλιάκμονος. Κατὰ δὲ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, ὅτε μὲν ὄρητικὸς χειμᾶρρός ἐστὶ δὲ γα-

(10) Εἰς τὸ αὐτὸ λῆθος ὑπέπεσε καὶ Φηλιξ Βωζιούρος εἰς τὸ ἐν σελ. 227 μνημονεύμενον ἐξ αὐτοῦ χωρίον. Διότι ὁ παρὰ τὴν *Νευροκόπην* ῥέων ποταμὸς εἶναι ὁ *Νέστιος* (*Μέστιος*) καὶ ὄχι τις τῶν ποταμῶν τῆς τῶν *Φιλίππων* κοιλάδος.

ληνιῶν ῥύαξ, τὸ μὲν ἕαρ πλημμυρεῖ τὴν πεδιάδα τῶν *Σεβρῶν*, τὸ δὲ θέρος καταρρέει ἡσυχῶς εἰς βαθεῖαν κοίτην.. » Ὁ αὐτὸς αὐτ. 222. « Περιηγηταὶ τινες ἐξέλαβον τὸν ποταμὸν τοῦτον (τὸν καταβαίνοντα ἀπὸ τῆς *Νευροκόπης*) ὡς τὸν *Στρομὼνα*, διότι καταρρέει καὶ αὐτὸς ἐπίσης καθὼς καὶ ἡ *Τζέρμα*, καὶ ἄλλα τοῦ ποταμοῦ τούτου παραποτάμια, ἀπὸ τοῦς πρόποδας τῶν ὀρέων, τὰ ὅποια ἐξυψοῦνται ὡς πυραμίδες κατὰ τὸ ὄρος *Σκομίον*. ἄλλ' ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχει πολλὰ μικρὸν ὄγγον ὕδατος καὶ δὲν εἶναι ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου, μάλιστα δὲ κατὰ τὸ θέρος δὲν ἤθελεν ἔχει σὺδὲ λεπτότατον ῥεῦμα, ἐάν δὲν ἦτο ἡ καταβόθρα τῶν ὕδατων τῆς τῶν *Φιλίππων* πεδιάδος, ἐν ἣ ἐκπηγάζουσι πολλότατα ὕδατα, τὰ ὅποια εἰσρέοντα ἐξογγουσι τὸ ῥεῦμα (11).

Τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην γνώμην ἐναγκαλιζέται *Νικηφόρος* ὁ *Γρηγοράς* ἱστορ. 13, 2. λέγων, ὅτι ὁ *Στρομὼν* ἐκπηγάζει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὀρέων, ἐξ ὧν καὶ ὁ *Βαρδάριος* ἢ Ἀξιός, διὰ τῆς ὁποίας γνώμης αἱ πηγαὶ τοῦ *Στρομῶνος* καθίστανται: πολλῶ βορειότεραι παρὰ αἱ τοῦ Ἀγγίτου καὶ *Ζυγάκτου* (12). Πρόσθετε τὸν αὐτὸν αὐτ. 8, 14, ἐνθα ὁ *Στρομὼν* λέγεται ὅτι ἐκπηγάζει ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὅποια ἐπεκτείνονται μεταξὺ τοῦ *Εὐξείνου* πόντου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους Ἰστρου τε καὶ *Μακεδονίας*: αὐτόθι δὲ λέγεται καὶ ὅτι εἶναι ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν, ὅσοι τέμνοντες τὴν Ὀρᾶκην καὶ *Μακεδονίαν* ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (13). Γινώσκουσι δὲ, προστίθησι, πάντες, ὅτι ὁ *Στρομὼν* (πλησίον δηλαδὴ *Σεβρῶν* καὶ ἀνωτέρω) δὲν εἶναι διαβατὸς εἰς πεζοὺς καὶ ἵππεις. Ὁ αὐτὸς δὲ *Νικηφόρος* μετέ-

(11) Χρονικὸν Ἑβρῆκου τῆς Βαλεγκιανῆς (ἐκδ. Buchon σελ. 223) *Li empereres chevaucha et passa un flum, qui estoit dessous la Gige* (τὴν *Ζίχναν* τῶν Βυζαντινῶν) *et lendemain en passa un autre plus grant*. Μετὰ δὲ τοῦτο ἤλθεν εἰς Θεσσαλονικίην. Ἀρὰ ὁ τοῦ μεταίωδου Φραγγο-Γάλλος συγγραφεὺς διακρίνει ὡς πρέπει τὸν Ἀγγίτην ἀπὸ τοῦ *Στρομῶνος*.

(12) Ἀξιός, ἐξ ὀρέων τῶν αὐτῶν τῶν *Στρομῶν* ῥηγνύμενος. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ 8, 14. ἐνθα ὁ Ἀξιός λέγεται ὁ μέγιστος ποταμὸς μετὰ τὸν *Στρομῶνα*.

(13) Ἰσασί γὰρ ἄπαντες, πεζοὶ καὶ ἵπποταίς ἄπορον ὄντα *Στρομῶνα* τὸν ποταμὸν, ὅτι καὶ μέγιστος ἐπεφύκει, ὅσοι *Ὀρᾶκην* καὶ *Μακεδονίαν* τέμνοντες εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ Αἰγαῖον ποιοῦνται τὰς ἐκβολὰς. Τίττους γὰρ αὐτὸν τὰ ὑπερκείμενα μέγιστα ὄρη, ἃ κατὰ τὸ συνεχὲς παρατείνει μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἐκ τοῦ πόντου ἀρξάμενα τοῦ *Εὐξείνου*, ὀρίζοντα μὲν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον ἄνεμον Ὀρᾶκην καὶ *Μακεδονίαν*, πρὸς ἄρκτον δὲ τὰς τε *Μυσῶν* χώρας καὶ ποταμῶν τὸν Ἰστρον. Πρέπει δὲ ἐνταῦθα νὰ ἐκλάβωμεν τὸ *Ὀρᾶκην* καὶ *Μακεδονίαν*, εἰλημμένα κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἀρχαίων.

πειτα αὐτ. 9, 13 θέτει τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος εἰς τὰ βόρεια μέρη τοῦ Αἴμου (14), ἐνθα ὑπάρχει διάβασις εἰς τὴν χώραν τῶν Τριβαλλῶν (Σέρβων).

Πρὸς τούτους συμφωνεῖ ἀκριβέστατα ὁ Ὄθωμανὸς Γεωγράφος Χατζῆ Κάλφας (Ρούμελις καὶ Βόσνα σ. 72). Ὁρφάν... μεταξὺ Σεδρεκαϊσίου καὶ Δράμας δύο ἡμερῶν ὁρμόν ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Τὸ ἀρχαῖον Ὁρφανὸν ἔκειτο τὸ πάλαι τρεῖς παρασάγγας κατωτέρω πρὸς δυσμὰς, ἐνθα ὁ Ὁρφαρὸς (Στρυμῶν, Στρούμα) χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ποταμὸς Ὁρφαρὸς γίνεται ἐκ συρροῆς τῶν ὑδάτων τῶν περὶ τὴν Σοφίαν ὁρέων, ποτίζει τὰς πεδιάδας τῆς Κιουστενδλίλης, δέχεται πολλοὺς μικροὺς ῥύακας ἀπὸ τοῦ ὄρους Ὁστρομίτζας, ῥέει πρῶτον μὲν πρὸς ἀνατολὰς, ὕστερον δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς, ἔπειτα πάλιν πρὸς ἀνατολὰς, διαβαίνει πλησίον Δεμίρ Ἰσάρ καὶ Σερβῶν (Σίρους) καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον Ὁρφαρῶν. Εἶναι δὲ θαλὺς ποταμὸς, ἀδιάβατος κατωτέρω τῆς Ὁστρομίτζας, Δούπνιτζας καὶ Κιουστενδλίλης». Ὁ δὲ Λεϊκίος ἐν τῇ Περιγησίᾳ εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα τόμ. Γ'. σελ. 201 ἐκφράζεται ὡς ἐφεξῆς: «Μικρόν τι ὑπεράνω τῶν χαραδρῶν τῆς Δεμίρ Ἰσάρας δέχεται ὁ Στρυμῶν τὸ πρῶτιστον παραποτάμιόν του ἐκ Στρουμνιτζῆς πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπέναντι αὐτοῦ ὄχθης μικροτέραν τιὰ συρροὴν ἐκ Μελενίκου, μεγάλῃς Ἑλληνικῆς κωμοπόλεως, κειμένης εἰς 6 ὥρων ἀπόστασιν βορείως τῆς Δεμίρ Ἰσάρας. Αἱ δὲ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ εἶναι εἰς τὰς ὑψηλοτάτας κορυφὰς τῆς Ῥοδόπης περὶ τὴν Δούπνισαν καὶ Κιουστενδλίλ».

Παρὰ δὲ τῷ Μ. Βασιλείῳ τόμ. Β. σ. 798. (15) ὁ κατώτερος αὐτοῦ ῥοὺς πλησίον τῆς Ἀμφιπόλεως λέγεται σχολιαστέρος καὶ περιλιμνάζων. Εἰς τὴν ἐσχάτην δὲ αὐτοῦ κοίτην ἀποδίδω καὶ τὰς οὐχὶ ἀσημάντους ἐγγέλει τοῦ Στρυμόνος, περὶ ὧν ἴδε Ἀριστοτ. Ζ. ἱστορ. 8, 4, 5. τὸν Ἀρχέστρατον παρ' Ἀθηναίῳ 7, 53. καὶ τὸν Ἀντιφάνη παρὰ τῷ αὐτῷ 7, 56. Περὶ τῶν ἐγγέλεων αὐτοῦ βλέπε καὶ Βελονίου Παρατηρήσεις κεφ. 55 ἐκδ. β'. καὶ Leak Trav. in north Gr. Γ. 184. Καὶ ταῦτα δὲ δὲν ἀρμόζουσιν εἰς τὸν Ἀγγίτην καὶ Ζυγάκτην τῶν ἀρχαίων. Εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι καὶ ὁ Πόντος ποταμὸς, ὅστις ἔρχεται ἀπὸ

(14) Ἐσβίλλει διὰ τῶν ἀρκειωτάτων Αἴμου τοῦ ὄρους εἰς τὴν τῶν Τριβαλλῶν (Σέρβων) χώραν, ἐνθα δὲ μάλιστα καὶ ποταμοῦ τοῦ Στρυμόνος εἶναι αἱ πηγαί.

(15) Οὐκ ἐλάττωνα τέρψιν, ἔμοι γε δοκεῖ, παρεχόμενον (τὸν ποταμὸν), ἢ τοῖς ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως τὸν Στρυμῶνα (οὕτω) καταμανθάνουσιν. Ὁ μὲν γὰρ σχολιαστήρῳ τῷ ῥέματι περιλιμνάζων, μικροῦ δεῖν καὶ τὸ ποταμὸς εἶναι ὑπὸ τῆς ἡνωχίας ἀφῆρηται.

τῆς Σιντικῆς χώρας εἶναι ἄλλος παρὰ τὸν Στρυμόνα. Ἦτο δὲ οὗτος εἰς τὴν εἰς τὴν κοίτην τοῦ ἀνωτέρου Στρυμόνος εἰσρέοντων ποταμῶν. Περὶ τοῦ Πόντου τούτου, ἴσως τῆς Στρούμινιαχτιζας βλέπε καὶ Λετρονίου Journ des Sav 1834 σ. 687.

Εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις τὸ λιμνῶδες τοῦ Στρυμόνος, π. ε. τὸν γαλήνιον ῥοῦν καὶ τὴν θαθεῖαν τοῦ ποταμοῦ κοίτην. Τὸ αὐτὸ λέγει ἡδὴ καὶ ὁ Θεουκιδίδης Ε'. Γ. «τὸ λιμνῶδες τοῦ Στρυμόνος.» Πρόσοθες Θεόφραστον ἱστορ. φυτ. 4, 9. «Ἐν τοῖς ἐλάδοις τῶν ποταμῶν.. καθάπερ περὶ τὸν Στρυμόνα.» Τὸ δὲ λιμνῶδες τοῦτο τοῦ Στρυμόνος σχολιασταὶ τινες τοῦ Θεουκιδίδου κακῶς ἐκλαμβάνουσιν ἐπὶ τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ.

Ὅτι δὲ ὁ Στρυμῶν τὸ πάλαι ἦτο πλευστὸς κατὰ τὴν πλησιεστέραν τῶν ἐκβολῶν κοίτην ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ ὁ Θεουκιδίδης 4, 108. κτλ. εἰ δὲ ὁ Ἀβρίαν. Ἀρβ. Ἀλεξάνδρου Α, 6. Καθὼς δὲ ἱστορεῖ ὁ αὐτὸς Ἀβρίανος, ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Ἀσίας, εἶχε τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς τὴν Κερκινίτιν λιμνὴν, ἐκπλεύσαντα ἔπειτα διὰ τοῦ Στρυμόνος εἰς τὸ Αἰγαῖον. Περὶ τοῦ μεσαιῶνος βλ. Καντακουζηνὸν 3, 54.4, 17. (ἐν ἔτει 1342-1350). Καὶ πλησίον δὲ τῶν Σερβῶν ἦτο πλευστὸς οὐχὶ δὲ διαβατὸς (Νικηρ. Γρηγοράς 8, 14). Τὴν δὲ ἐμπορίαν τοῦ δεκάτου ἑκτοῦ αἰῶνος ἀποβλέπουσι τὰ τοῦ Βελονίου ἐν ταῖς Παρατηρήσεσι κεφ. 55 ἐκδ. β'. (ἐν ἔτει 1549 ἐρ.)

Κατὰ δὲ τὴν μεσαίαν κοίτην νομίζω ὅτι δὲν ἦτο εὐκολοὶ τὰ πλεῦση τις, παρβλ. Βωζιούρ. Journ. des sav. p. 244. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐνταῦθα ἐκώλουν τὸν πλοῦν καὶ στεναίει καὶ πέτρι. Οὕτω δὲ ἐνοῶ καὶ τὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου 2, 5, 10. «Μόλις δὲ τῶν βοῶν συνελθουσῶν Στρυμόνα μεμφόμενος τὸν ποταμὸν, πάλαι (;) τὸ ρεῖθρον πλωτῶν δὲν, ἐρπλήσας πέτραις, ἀπλωτῶν ἐποίησε (ὁ Ἡρακλῆς), καὶ τὰς βόας Εὐρυσθεῖ κομίσας δέδωκε».

Ἐχει δὲ ἡδὴ διάφορα ὀνόματα Διότι ὑπὸ μὲν τῶν Βουλγάρων μετὰ μικρᾶς μεταβολῆς τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος καλεῖται Στρούμα (Σχαρφάριος Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Σλάβων σ. 176.) Ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Ὁρφάνι, ἐκ πόλεως Ὁρφαρῆς (Χατζῆ Κάλφας ἔθα ἀνωτρ. σ. 228). Ὁ δὲ Βελλόνιος λέγει ὅτι κοινῶς ὀνομάζεται Μάρμαρα ἀπὸ τινος χωρίου Μάρμαρα ἐν τῇ δεξιᾷ ὄχθῃ τῆς Κερκινίδος, καὶ μάλιστα ἐνθα ἀνωτέρω (Observ. κεφ. 55). Εὐρίσκω δὲ τὸ χωρίον τοῦτο καὶ παρὰ τῷ Καντακουζηνῷ Α, 53 «Ἡλαυτεν ἐπὶ Θεσσαλονικίην διὰ Στρυμόνος. Καὶ διαβάς τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ Μαρμάριον προσαγορευόμενον, μικρὸν (οὐχὶ Μικρὸν ὡς ἔχει ἡ ἔκδοσις τῆς Βόννης) ἐκέλευσε τὴν στρατιὰν τυχεῖν ἀνα-

παύλης καταβάνας ἀπὸ τῶν ἰππῶν (16). Λέγεται δὲ σήμερον κοινῶς καὶ Καρασοῦ ὑπὸ τε Γραικῶν καὶ Τούρκων.

Πλησίον δὲ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀναφέρεται. χωρίον τι Νηρηίδων χορός. Οὕτω Σκύμος ὁ Χίος ἐν στίχ 649 λέγει «Εἶτ' Ἀμφίπολις. Στρυμῶν δὲ περὶ ταύτην μέγας ποταμὸς παραρρεῖ, μέχρι θαλάττης φερόμενος κατὰ τοὺς λεγομένους κείσε Νηρηίδων χορούς». Ἔναι δὲ ἄρα γε ταῦτα βράχεια ἢ νησίδα παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ; (Μήπως δὲ διαφθορὰ τούτου ἔναι τὸ σήμερον σωζόμειον Ἀθωνοχώρια; ποῦ δὲ κείνται ταῦτα;) (17).

(Ἔπεται συνέχεια).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ.

ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μαθήσεων, ὅσας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς τελείας ἑαυτοῦ ἀναγεννήσεως τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, μόλις ἀνακῦψαν τοῦ ζυγοῦ, ἐθέσπισε νὰ διδάσκωνται πανδήμως, δὲν κατέχει τὴν ὑπὸ τὴν θέσιν ἢ ἀρχαία φιλολογία, καὶ δικαίως. Τοῦτο ποιούντες φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς αὐτὴν προσφέρουσι βέβαια οἱ Ἕλληνες δι' ὅσα παρ' αὐτῆς ὠρελήθησαν, ὡς τῇ ἀντιλήψει αὐτῆς μάλιστα ἀνα-

(16) Λείκ. Ὅδοι πορία εἰς τὴν βέρ. Ἑλλ. Τόμ. γ' σ. 201. « Παρὰ μὲν τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς Βουλγάροις ὁ ποταμὸς (Στρυμῶν) εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Στρούμα, παρὰ δὲ τοῖς Ὀθωμανοῖς ὑπὸ τὴν κοινοτάτην ἐπωνυμίαν Καρασοῦ, ἧτοι Μαυρονέρι.

(17) Ἐν τῇ τέλει τοῦ περὶ τοῦ Στρυμόνος λόγου μου διορθούσθω μοι καὶ Ἰωάννης ὁ Κινάμος Ἱστορ. 3, 7. (σελ. 105. ἐκδ. Βόννης) λέγων «Καὶ δὴ συμβολῆς γενομένη; Οὐνοὶ (οἱ Οὐγγρομαγυάροι) πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠτηθέντες (ἔτ. 1150), φεύγοντες ἐς τὸ τοῦ ποταμοῦ Στρομόνος (ὁ κώδιξ τοῦ Κινάμου ἔχει Στρομόνος) βεῦμα κατήκταν ἑαυτούς, ἐνθα μετρίους ἀποβαλόντες ὄχοντο ἀμεταστραπέτι. Ῥωμαῖοι δὲ φεύγουσι κατὰ νότον ἀεὶ εἶποντο, ἐπὶ Τάραν τε ποταμὸν ἐλθόντες, ἐπειδὴ περ οὐδένα σφίεν ἀντεπεξίοντα ἐβλεπον, παλινοδίας ἐμέμνηντο». Ἀναφέρει δὲ κατιῶν χωρίον τι πλησιόχωρον Σετζενίτζα. Τῇ παρὰ Ἰω. Κινάμου διορθωμένην ταύτην γράφην δὲν διόρθωσεν οὔτε ὁ Βιλκένιος (ἐν ταῖς τοῦ Ἀλεξίου Ι. Κομνηνοῦ κλπ. πράξεσι σελ. 561), οὔτε ὁ Μεινέκκιος, ὁ ἐπιστατήσας εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς Βόννης. Ἀνάγνωθι δὲ Δρομόνος, παραβλ. Ἄνναν Κομνηνὴν βιβλ. ΙΒ', σ. 371 ἐκδ. Παριζίων. Σημαίνεται δὲ ὁ τῆς Δαλματίας ποταμὸς Δρίλος ἢ Δρίνος. Λέγει δὲ καὶ Ἰούλιος Ὀνωράτος ἐν ἐκλογαῖς (εἰς τὸ περιθώριον Πομπωνίου Μίλα ἐκδ. Γρονόβιου σ. 695) «Ποταμὸς Τρυμῶν (Trumon) γεννᾶται εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Δαρδανίας, εἰσβάλλει δὲ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἐνθα ἀνάγνωθι Στρομόνων (Strymon).

στάνας εἰς πολιτικὸν βίον ἐλπίζουσι δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ τῆς καλλιέργειας αὐτῆς πολλοὺς ἐν τῇ πατρίδι νὰ ἴδωσι καὶ γενναίους καρπούς. Ἄλλὰ τὸ χορῆσιμον αὐτῆς καὶ ἀναγκαῖον δὲν ὑπῆρξεν ἀείποτε καὶ ἀπανταχοῦ ἀναμφισβήτητον. Καὶ ἴσως δὲν λαμβάνει τοὺς πλείστους, ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς καιροὺς ἡμῶν εὐρέθησαν χρησιμοθηραὶ τινες Εὐρωπαῖοι, καὶ λεγόμενοι κατὰ δυστυχεῖν περαιομένοι, οἵτινες ὑπολαβόντες χρησίμους εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον μόνως τὰς πολιτικὰς καὶ φυσικομαθηματικὰς γνῶσεις, ἀπεδοκίμασαν ἐντονώτατα τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας σοφίας καὶ γλώσσης τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, τὴν ὁποίαν ἐν τοσοῦτῳ αἰῶνι πολλοὶ πρότεροι ἐλλόγως ἠσπάζοντο καὶ ὀδηγὸν εἰς τὰ τοῦ βίου ἀνεγνώρισαν καθολικὴν, μὴ ἀμελοῦντες καὶ τὰς ἄλλας βιωτικωτέρας μαθήσεις. Οἱ μονομερεῖς οὗτοι διώκται τῆς κλασικῆς παιδείας, παραγνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν, ἐνόμισαν, ὅτι θέλουσι δυνηθῆ καὶ χωρὶς αὐτῶν νὰ συγκροτήσωσι τελείαν τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀνθρωπίνων γνῶσεων καὶ νὰ ἐπιχθῶσι τοῦ προωρισμένου εἰς τὰ λογικὰ ὄντα σκοποῦ, ἀλλ' εὐρέθησαν ἐπὶ τέλους ἠπατημένοι, καὶ ὡς ὑπέρημαχοι ἀσθενοῦς ὑποθέσεως, ἀντὶ νὰ νικήσωσιν εἰς τὸν διὰ τοῦ καλάμου ἐγεσθῆντα πόλεμον, ἀκλεῶς ἐνίκηθησαν.

Ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἕλληνας προσυλάττει (καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θέλει προφυλάξει καὶ εἰς τὸ μέλλον) ἀπὸ τῆς ἐπιβλαβοῦς παραδοξολογίας πρὸ πάντων μάλιστα ἢ μετὰ τοῦ σοφωτάτου τῆς ἀρχαιότητος λαοῦ ἄμεσος ἡμῶν συγγένεια καὶ ταυτότης. Ἄλλὰ διὰ νὰ γνωρισθῆ κάλλιον ὅποιον τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ μερίς, εἰς ἣν ἄνευ ἐκλογῆς καὶ μετ' οὐτοσυνηδησίας, οὕτως εἶπεν, ἐρχόμενοι προστιθέμεθα, διὰ νὰ γεινη ἔκφρασις τῶν ἐν ἡμῖν νοουμένων καὶ νὰ ἐκδηλωθῆ ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοῦς τί περὶ τούτου φρονοῦμεν καὶ τί θέλομεν, καλὸν κρίνομεν, νὰ διαλάβωμέν τινα ἐνταῦθα κατὰ τὰς φρενῆς ἰδέας περικλεῶν τῆς Γερμανίας ἀνδρῶν, πρῶτον περὶ τῆς οὐσίας τῆς φιλολογίας ἐν γένει καὶ τῶν μερῶν αὐτῆς, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τοῦ μερικοῦ χαρακτῆρος τῆς φιλολογίας τῶν δύο ἐπισημοτάτων λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ τῶν ἐκ τῆς Λατινικῆς μάλιστα ὠρελειῶν, καὶ οὕτω νὰ περιγράψωμεν τὸν χώρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινουῦνται οἱ φίλοι τῶν λόγων πρὸς ζήτησιν ὄχι μόνον θεωρητικῶν ἀλλὰ, τὸ κυριώτερον, καὶ πρακτικῶν μαθημάτων.

Τί ἐστὶ φιλολογία; — Ἀνάγκη νὰ δοθῆ αὐτῆς ὁρισμὸς, πηγάζων ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος καὶ περιέχων ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἐκφράζων ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη, ἂν ἐκ μερῶν σύγκηται· τὸ δὲ ν' ἀπαριθμῶνται μόνον ταῦτα ἐν πρὸς ἐν ἀντὶ παντὸς ὅρου, δὲν εἶναι οὐδόλως ἐπιτημονικόν. Οὔτε ἀρκεῖ νὰ εἴη τις, περὶ τί κατα-

γίνεται ἡ φιλολογία· διότι δὲν ὀρίζει τὴν ἐπιστήμην ἢ ὕλην ἢ τὸ ἀντικείμενον μόνον. Ἐνδέχεται μάλιστα νὰ ἔχωσι πολλὰ καὶ διάφοροι ἐπιστήμαι τὴν αὐτὴν ὕλην, καὶ ὅμως νὰ διαφέρωσιν ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὴν μεταχείρισιν αὐτῆς. Ὅθεν δικαίως ζητοῦμεν ὄρον, περιέχοντα μὲν καὶ τὴν ὕλην, ἐκφράζοντα δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταχειρίσεως αὐτῆς. Καὶ λέγομεν λοιπὸν τὴν φιλολογίαν, κατὰ τὴν πλατυτάτην καὶ μόνην ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως, γινώσκοντων ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ῥοδῆ ἔγνωσμένων. Δὲν φοβούμεθα δὲ μὴ φανῆ παράξενος οὗτος ὁ ὀρισμὸς, ἀφοῦ ἔγκειται καὶ εἰς τὴν λέξιν « ἀνάγνωσις », ἣτις σημαίνει κυρίως ἀναγνώρισιν· ἢ δὲ ἀνάγνωσις αὕτη εἰς τὴν οὐ πολὺ τῆς κυρίας διαφέρουσαν σημασίαν, τὸ διάβασμα, δὲν ἀρνεῖται κανεὶς ὅτι εἶναι κύριον ἔργον τοῦ φιλόλογου. Οἱ Ἕλληνες, ἃς εἴμεθα πεπεισμένοι, δαιμονίως πως εὑρισκον τὰ καταλληλότερα τῶν ὀνομάτων καὶ τὰ ἔθειον σύμφωνα τῇ φύσει τῶν πραγμάτων. Ἡ φιλολογία λοιπὸν, ἐπαναλαμβάνομεν συντομώτερον, εἶναι γινώσις ἢ ἀνάγνωσις τῶν ἐγνωσμένων. Δὲν φοβούμεθα πάλιν, μὴ ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου φανῆ ματαιοσχολία τις οὐσα ἢ φιλολογία. Οἱ ἐξῆς λόγοι θέλουσιν ἀποδείξει τὸ χρησίμον τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐγνωσμένων. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα τὰ ἐγνωσμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ λόγων δηλοῦνται, διὰ τοῦτο προσφυῶς ὀνομάσθη ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστήμη φιλολογία, ἣτις, ἐπεξηγηματικῶς λέγομεν, ἐξιχνιάζει καὶ καταμαρθάνει τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἔθνους τὸν ὀλόκληρον βίον, ὅπως δηλαδὴ ἐδείχθη εἰς τὸ θέατρον τοῦ κόσμου ἐν χρόνῳ ῥητῶ. Ὅθεν καὶ εἶναι λίαν περιεκτικὴ, οὐδὲ περιορίζεται εἰς μόνον τὰ τοῦ λόγου ἢ στενότερον εἰς μόνον τὰς λέξεις. Ἀπάτη εἶναι αὕτη μεγάλη, τὴν ὁποίαν εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν μόλις εἶναι συγχωρημένον εἰς τὸν χυδαῖον ὄχλον νὰ τὴν ἔχη. Ἀλλὰ τῆς σφαλερᾶς ταύτης δόξης ὑπῆρξαν πάλιν οἱ φιλόλογοι αὐτοὶ αἴτιοι, ὅσοι, ἐνδιατρίψαντες εἰς τὰ μέρη, ἀντὶ εἰς τὸ ὅλον τῆς φιλολογίας, ἠμέλησαν νὰ ζητήσωσι τὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν τῶν μερῶν τούτων, εὐρόντες δὲ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωσι καὶ νὰ τὴν κηρύξωσι. Δὲν εἶναι μόνον γραμματικὴ ἢ φιλολογία, οὔτε μόνον κριτικὴ, ἢ ἐρμηνευτικὴ, οὔτε μόνον ἱστορία τῆς γραμματείας καὶ τέχνης· ἀλλ' εἶναι ὅλα αὐτὰ συνάμα καὶ τι πρὸς· εἶναι τις ἱστοροῦσα ἐπιστήμη. Διαφέρει δὲ τῆς ἰδίως ἱστορίας κατὰ τοσοῦτο, καθ' ὅσον ἢ μὲν ἱστορία ἀνιχνεύει τὰς πολιτικὰς καταστάσεις καὶ τὰ ἔργα τῶν ἐθνῶν, τὰ λοιπὰ μόνον τροχάδην διερχομένη καὶ ἐπιθεωροῦσα· ἢ δὲ φιλολογία λεπτομερῶς ἐξετάζει τὴν ὅλην ἐνέργειάν τινος ἔθνους καὶ τὴν ἐναργῆ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δήλωσιν, καὶ σκοπὸν προτίθεται νὰ ἀνοικοδομήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἱστορικῶς τὸν

ἀνθρώπινον βίον, ὅστις εἶναι ἐνταυτῷ καὶ τὸ παραγόμενον ἢ προῖον τῶν μελειῶν τῆς, ὥστε δὲν εἶναι αὕτη ποσῶς στεῖρά τις ἐπιστήμη, ὡς τὴν ἐσυκοφάντησαν. Πρὸς τοιοῦτο δὲ ἔργον ἀπαιτεῖται νοῦς πολὺς καὶ γόνιμος καὶ ἐκτεταμένη πολυμαθεία, καὶ ἡ φιλολογία διὰ τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν δυσκολωτέρων, οὐχὶ δὲ ἐκ τῶν ὀλίγου λόγου ἀξίων καὶ εὐκόλων ἐπιστημῶν. Τὰ ἐκ νέου γνωσθητόμενα πράγματα ἢ νοήματα δὲν πρόκεινται βέβαια ἀναπεπταμένα καὶ τοῖς πᾶσιν εὐνόητα, ἀλλὰ κρύπτονται ἢ εἰς τὰ σκότη τῶν παρελθόντων αἰώνων ἢ εἰς τὰς συμπεπικνωμένας καὶ δυσδιωράτους καταστάσεις τῶν μόλις καὶ πρὸ μικροῦ παρελθόντων χρόνων· εἶναι ἠκρωτηριασμένα, εἶναι νοθευμένα, εἶναι παντοιοτρόπως ἀλλοιωμένα. Λαμβάνουσι ταῦτα ζῶην καὶ μορφήν οὕτως εὐκόλως; Ἡ ἑκτασίς τῆς μεγάλης, τὰ ὄρια τῆς ἀπέραντα, καὶ τὸ ὄνομά τῆς αὐτὸ κάλλιστα πάλιν ἐμφαίνει τὴν οὐσίαν τῆς ταύτης. Φιλολογία ἐκφράζει τὸ φιλεῖν, τὸ ζητεῖν, τὸ προσπαθεῖν, ἀλλὰ τὸ φθάσιμον τοῦ σκοποῦ δὲν τὸ ἐκφράζει, ὡς οὐδὲ ἡ λέξις φιλοσοφία. Εἷς μόνος λοιπὸν φιλόλογος ἰδιαιτέρως δὲν δύναται (ἐξω μόνον ἀν ζήσῃ ζωᾷ πολλὰς) νὰ φθάσῃ τὸ τέρμα τῆς ἢ νὰ περιλάβῃ τὸ ὅλον αὐτῆς· ἀλλὰ ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δὲ ἐκείνο· ὅλοι δὲ ὁμοῦ τὸ ὅλον. Ἐν τοσοῦτω τὴν ἰδέαν τοῦ ὅλου ὁ ἀληθὴς φιλόλογος δὲν συμφέρει νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἀλλ' ἀν καὶ ἀνέφικτον εἰς αὐτὸν τὸν ἕνα, θέλει τὴν θεωρεῖ ὅμως ὡς καθολικὸν τέρμα ὅλων τῶν μερικῶν προσπαθειῶν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων φιλόλογων. Αὕτη ἡ ἰδέα τοῦ ὅλου εἶναι ἀναντιρρότως σωτηριωδεστάτη, καὶ δὲν λείπομεν ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν συστήσωμεν συντόμως εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ διανύσωσιν ἰδίως τὸ στάδιον τῆς φιλολογίας. Ταύτην τὴν ἰδέαν ἔχον τις ὀδηγήτριαν δύναται ν' ἀποφύγῃ εὐτυχῶς εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν μερῶν (ἐπειδὴ εἰς μέρη ἀναγκαίως θέλει περιορισθῆ κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον) τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους σκοπέλους τῆς μονομερείας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀν προσκρούσῃ, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύματι νὰ ὀνομασθῆ εἶναι δίκαιον καὶ σχολαστικὸς καὶ λεξιθῆρας καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐπενοήθη ἄζηλον ὄνομα κατὰ τῶν δυστυχῶν συντεχνιῶν μας.

Ἄλλ' ἀφοῦ συντόμως οὕτως ἐσχολιάσαμεν τὸν δοθέντα ὀρισμὸν, παρεκτείναντες ἤδη τὸν λόγον ἃς σχεδιάσωμεν καὶ εὐκρινεστέρην τινα διαίρεσιν τοῦ ὅλου τῆς φιλολογίας, εἰς νὰ μὴ μένη τις ἀμφοβολία περὶ τὰ καίρια.

Τὸ ὅλον τῆς φιλολογίας δύναται νὰ ἔχη ἐκ φύσεως δύο μόνον μέρη· ἓν εἰδικὸν ἢ τεχνικὸν, περιέχον τὴν θεωρίαν τοῦ ἐπιστημονικῶς γινώσκειν τὰ ἐγνωσμένα κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγου δεδομένον ὀρισμὸν, καὶ ἄλλο μέρος ἐλικὸν, περιλαμβάνον αὐτὰ τὰ ἐγνωσμένα. Ἡ

έρμηνευτική, ἤτοι ἡ θεωρία τῶν κανόνων τοῦ ἔννοεῖν καὶ ἐρμηνεύειν τοῖς ἄλλοις τὰ εἰρημένα ἢ γεγραμμένα ἢ εἰκονισμένα ὀρθῶς καὶ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, οὐχὶ δὲ διὰ παρενθέσεως ξένων ἰδεῶν ἐξ ὑποκειμένου, ἀνάγεται εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς φιλολογίας, καὶ ἀπαρτίζει αὐτὸ ὅμοι μετὰ τῆς κριτικῆς, ὅχι μόνον τῆς κριτικῆς τῶν διαφόρων γραφῶν, τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑψηλοτέρας τῶν ὄλων συγγραμμάτων ἢ ἄλλων τεχνουργημάτων κριτικῆς. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ κριτικὴ, ἀν τὴν καλοθεωρήτη τις, ἐρμηνευτικὴ τις τροποποιημένη, καθόσον δὲν ἐρμηνεύει ἀπλῶς αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας ἐνεκα, ἀλλ' ἀείποτε παραβάλλουσα πρὸς τι καὶ ἐρευνοῦσα, ἀν ἀρμόζη τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο, ἢ ἀν εἶναι ἐκπεφρασμένον κατὰ τὴν ὑποκειμένην ἰδέαν. Ἐρμηνευτικὴν λοιπὸν καὶ κριτικὴν περιλαμβάνει τὸ πρῶτον μέρος τῆς φιλολογίας τὸ τεχνικόν, τὸ ὅποιον δυνάμεθα νὰ θέσωμεν παραλλήλως τῆς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ λογικῆς. Καθὼς αὕτη ἔχει τὴν θεωρίαν τῆς, οὕτω καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ καὶ ἡ κριτικὴ ἔχει ἰδίαν, ἐκτιθεμένην συστηματικῶς καὶ διὰ μακρῶν εἰς ἰδιαίτερα βιβλία.

Τὸ δεῦτερον δὲ μέρος, τὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προῖόν τῆς φιλολογικῆς γνώσεως ὀνομασθέν, εἶναι πολλαπλοῦν. Ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ μένη καὶ νομιζῆται σωρὸς μόνον ὕλης ἀσύστατος καὶ χωρὶς τινος ὀργανικῆς ἐνότητος, πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὸν κοινὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, μίαν τιὰ ἰδέαν συνέχουσαν αὐτὸ καὶ ζωοποιούσαν, καὶ αὕτη εἶναι βέβαια ἡ ἐκ τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης μέλλουσα νὰ προκύψῃ γινῶσις τοῦ καθολικοῦ χαρακτήρος ἐνός τινος ζήσαντος ἢ ζῶντος ἔθνους. Διὰ νὰ γνωρισθῇ ὁμοῦ, ὡς πρέπει, ὁ καθολικὸς χαρακτήρ, προαπαιτεῖται ἡ γινῶσις πολλῶν μερικῶν πραγμάτων, τὴν ὅποιαν κατὰ μικρὸν ἐν τῷ μακρῷ αἰῶνι προσπορίζομεθα ἐπιπόνως. Καὶ πάλιν, διὰ νὰ γνωρισθῶσιν ἐντελῶς ταῦτα τὰ μέρη, ἀπαιτεῖται προηγουμένως νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ νῷ ἡμῶν ὡς βοήθημα ἡ γινῶσις τοῦ καθολικοῦ χαρακτήρος τοῦ περὶ οὗ ἐκάστοτε ὁ λόγος ἔθνους. Τὸ μερικὸν ἐν πολλοῖς ἐξηγεῖται καὶ ἐκτιμᾶται κατ' ἄξιαν μόνον διὰ τῆς γνώσεως τοῦ καθολικοῦ, καὶ τὰνάπαλιν. Τοῦτο εἶναι οὐσιῶδες εἰς τὴν φιλολογίαν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, ἢ ἀλληλεξαρτησίᾳ τοῦ μέρους ἐκ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ ὅλου ἐκ τοῦ μέρους, καὶ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐμπόδιον τοῦτο, τὸ ἐκροβίζον πολλάκις τοὺς μὴ γενναίους τῶν ἀνθρώπων, ἢ μοιραία οὕτως εἰπεῖν ἀντίφασις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἀρθῇ ἐκ τοῦ μέσου.

Ἄς προεῶμεν ἤδη διὰ νὰ κατοπτεύσωμεν τὰ μέρη ταῦτα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν καθολικὴν οὐσίαν τοῦ πολιτισμοῦ ἐνός τινος ἔθνους καὶ μιᾶς τινος ἐποχῆς. Εὐρίσκομεν δὲ αὐτὰ ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Λαμβάνοντες τὸν ἀνθρώπον, περὶ ὃν αἱ

λογικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἐπιστήμαι διατρίβουσιν, ἐπομένως καὶ ἡ φιλολογία· ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ τὰ ἐξάγομεν ἀναγκαίως. Τοῦ ἀνθρώπου δηλαδὴ ἡ ἐνέργεια εἶναι διττὴ· πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, ἤτοι τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν οἰκογενειακὸν βίον· ἡ δὲ δευτέρα, οὔσα περὶ πᾶν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ ἀνθρώπου, περιλαμβάνει τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς μυθολογίας, ἤτοι τῆς καθαυτὸ παλαιοτάτης θρησκείας, καὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν μετὰ τῆς σφικτὰ μετ' αὐτῆς συνδεμένης τέχνης, διότι ἀρχὴ καὶ θάσις πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης εἶναι ἡ θρησκευτικὴ τάσις, ἣτις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔχει τὴν μορφήν τῆς μυθολογίας· καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκτείνονται καὶ σχηματίζονται δύο κύκλοι, ὁ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ τῆς τέχνης. Καὶ ἡ μὲν τέχνη παριστάνει τὰ τοῦ πνεύματος γεννήματα καὶ τὰς φανταστικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις δι' ἐξωτερικῶν μέσων, ἢ σχημάτων, ἢ ἀκουσμάτων, ἢ ὕλης, ἡ δὲ ἐπιστήμη μορφώνει εἰς ἰδέας τὴν γινῶσιν. Τέσσαρα λοιπὸν ὅλα τὰ οὕτω συγκροτούμενα μεγάλα μέρη, ἀ. πολιτεία, β'. οἰκογένεια, γ'. λατεία καὶ τέχνη ὁμοῦ, δ'. μυθολογία καὶ ἐπιστήμη ὁμοῦ. Εἰς ταῦτα ἐμπεριέχεται τὸ σύμπαν τῶν ἀναγνωσθησομένων ὑπὸ τῆς φιλολογίας, διότι ἐξ αὐτῶν σχηματίζονται ἔπειτα φυσικῶς ὑποδιαίρεσεις, συμπληροῦσαι τὸ ὅλον τοῦ ὕλικου τῆς φιλολογίας μέρους, καὶ ἰδοὺ πῶς·

Τὸν πολιτικὸν τοῦ ἀνθρώπου βίον ἀνεφέραμεν· ἀλλὰ ἡ ἀφήγησις αὐτοῦ, ἡ πολιτικὴ ἱστορία, ἀνευ γεωγραφίας καὶ χρονολογίας εἶναι ἀδύνατος. Προστίθενται λοιπὸν εἰς τὸ σχέδιον ἡμῶν καὶ αἱ δύο αὗται μαθήσεις, καθὼς ἐγνωρίσθησαν βέβαια καὶ κατηρτίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς νεωτέρας θάσεις τῆς ἐπιστήμης. Ἀναγκαῖον νὰ παραλάβωμεν καὶ τὰς λεγομένας πολιτικὰς ἀρχαιότητας, διότι συνήθως ἡ ἱστορία τοὺς ἐπὶ πολὺ διαμένοντας θεσμοὺς τῶν ἐθνῶν δὲν ἐκθέτει ἐπὶ τὸ ἀκριβές. Ἐπονται εἰς τὴν τάξιν ὁ ἰδιωτικὸς βίος, τὰ τῆς λατρείας καὶ ἡ ἱστορία τῆς τέχνης, ἡ ὑπὸ πολλῶν τὴν σήμερον ἰδίως ἀρχαιολογία καλουμένη. Τελευταῖον μένει ἡ ἐπιστήμη. Αὕτη ἀπαιτεῖ πάλιν ὑποδιαίρεσεις. Ἀναλύοντες δὲ αὐτὴν εὐρίσκομεν, ὅτι σύγκειται ἐξ οὐσίας καὶ εἴδους. Εἰς τὴν οὐσίαν ἀνάγεται ἡ μυθολογία μετὰ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐν χρόνῳ ἀνάπτυξις παρέχει εἰς τὸ σχέδιον ἡμῶν τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὅχι δὲ βέβαια τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς. Διαμεριζομένης δ' ἐπομένως τῆς φιλοσοφίας, καθὼς συνέθη ἱστορικῶς, εἰς τὰς διαφόρους μερικὰς ἐπιστήμας, μᾶς παρουσιάζεται ἡ ἱστορία ὄλων τούτων τῶν ἐπιστημῶν, ἀντικείμενον οὔσα καὶ αὕτη τῆς φιλολογίας, διὰ δὲ

τὴν μεγάλην ἔκτασιν ἐκτιθεμένη εἰς ἴδια βιβλία. Οὕτως ὑποδιήρεθη ἡ οὐσία τῆς ἐπιστήμης ἅπασα.

Τὸ δὲ εἶδος ἢ τὴν μορφήν τῆς διαδηλουμένης ἐπιστήμης δύο μαθήσεις τὰ πραγματεύονται. Τὴν μὲν τεχνικὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν οἰκονομίαν τῶν συγγραμμάτων, πεζῶν τε καὶ ἐμμέτρων, θεωρεῖ ἡ ἱστορία τῆς γραμματικῆς, ὅταν ᾖ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀξία, ἥτις ὅμως ἄλλως εἶναι διάφορος πολλαχῶς τῆς λεγομένης αἰσθητικῆς ἢ καλολογίας, μαθήσεως ὅλως φιλοσοφικῆς. Τὰς δὲ μορφὰς καὶ δυνάμεις καὶ τὰ πάθη τῆς γλώσσης θεωρεῖ ἡ γραμματικὴ, ἥτις, φιλολογικῶς θεωρουμένη, δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὲν ἱστορία σπουδαία τῆς γλώσσης καθ' ὅλας τὰς μερικότητάς της, περιλαμβάνουσα οὕτως ἐντὸς ἑαυτῆς καὶ τὴν μετρικὴν. Οὕτως ἀπαρτίζεται ὅλος ὁ κύκλος τῶν φιλολογικῶν μαθητέων (disciplines), ἃς ἄλλοι ἄλλως διήρουν, ἀπὸ τοῦ περιωλύμου Βολφίου καὶ ἐξῆς· ἡμεῖς δὲ ἠκολουθήσαμεν τὸν διδάσκαλον ἡμῶν Βοϊκίον. Ἡ γλῶσσα δὲ ἐτέθη εἰς τὸ παρὸν σχεδιογράφημα ἐπὶ τέλους, ὅχι ὥς τι εὐτελὲς πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς τὸ λεπτότατον καὶ αἰθεριώτατον φρόντισμα τοῦ φιλόλογου καὶ πραγματικῶς δὲ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἡ θεωρία τῆς γλώσσης ἀνεπτυχθή τελευταία τῶν ἄλλων, διότι προηγήθησαν αὐτῆς ἡ μυθολογία καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ῥητορικὴ.

Εἶδομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι συνοπτικῶς τί ἐστὶ φιλολογία ἐν γένει καθὼς καὶ τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ ὅτι δύναται νὰ ἔχη ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν τῆς ὁλοῦς τοῦ λαοῦ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἢ τὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐξετάζουσα ἐκρίθη ἀπ' ἀρχῆς ὡρελιμωτάτη καὶ τερπνοτάτη πασῶν, καθὸ παρουσιάζουσα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀξιόλογον καὶ αὐτοτελὴ ἔκφρασιν ἐθνῶν προικισμένων θαυμάσιστα ὑπὸ τῆς φύσεως. Εἰς ποίους ἄλλους τῶ ὄντι τῆς ἱστορίας λαοὺς ἀνεδείχθη τόσον, ὅσον εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους τὸ μεγαλουργὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἐκ μικρῶν ὑλικῶν ἀφορμῶν πολλῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων κατόρθωσις; Οἱ δύο οὗτοι λαοί, εἰς πολλὰ διάφοροι τὴν φύσιν καὶ εἰς πολλὰ πάλιν συγγενεῖς, διατρέξαντες μέχρι τέλους τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν στάδιόν των, ἄφησαν εἰς ἡμᾶς κληρονομίαν πολύτιμον τὰ ἔργα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ μεγαλεπήθλου νοῦς των· καὶ ἀτυγχώρητα ἠθέλαμεν θέβαια ἀμάρτη, ἐὰν ἀρχόμενοι νέου βίου, κοινωνικοῦ τε καὶ πολιτικοῦ, δὲν ἐβρίπτομεν ἐν βλάβῃ καὶ εἰς τὰ παθήματα καὶ τὰ κατορθώματα ἐκείνων, μετὰ τῶν ὁποίων σφικτότατα εἴμεθα ἀπ' αἰῶνων συνδεδεμένοι, τοῦ μὲν ὄντες ἀπόγονοι, τοῦ δὲ ὑπάρξαντες δοῦλοι ἰκανὸν καιρὸν πρὸς σωφρονισμόν μας. Ἀλλὰ

καὶ χωρὶς ταύτης τῆς σχέσεως, ἡ κλασικὴ φιλολογία καταρτίζει πάντοτε ἔθνοισ ἀνθρώπων ἐν γένει μὲ πᾶν ὅ,τι χρῆζει πρὸς τελείαν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων εἰς τὸν παρόντα βίον, ἀνθρωπίζουσα αὐτὸν ἐπὶ πλεόν, (ὅθεν καὶ humaniora τὰ σπουδάσματα αὐτῆς ἐκλήθησαν), καὶ παρέχουσα αὐτῷ εἰς πολλὰς περιστάσεις παραδείγματα αἰώνια τὰ τῶν πρότερον εὐτυχῶς ἀναπτυχθέντων λαῶν ἔργα καὶ φρονήματα. Ἀρμόζει τέλος νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ φιλολογία ἀφ' ἐνός καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦσι πληρῆ καὶ ἑναρμόνιον τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δύνανται ὁμοῦ λαμβανόμεναι νὰ παρομοιασθῶσι μετὰ τοῦ μυθευομένου ἐκείνου διπροσώπου Ἰανοῦ, ὅστις εἰκονίζεται βλέπων ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω. Τοιαύτη διπλὴ ἐνέργεια ἐξασφαλίζει τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὥστε καταμανθάνον τὰ εἰσέτι ἀμάθητα καὶ ἄγνωστα νὰ μὴ ἐπιλανθάνηται ἢ νὰ παραγνωρίσῃ τὰ ἤδη μεμαθημένα καὶ γνωστά, καὶ μάλιστα ὅταν εὐρίσκη αὐτὰ τόσον ἀξιάγαστα, οἷα τὰ παρ' Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις.

Καὶ τῆς μὲν σπουδῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου οὐδεὶς βέβαια φαντάζεται νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ ὡς πρὸς τὴν Λατινικὴν ὅμως παιδείαν καὶ γλῶσσαν, ἀν καὶ ἀνεγνώρισαν αὐτὴν οἱ νοήμονες τοῦ ἔθνους ὡς ἀναγκαίαν καὶ τὴν εἰτήγαγον πρό τινας καιροῦ μετὰ σοφῆς προμηθείας εἰς πολλὰ τῆς νεολαίας παιδευτήρια, καλὸν ὅμως εἶναι, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ὁπωσθῶν εἰσέτι νέον καὶ χρῆζει τινὸς ὑποστηρίξεως, νὰ ἀποδεικνύηται εἰς δοθείσας περιστάσεις διὰ πλειόνων εἰς τοὺς προπερὶ ἡμῶν εἰς μάθησιν αὐτῆς, πόσου λόγου καὶ πόσου σπουδῆς ἀείποτε ἐνομίσθη ἀξία καὶ ὄντως εἶναι.

Ναὶ μὲν ἡ Λατινικὴ γραμματεία καὶ τέχνη μικρὰς ἔσχε τὰς ἰθαγενεῖς ἀρχὰς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος προώδευσε, διότι ἐμιμήθη πρῶτα τῆς Ἑλληνικῆς εὐφύιας τὰ γεννήματα, ἀλλὰ δὲν ἀποκρύπτει ὅμως καὶ τινα ἴδιον χαρακτῆρα ἢ τοῦλάχιστον χρωματισμὸν τινα εἰς ὅσα προϊόντος τοῦ χρόνου προήγαγε καὶ αὐτὴ ἀριστουργήματα. Ὅθεν καὶ ἐκ παλαιωτάτων χρόνων οἱ Ἑλληνες ἐπρόσεξαν εἰς αὐτὰ, ὡς εἰς συγγράμματα λαοῦ ἐν πολλοῖς παραλλήλως θαδίζοντες εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἐκρίνοντο ἄξια προσοχῆς τὰ Λατινικὰ καὶ ὅτε ἀκόμη ἡ Ἑλληνικὴ γονιμότης δὲν εἶχε παντάπασι στερεῦσει (1), καὶ δικαίως· διότι καὶ ἰδιὸν τι ἐνέφαινον καλὸν πρὸς

(1) Μνημονεύονται μεταφράσεις Ἑλληνικαὶ τῶν τοῦ Βιργιλίου Γεωργικῶν ὑπὸ τινος Ἀρριανοῦ, ποιητοῦ καὶ αὐτοῦ ἐπικοῦ, τῶν τοῦ Σαλλουστίου συγγραμμάτων ὑπὸ τινος Ζηνοβίου σοφιστοῦ ζήσαντες κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ, τῶν τοῦ Εὐτρόπιου ὑπὸ τινος Λυκίου Καπίτωνος ζήσαντος κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, καὶ ἄλλα τινά.

τῆ μιμήσει. Ὅποιον δὲ τοῦτο, κατωτέρω θέλει ἐκτεθῆ. Ἐνταῦθα δὲ προλαμβάνομεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι συνιστῶντες καὶ ἡμεῖς κατὰ δύναμιν τὴν μελέτην τῶν Λατινικῶν γραμμάτων δὲν διατεινόμεθα ὅτι καὶ καλὰ εἶναι πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ μιμήσεως ἄξια, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀπλῶς ὅτι μελέτης ἄξια, καθὼ δεικνύοντα τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐβάδισε μέχρι τέλους εἰς τῶν διασημοτάτων λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἄν δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν ὑπῆρξε πολλακίς ἢ ἀληθής, τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς κρίσεως ἡμῶν νὰ τὸ γνωρίσῃ καὶ κατανοῶντα τὰ ἀμαρτήματα τῶν προγενεστέρων ν' ἀποφεύγῃ αὐτὰ φρονίμως. Μακρὰν δὲ πολὺ εἴμεθα τῆς ἀλόγου ἐκείνης μικροφιλοτιμίας, ἐξ ἧς δρωόμενοι τινὲς τῶν φιλολόγων δὲν ἀνέχονται νὰ προφέρωσιν οὔτε αὐτοί, οὔτε ν' ἀκούσωσιν ὑπὸ ἄλλων, οὔδὲ κἂν τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῆς τελείας δῆθεν ἀρετῆς τῶν πραγματευομένων ὑπ' αὐτῶν προσώπων ἢ πραγμάτων. Νόσημα τῶ ὄντι ἀνάξιον λογικοῦ ὄντος ν' ἀποδέχεται τὰς ἐλλείψεις ἢ καὶ κακίας τινῶν, μόνον διότι πολὺν χρόνον κατέτριψεν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτῶν. Ἐκδίδων τις λόγου χάριν τὸν Σαλλούστιον, ιστοριογράφον ἄλλως μὲν δεινότατον, κατὰ δὲ τὸν βίον αὐτοῦ ἠθικῆς ἄμοιρον, νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον ἐπαχθὲς τὴν δικαιολόγησιν ἢ ἀθώωσιν του· ἢ ἄλλος πάλιν περὶ τὰ ἀρχαῖα ἀγγεῖα σπουδάσας ἀρχαιολογικῶς νὰ γοητευθῆ ἐπὶ τοσοῦτον ἀπὸ τὰ κομψὰ σχήματα καὶ τὰς παραστάσεις τῶν περιέργων τούτων προϊόντων τῆς κεραμείας, ὥστε νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ὁμολογήσῃ ποτέ, ὅτι εἰς τὴν ζωγραφίαν αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ τινες τρόποι καὶ σχήματα οὕτως εἰπεῖν τυπικὰ, ἀντιβαίοντα βεβαίως εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, τοῦ ἔχοντος αἰώνιους κανόνας.

Ὅστις ὅμως τὸν ἐναντίον δρόμον ἀκολουθεῖ εἰς πᾶν ἔργον, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς φιλολογικὰς σπουδὰς, δηλαδὴ ὅστις ἀπρόληπτος πλησιάζει τὰ πράγματα καὶ μὲ ἀφελές, γυμνὸν καὶ δεκτικὸν τοῦ ἀντικειμένου πνεῦμα αὐτὰ ἐπισκοπεῖ, ἐκείνος μόνος δύναται, ἐμβαθύνων κατὰ μικρὸν εἰς αὐτὰ, νὰ ἐννοήσῃ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ κριτικῆς του τὴν ἀληθῆ αὐτῶν φύσιν καὶ ἢ νὰ τὰ παραδεχθῆ ὡς χρήσιμα, ἢ νὰ τὰ ἀποδοκιμάσῃ ὡς ἀχρηστά. Τίνος δὲ ἔνεκεν ταῦτα παρεκβατικώτερον εἶπομεν; Ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ὑπολανθάνωσιν εἰς τινὰς δοξάσματα, λείψανα τῶν προτέρων τῆς φιλολογίας χρόνων, ὅτε περὶ πολλῶν αὐτῆς ἀντικειμένων σί κρίσεις ἦσαν ἐσφαλμένοι. Τότε οἱ μὲν τὴν Λατινικὴν μόνον φιλολογίαν ἐσπούδαζον, διότι ἴσως τυχαίως εἶχαν καταστήσει εἰς αὐτὴν, τὴν Ἑλληνικὴν ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιούμενοι, οἱ δὲ πάλιν τὴν ἐναντίαν ὁλως ἐβάδιζον. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν, καθ' ἣν ἢ γνώσεις ἐπλήθυνον ἐν γένει, καὶ ὅτε οἱ σοφοὶ μετὰ φιλοσοφικοῦ νοδὸς

καὶ κρίσεως εἰς τὴν μεταχειρίσιν παντὸς πράγματος προσέρχονται, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι καὶ ἡ φιλολογία ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς τροχίαν καὶ δὲν ἀποπλανᾶται πλέον ὡς πρῶην. Ἐγνωρίσθησαν, μάλιστα κατὰ τὴν Γερμανίαν, αἱ ἀληθεῖς σχέσεις τῶν διαφορῶν αὐτῆς μερῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ περικλειεῖς φιλόλογοι καὶ ἀρχαιολόγοι, ὅποιοι ὁ Βιγκελμάννος, Ἐύνιος, Βόλφιος, Βοίικιος, Ἐρμαννος, Θήρσιος καὶ Μύλλερρος ἐνεφύσησαν πνεῦμα ζωῆς εἰς τὸν τέως ἄψυχον σωρὸν τῶν γνώσεων, καὶ διὰ τῶν πολυπόνων ἐργασιῶν τῶν διευκόλυναν εἰς ἡμᾶς τὴν κατάληψιν τοῦ καθολικοῦ χαρακτήρος τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος ἐν γένει, θεωρουμένης ἀντιθέτως πρὸς τὸν σημερινὸν κόσμον, καθὼς καὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων σχετικῶς πρὸς ἀλλήλους. Τούτων τῶν χαρακτήρων τὴν ἐκθεσιν, ὡς συντελοῦσαν εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν, ἂς δοκιμάσωμεν ἤδη ἐν ὀλίγοις.

Ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς τὰ καθόλου, καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐν μέρει, μᾶς παριστᾷ τὴν ἰδέαν τοῦ φυσικοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης, ὁ δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων τὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο φαίνεται πως παράδοξον λεγόμενον, διότι ἐσυνειθίσασμεν νὰ συνδέωμεν σχεδὸν ἐξ αὐτῆς τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μάλιστα στοιχείου τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦτο ὄχι ἀλόγως· διότι ἡ Ἑλλάς αἰετοπετε τῆς ἐλευθερίας ἔνεκα ἀντετάττετο κατὰ τῆς δεσποτικῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ μετ' ἐπιστάσιος θεωροῦντες τὸ πρᾶγμα θλέπομεν, ὅτι ἂν καὶ εἰς τοὺς παλαιούς ὑπῆρχεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐλευθερία τις καθόλου, εἰς τὰ κατὰ μέρος ὅμως ὑπάρχει τὴν σήμερον πλειοτέρα ἐλευθερία, ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν καὶ τὰς τέχνας. Καὶ ἡ πολιτεία δὲ αὕτη ἔχει πολλὴν ἐλευθερίαν, διότι ἀποδοκιμάζει τὴν ἐπάρατον ἐκείνην δουλείαν, ἥτις ἦτο στοιχεῖον οὐσιῶδες καὶ σχεδὸν τῶν ὧν οὐκ ἄνευ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, δι' ὃ καὶ εὔρεν ὑπερασπιστὰς ὡς καὶ φιλοσόφους μεγάλους. Ἀλλὰς ἀντιθέσεις εὐρίσκομεν τοῦ ἀρχαίου πρὸς τὸν νέον κόσμον (ἐννοοῦμεν δὲ πάντοτε τὴν Ἑλλάδα καὶ Ῥώμην) τὰς ἀκολούθους· ὀρισμὸν καὶ ἄοριστίαν, μερικότητα καὶ καθολικότητα. Μικρὰ λ. χ. ἀνεξάρτητα κράτη πανταχοῦ τὸ παλαιὸν, καθὼς ἐμορφώθησαν ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης· τὸ ἐναντίον τὴν σήμερον· ὡς καὶ τὰ μεγάλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἰκανῶς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων. Ἐγνωρίσαν, ναί, οἱ παλαιοὶ ἓνα θεόν, ἀλλ' εὐηρεστοῦντο μᾶλλον εἰς τὴν θεωρίαν καὶ λατρείαν τῶν πολλῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐνός. Ἡ τέχνη αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἡ πλαστικὴ, ἢ τὸ μερικὸν ὀριστικῶς ἐκφράζουσα καὶ χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνῃ τὴν ὅλην περίεξ ἡμῶν φύσιν, ἤνθησε παρ' ἐκείνοις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ κατήντησε διὰ τοὺς σήμερον ὄχι μόνον ἀνυπέρβλητος ἀλλὰ καὶ ἀνέ-

φικτος. Μαρτυροῦσι τὸν λόγον ἡμῶν αἱ εἰλικρινεῖς ὁμολογίαι τῶν διασημοτάτων ἀριστοτεχνῶν τοῦ καιροῦ μας. Κατὰ δὲ τὴν μουσικὴν, ὡς τι γενικώτερον καὶ ἀοριστότερον καὶ οἰονεῖ πνευματικὸν διὰ τῆς ἐλάχιστα ὑλικῆς αἰσθήσεως ἐκφράζουσιν, δυνάμεθα ἴσως νὰ τοὺς ὑπερβάλωμεν· ἐννοοῦμεν δὲ εἰς ταύτην τὴν ἀντιπαράθεσιν ὡς πρὸς τὰς τέχνας τὴν Εὐρωπαϊαὴν ἀνθρωπότητα τῶν ἡμερῶν μας, εἰς τῆς ὁποίας τὴν χορείαν καὶ ἡμεῖς μόλις ἤδη ἐμβαίνομεν. Προχωροῦμεν καὶ εἰς ἄλλων παραδειγμάτων ἐκθεσιν.

Οἱ τύποι τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν πολυπληθέστεροι καὶ ὀριστικώτεροι διὰ πάσας καὶ αὐτὰς τὰς λεπτοτάτας παραλλαγὰς τῶν ἐννοιῶν· τῶν δὲ νεωτέρων οἱ πλεῖστοι τύποι ἐξηλείφθησαν, καὶ ἐκλιπούσης τῆς ἐξωτερικῆς ποικίλης μορφῆς καὶ τῆς ὕλης σχεδὸν τῶν λέξεων τί ἄλλο εἰς αὐτὰς μένει, εἰμὴ τὸ ζῶποιοῦν τὴν ὅλην πλοκὴν τοῦ λόγου πνεῦμα; Εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πεζὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων, βλέπομεν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἀρμονίαν τοῦ εἶδους καὶ τῆς οὐσίας, ἥτοι τῆς μορφῆς καὶ τῆς ὕλης, φυσικῶς ἀναφανομένην χωρὶς τινος τεχνητῆς βίας· ὕψος δηλαδὴ λόγου καὶ μέτρα στίχων καταλληλότατα εἰς τὰς ἐκφραζομένας ἰδέας ἢ αἰσθήματα· παντοῦ εὐκρίνειαν καὶ διάκρισιν τῶν ἑτερογενῶν φυσικῆν, ὁποῖαν τὰ νεώτερα ἔθνη οὐδὲ κατ' ὄναρ ποτὲ ἐφαντάσθησαν· διότι βλέπομεν εἰς τὰ προϊόντα αὐτῶν συγκεχυμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς κύκλους τῶν διαφόρων γενῶν τοῦ πεζοῦ καὶ ἐμέτρου λόγου· τοῦτο δὲ ἐμφαίνει καθολικότητα, κάλλος μὲν ὀλιγώτερον αἰσθητικῶς δεικνύουσιν, περιλαμβάνουσιν δὲ τολμηρότερον τὰς καὶ κρυφίαν τινὰ σχέσιν πρὸς ἀλλήλας ἐχούσας ἐννοίας καὶ συναισθήματα. Ἡ φιλοσοφία δὲ καὶ αἱ ἐπιστήμαι τοῦ καιροῦ ἡμῶν, ἔκτασιν λαβοῦσαι περισσοτέραν, δὲν συνδέονται πλέον τόσον μὲ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν ἐθνισμόν, ἢ μὲ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν προσωπικότητα τινὸς αἰρεσιάρχου, ὅπως συνέβαινε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οἵτινες εἶχον λ. χ. Ἰωνικὴν καὶ Δωρικὴν φιλοσοφίαν, Ἐπικούρειαν καὶ Πυθῶνεια δόγματα. Ἄν δὲ ὑπάρχουν καὶ σήμερον τοιαῦται διακρίσεις, δὲν ἔχουσιν ὅμως τοσαύτην σπουδαιότητα. Τὸ περιεῖδητον ἐκεῖνο «πᾶς μὴ Ἕλληνας ἄρβανος» ἂν καὶ ὅχι ἴσως κατὰ τὴν ἐκφρασιν, κατὰ τὴν ἔννοιαν ὅμως ἀρχαιότατον, εἶχεν ἀντίστοιχον τὸ Λατινικὸν *hostis*, λεγόμενον ἐπὶ ξένου καὶ ἐχθροῦ ὁμοίως. Ποῦ λοιπὸν μένει ὁ καλῶς ἐννοούμενος καὶ σωτήριος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα κοσμοπολιτισμός; Τὸν ἠθέλησαν, ναί, ὁ Σωκράτης καὶ οἱ Στωϊκοί, ἀλλ' εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐναπόκειται ἢ προαγωγὴ αὐτοῦ καὶ ἀνάπτυξις. Τὸ γυναικεῖον φύλον τέλος πάντων, ἢ ἡμίσεια ἀνθρωπότης, ἐτηρεῖτο τότε εἰς κατάστασιν ἀναξίαν λογικῶν ὄντων μὲ πολλὰ ὀλίγας ἐξαίρεσεις· ἐμφαντικὸν καὶ τοῦτο τῆς

ιδιότητος τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Τὴν σήμερον δὲ καὶ αὕτη ἢ ἀδικία καταλύεται. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς διὰ βραχείων ἀρκοῦσι πρὸς γενικὸν τινὰ χαρακτηρισμὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἀμερολήπτως θεωρουμένη ἔχει ἀνεκτίμητα καλὰ ὡς καὶ οὐσιώδεις ἐλλείψεις. Πᾶν ὅ,τι ἦν δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ ὀριστικότητι καὶ μερικότητι ἀνεπτύχθη ἐντελέστατα καὶ ἡ ἰδέα μάλιστα τοῦ καλοῦ ἔστησε τὸν θρόνον τῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀκράδαντον.

Ἄς ἴδωμεν ἤδη ἀντιπαρτατόμενα τὰ ἰδιώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ ἤθους πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ὅλου ἡμῶν ἐπιχειρήματος.

Δὲν ἀδικοῦνται πλέον τὴν σήμερον οὔτε οἱ Ῥωμαῖοι οὔτε οἱ Ἕλληνες. Ἡ καθαρὰ γνώσις ἀποκτηθεῖσα ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ἀπὸ τῆς ἀναζωπυρήσεως τῶν γραμμάτων κατὰ τὴν Ἰταλίαν, ἔφερε τέλος πάντων, νομίζομεν, δικαιοσύνην. Τῶν Ἑλλήνων ἐγνωρίσθη καὶ ἐκηρύχθη ἡ ὑπεροχὴ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην. Εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὡς ἀδελφοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀπεδόθη ὅμοιος τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτήρ, μόνον μονομερέστερος. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι Ἕλληνες φαίνονται μονομερεῖς ὡς πρὸς τὸν νέον ἡμῶν πολιτισμὸν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὡς πρὸς τὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πλησιάζοντες εἰς τινὰ τὸν νεωτερικόν, βέβαια διὰ τὴν μικροτέραν τῶν χρόνων ἀπόστασιν, δι' ὃ καὶ κατὰ τοὺς πρότερον αἰῶνας ἐκαταλαμβάνοντο εὐκολώτερον ὑπὸ τῶν δυτικῶν Εὐρωπαίων. Οἱ Ἕλληνες περιέλαβον μὲν ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τινὰ ἰδιάζοντα αὐτοῖς τρόπον, ὅχι τοσοῦτον καθολικὸν ὡς οἱ σημερινοί· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἔδειξαν περιορισμὸν τινὰ εἰς πολλὰ ἀντικείμενα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὅλου, πρακτικὸν ἀνθρωπισμὸν μόνον θηρεύσαντες. Οἱ Ἕλληνες εἶχον σύνθημα τὸ καλὸν κάγαθόν· οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἀγαθὸν ἢ χρησίμον, τὸ δὲ καλὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· καὶ ὁμοιάζουσι μὲν τοὺς ἐν ταῖς Ἕλλησι μονομερεστέρους καὶ πρακτικωτέρους Δωριεῖς (1), ἀλλὰ μέχρι τινὸς μόνον· διότι οἱ Δωριεῖς ἦσαν καὶ μουσικῶς πεπαιδευμένοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὅχι. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς εἰς κοινωνίαν συστάσεώς των οἱ Ῥωμαῖοι δεικνύουσι πολιτικὸν πνεῦμα καὶ μορφῶν καὶ πολιτικὴν ὀρηκσίαν, ὁποῖαν οἱ Ἕλληνες, ἂν θέλωμεν νὰ κυριολεκτῶμεν πρέπει νὰ εἴπωμεν, δὲν εἶχον ποτέ· διότι παρ' αὐτοῖς ἡ θρησκεία ἐξετείνετο θεωρητικῶς ὑπὲρ τῆς χρείαν τοῦ πολιτικοῦ βίου. Πᾶς τις ἐνθυμεῖται βέβαια ἐνταῦθα τὰ γεγραμὰ μυ-

(1) Οὗς φαίνεται ἐννοεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτικῶν 7, 6, 2, ἀποκαλῶν ἔθνη τινὰ μονόκωλον ἔχοντα τὴν φύσιν.

στήρια τῶν Ἑλλήνων, τὰ τοσοῦτον εἰς ἐκλεκτὰς ψυχὰς ποθητὰ, ὁποῖων οἱ Ῥωμαῖοι ἐστεροῦντο. Πάλιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἡ πολεμικὴ δεξιότης φαίνεται συνδεδεμένη μετὰ τῆς πειθαρχίας ἢ ἐκείνης, ἣτις ἦτο σχεδὸν ξένη εἰς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς τιμῆσαντας ἐν τῇ τῶν νέων ἀγωγῇ μᾶλλον τὴν γυμναστικὴν ἢ τὴν τακτικὴν. Ἡ γυμναστικὴ ἀπετέλει τὸν ἄνθρωπον καλλίονα καὶ ἀρμονικώτερον, ἢ τακτικὴ συνετέλει ἐντονώτερον εἰς δίωξιν σκοποῦ πρακτικοῦ. Τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐξ ἀρχῆς ὀλίγον· ὅσα δὲ νεώτεροί τινες ἐφαντάσθησαν περὶ μεγάλων ἀρχαίων ἐπῶν τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐξαφανισθέντων δῆθεν, εἶναι ὅλως ἀνυπόστατα. Ἡ ποιήσις αὐτῶν τρέπεται ἐπὶ τὸ πραγματικώτερον καὶ ἔχει ὀλιγωτέραν εὐκινήτου φαντασίας παιδιὰν, ὅπου δὲ αὕτη ἀναφαίνεται κλίνει εἰς τὸ φορτικόν. Ἡ δὲ λογογραφία σχετικῶς ἀναπτύσσεται παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις πρότερον ἢ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ἐνῶ οἱ Ἕλληνες πολλὴν καιρὸν τὰς ποιήσεις τοῦ Ὀμήρου εἶχον κοινῆς παιδεύσεως βίβλον, οἱ Ῥωμαῖοι ἔσπευσαν πρώτιστα νὰ μεταχειρισθῶσι πρακτικῶς τὸ δίκαιον καὶ ἀνέπτυξαν αὐτὸ εἰς χρῆσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ ὁμολογεῖται μὲν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην πολιτικὴν ἐπιστήμην τοῦ Λατίου εἰσῆλθον καὶ στοιχεῖα Ἑλληνικὰ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐποικίλθησαν ἐν χρόνῳ καὶ μετουσιώθησαν, ὥστε παρουσιάζονται ὡς νέα ὅλως καὶ αὐτοφυῆ γεννήματα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νόου. Βέβαιον δὲ εἶναι περὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅτι τὸ δίκαιον θεώρησαν γενικωτέρας πωὶς καὶ ἐμελέτησαν αὐτὸ ὡς μέρος τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας (1) καὶ καλῶς ἔχει τὸ ῥηθὲν ὅτι δίκαιον μὲν καὶ νόμους εἶχον ἀναμφιβόλως καὶ οἱ Ἕλληνες, νομικὴν δὲ ὄχι. Παρεκτὸς τῆς νομικῆς οἱ Ῥωμαῖοι, στοιχεῖα ἄλλα ἐπιστήμης καὶ τέχνης ὀλίγα ἔχουσι νὰ δεῖξωσιν, ὁ δὲ Κικέρων ὅταν ποὺ λέγῃ, ὅτι ὅσα οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβον τὰ ἐμόρφωσαν ἐπὶ τὸ τελειότερον, ὁμιλεῖ βέβαια ὡς σφόδρα πατριώτης· δὲν λησμονεῖ ὅμως νὰ προσθήσῃ, ὅτι ὅσα ἦσαν ἄξια ἐπεξεργασίας μόνον ἔλαβον. (2) Ἐνταῦθα ἐγκεῖται ἡ μεγάλη διαφορά τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ χαρακτῆρος σαφέστατα ἐκπεφρασμένη. Ἐνόμιζαν λοιπὸν οἱ Ῥωμαῖοι πολλὰ ἀνάξια ἐξασκήσεως. Τὴν δὲ ἱστορίαν καὶ ῥητορικὴν ὡς χρησίμους μαθήσεις ἐκαλλιέργησαν τῷ ὄντι ἐπιτυχῶς, καὶ εἰς τούτων τὴν ἐπίδοσιν ἐβοήθησεν αὐτοὺς ἐκτὸς τοῦ δραστηρίου καὶ πολυταράχου αὐτῶν πολιτικοῦ βίου, ἀκόμη καὶ ἡ γλῶσσά των αὐτῇ, ἣτις ἔχει τινα ἰδιόζοντα πλεονεκτήματα, τὸ ἀξιωματικὸν καὶ σεμνὸν καὶ βαρὺ καὶ

(1) Περιέργον ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ φιλόσοφοι αὐτῶν ἔγραψαν καὶ περὶ πολιτικῆς· περὶ οὗ πληροφροεῖται τις ἐκ τῆς ἀναγνώσεως Διογένηος τοῦ Λαερτίου.

(2) Cicero, Tuscul. disput. l. 1. c. 1.

ὀγκῶδες, ἃ τινα ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἱματισμὸν τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τὰς μὴ πρακτικὰς ἐπιστήμας ὅτι ἡ διόλου ἢ πολλὰ ὀλίγον ἐπρόσεξαν ἔπεται ἤδη ἐκ τῶν εἰρημένων. Τὴν δὲ πρακτικὴν γεωμετρίαν καλῶς ἐξήσκησαν, καὶ εἰς αὐτοὺς δύναται τις ν' ἀναφέρῃ τὰ ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκεῖνα, ὅπου ἐρωτᾷ ὁ Στρεψιάδης ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τοῦ Σωκράτους· Τοῦτ' ἐστὶ τί; καὶ ἀποκρίνεται αὐτῷ εἰς τῶν μαθητῶν. Γεωμετρία — Τοῦτ' οὖν τί ἐστὶ χρήσιμον; — Ἐὴν ἀναμετρεῖσθαι. — Πότερα τὴν κληρουχικὴν; — Οὐκ, ἀλλὰ τὴν σύμπασαν. — Ἀστεῖον λέγεις; τὸ γὰρ σόφισμα δημοτικὸν καὶ χρήσιμον! — Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἠγάπων τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην ἕνεκα τῶν θεωρημάτων αὐτῆς μᾶλλον ἢ ἕνεκα τῆς χρήσεως αὐτῆς εἰς τὸν βίον, ὡς τοῦτο διὰ μακρῶν ἐκφράζει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Μαρκέλλου (1) καὶ ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ φοβεραὶ μηχαναὶ τοῦ Ἀρχιμήδους ἦσαν αἱ πλείσται πάρεργα καὶ παίγνια τῆς γεωμετρίας του. — Πρόδηλον ἤδη ὅτι τὴν ἰδίως φιλοσοφίαν οἱ Ῥωμαῖοι δὲν τὴν ἠύξησαν πολὺ, καὶ ἀφοῦ πρῶτον διὰ ψηφισμάτων ἐδίωξαν αὐτὴν ἐκ τῆς Ῥώμης ὡς καὶ τὴν γραμματικὴν, ἐδέχθησαν ἔπειτα τὴν Στωικὴν αὐτῆς μάλιστα ἀφρεσιν, ἣτις φαίνεται ἔχουσα τινα ἀναλογίαν πρὸς τὴν λοιπὴν φιλοσοφίαν, ὅποιαν τὰ ἱπποδρόμια τοῦ Κίρκου καὶ αἱ τῶν ξιφουλκούντων μονομαχίαι πρὸς τοὺς εὐγενεστέρους γυμνικούς τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνας. Εἰς τὰς τέχνας τέλος προσέχοντες ἀνευρίσκομεν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τέχνην ὑπηρετοῦσαν μάλιστα τὰς χρείας καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἐδείχθησαν οἱ Ῥωμαῖοι ὄντως μεγαλεπήβολοι, δημιουργοὶ ἰδίων ἰδεῶν καὶ ἐλευθέρως προστάται τῶν ἐπεισοδίων Ἑλληνικῶν· αἱ δὲ εἰκαστικαὶ τέχναι, μάλιστα ἡ προσωπογραφία, ἔζησαν ἐπὶ τινα χρόνον εὐδαίμονα βίον ἐν Ῥώμῃ ἐξασκούμεναι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὑπὸ χειρῶν Ἑλλήνων, προστατευόμεναι δὲ ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας τῶν πολυχρύστων Καισάρων.

Τοσαῦτα ἐνομίσαμεν ἱκανὰ εἰς χαρακτηρισμὸν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πνεύματος, σχετικῶς μάλιστα πρὸς τὰ ἐναπολειφθέντα αὐτοῦ μνημεῖα τῆς γραμματείας. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν ὅμως νὰ παρεξηγηθῶμεν ὡς τάχα σμικρύναντες ἀκαίρως τὴν ἀξίαν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ ἐπαινεῶμεν. Ὅχι τῇ ἀληθείᾳ· τίποτε δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐπαινεῶμεν. Ἐπρόκειτο μόνον νὰ εἰπωμεν ἀπλῶς περὶ οὐσίας πραγμάτων· τὰ δὲ ὑπερβολικὰ ἐγκώμια θεωροῦμεν ἴδια τοῦ πανηγυριστοῦ, ὅστις ὀλίγον φροντίζει τῆς ἀληθείας. Ἄν τὸ πρᾶγμα ἔχη τι ἀξίεπαινον ἐν ἑαυτῷ, ἐπαινεῖται ἀρκούντως καὶ διὰ μόνης τῆς

(1) Κερ. 14.

ἀπλῆς ἐκφράσεως τοῦ εἶναι του. Καὶ νομίζομεν ὅτι εἶπομεν, εἰ καὶ θραχέως, τὰ συντείνοντα πρὸς τῆς Λατινικῆς γραμματείας τὴν κατ' ἀξίαν ἐκτίμησιν. Τὰ ἐπέκεινα, ἂν δὲν ἦναι ἀνάπτυξις τῶν συνεπτυγμένων, προέρχονται ἐκ τοῦ ψεύδους. Ἐν ὅμως μένει εἰσέτι νὰ προσθέσωμεν ἐκ τοῦ ὁποίου, νομίζομεν, θέλει αὐξήσει κατὰ πολὺ ἡ σπουδαιότης τῆς Λατινικῆς φιλολογίας.

Παρατήρησε βέβαια ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, ὅτι εἰς τὰ μέγχοι τοῦδε ῥηθέντα ὁ λόγος ἦτο μόνον περὶ τῆς γραμματείας τῶν ἀληθῶν Ῥωμαίων, ὅσον δηλαδὴ καιρὸν εἶχε διαρκέσει ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ὑπαρξις εἰς τοῦ κόσμου τὸ θέατρον. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλο μέρος Λατινικῆς γραμματείας, περιεκτικώτατον, τοῦ ὁποίου ἡ σπουδὴ ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικῶς εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τῶν ἐπιστημόνων, εἶναι δὲ τὸ ἀκόλουθον. Ἡδὴ καὶ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων καὶ μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς μάλιστα διάφοροι τῆς Εὐρώπης λαοί, τῶς ἀγευστοὶ γραμμάτων καὶ ἀπαίδευτοι, κατ' ὀλίγον ἐδέχθησαν στοιχεῖα Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀλλάξαντες τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας μετὰ τῶν περιβλέπτων κοσμοκρατόρων ἔγραψαν καὶ βιβλία Λατινιστί. Ἡ τοιαύτη προτίμησις γλώσσης δὲν ἦτο ἄλογος. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι προσήλυτοι τοῦ πολιτισμοῦ λαοὶ ἀπῆνθησαν δηλαδὴ μεγάλας δυσκολίας θέλοντες νὰ ἐκφράζωνται εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας, ἀπροσφυσεῖς οὕτως εἰς ἐρμηεῖαν λεπτῶν ἐπιστημονικῶν ἔννοιῶν, καὶ εὐχαρίστως διὰ τοῦτο μετεχειρίσθησαν εἰς ὅλα τὰ τοιαῦτα τὴν Λατινικὴν. Ἡ τῆς θρησκευτικῆς μάλιστα λατρείας γλώσσα θιέπομεν ὅτι μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν δέμεινεν ἡ Λατινικὴ παρὰ πᾶσιν ἐκείνοις, ὅσοι δὲν ἀπεσκίρησαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος. Ἐκτοτε λοιπὸν καὶ καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα καὶ μετὰ τὴν σωτηριώδη ἐκείνην μεταβολήν, τὴν συμβῆσαν ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ 16. αἰῶνος, καθ' ὃν καιρὸν τὸ Βυζαντινὸν Βασιλεῖον πνέον τὰ λείψια ἔπεμπεν εἰς ἕνα τοὺς σοφοῦς του ἔπειτα δὲ ἐκπνεύσαν καὶ ἀθρόους εἰς Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καθ' ὅλους ἐκείνους, λέγομεν, τοὺς καιροὺς καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν δὲν ἔπαυσαν ἄνδρες ἐπιστήμονες νὰ γράφωσι περὶ τῶν διαφορωτάτων ἀνικειμένων λατινιστί. Ὅθεν ὑπάρχουσι συγγράμματα ἱστορικὰ, θεολογικὰ, φιλοσοφικὰ, φυσικὰ, ἱατρικὰ, νομικὰ καὶ φιλολογικὰ εἰς ἄπειρον πλῆθος, καὶ ἀμετάφραστα εἰς νεωτέρας γλώσσας μέχρι τῆς σήμερον, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἰκανὰ γεννήματα ἐξόχων πνευμάτων ἀπαιτοῦντα δεσποτικῶς ἀπὸ ἡμῶς τοὺς ἐπιγενομένους ν' ἀναγνωσθῶσι. Καὶ τῷ ὄντι οὐδὲ ἐν βῆμα δύναται νὰ κάμῃ, ὅστις θελήσῃ νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὸ σπουδαῖον μάθημα τῆς Ἐκ-

κλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν μέρει καὶ τῆς Θεολογίας ἐν γένει, ἐὰν δὲν ἦναι κάτοχος τῆς Λατινικῆς φωνῆς, διότι ἔχον τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα τῆς Δύσεως κέντρον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, ὅλον αὐτοῦ τὸν πνευματικὸν βίον ἔζη Ῥωμαῖστί· ἔπραττεν, ἐλάλει καὶ ἔγραφε Ῥωμαῖστί. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία δὲν ἔμεινε φυσικῶ τῷ λόγῳ ἄσχετος πρὸς τὰς ἡμετέρας, καταφανὲς ἐκ τούτου, πόσον ἀναγκαῖα ἡ σπουδὴ τῶν ἐκείνης πραγμάτων καὶ ἐπομένως τῆς γλώσσης, δι' ἧς μέλλουσι νὰ γνωρίσωσιν αὐτὰ οἱ ἡμέτεροι. Τὰ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν νομικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπιστήμην, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πηγῶν, ἔχουσι νὰ σπουδάσωσιν ἀκόμη καὶ ὅσα εἰς διάφορα βόρεια καὶ ἐσπέρια κράτη τῆς Εὐρώπης συνετάχθησαν Λατινιστί πολιτεύματα καὶ θεσπίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἔχουσι κύρος μέχρι τῆς σήμερον. Οἱ ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ἱατροὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην διὰ λόγους ὁμοίους καὶ γνωστοὺς τοῖς πᾶσι. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ συγγράμματα ἐπιβάλλονται κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς ἐπιστήμονας ὅλων τῶν ἐθνῶν.

Μάλιστα δὲ πάντων ὁ φιλόλογος καὶ ἰδίως ὁ Ἕλληνας χρῆζει τῆς Λατινικῆς γλώσσης τοσοῦτον, ὅσον οὐδενὸς ἄλλου μαθήματος· διότι ἡ γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀπαιτεῖ ἐξ ἀνάγκης τὴν σπουδὴν τῶν συγγραμμάτων τῶν συγχρόνων τοῖς Ἑλλήσιν ἢ ὀλίγον μεταγενεστέρων Ῥωμαίων. Ὅ,τι δὲν μᾶς λέγουσιν οἱ σωζόμενοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, αὐτὸ δυνάμεθα πολλάκις νὰ μάθωμεν παρὰ τῶν Ῥωμαίων· πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἀρναισθέντων Ἑλληνικῶν προϊόντων ἐσώθησαν σχεδὸν αὐτολεξεῖ μεταφρασμένα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς λόγου χάριν, αἱ τοῦ Μενάνδρου Κωμωδίαί καὶ τοῦ Διφίλου καὶ τοῦ Φιλίμονος παρὰ Πλάτῳ καὶ Τερεντίῳ καὶ πολλὰ λυρικά ποιήματα παρὰ τῷ Κατούλῳ καὶ Ὀρατίῳ καὶ ἄλλοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ γραμματικὴ γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μένει πάντοτε ἀτελής, ὅταν, καθὼς ἦδη παρετήρησε τοῦτο ὁ αἰδιμος Κοραῆς, δὲν ἔχει ὁ φιλόλογος Ἕλληνας βοηθὸν τὴν Λατινικὴν, πρῶτον μὲν διὰ νὰ βλέπῃ τὰς ἀναλογίας καὶ νὰ ἀνευρίσκη τὰς μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ὁμοιότητας εἰς τὴν συγγενῆ ταύτην γλώσσαν, (τὴν ὁποίαν ἦδη τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων δικαίως παρωμοίασαν μετὰ τὴν Αἰολικὴν διάλεκτον (1), καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ συλλαμβάνη εἰς τὸν νοῦν του πλατυτέραν ἰδέαν τῆς προ-

(1) Ὡς Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς Ἀρχαιολ. Ῥωμ. 1, 90 καὶ Quintil. Inst. Or. 1, 6, 31. ὁ δὲ τοῦ α. μ. X. αἰῶνος γραμματικὸς Φιλίξενος ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἕτιον περὶ τῆς Ῥωμαίων διαλέκτου βιβλίον συντάξεν, ἐξ ὁμοίων ἰσως ἀρχῶν ἐρμηθεῖς.

γονικῆς ἡμῶν γλώσσης, καὶ δεύτερον διὰ τὴν ἀναγνώσκην τὰ ἀπὸ πέντε ἤδη αἰῶνων λατινιστὶ γραφόμενα τῶν φιλολογοῦντων βιβλία, ὡς συντείνοντα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὀρθὴν κατάληψιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἐν γένει· διότι ἀπατάται πολὺ, ὅστις, ὑπὸ μόνων τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν σχολίων βοηθούμενος, ἐλπίζει νὰ διασαφήσῃ ὅλα, ὅσα μελετῶν σκοτεινὰ ἀπαντήσῃ καὶ νὰ διασκεδάσῃ οὕτως ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀμφιβολίας. Τέλος δὲ ὑπάρχουσι διὰ τὸν Ἑλληνα καὶ ἄλλοῖα τινὰ Λατινικὰ συγγράμματα ἄξια τῆς προσοχῆς του. Ἕλληνες ἄνδρες, μάλιστα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συχνάκις ἔγραψαν Λατινιστὶ περὶ διαφορῶν ἐπιστημονικῶν ἀντικειμένων θέλοντες νὰ γείνωσι καταληπτοὶ εἰς ὅ,τι πλείστους τῶν συγχρόνων αὐτοῖς Εὐρωπαίων. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον ἡμεῖς οἱ αὐτῶν ἀπόγονοι νὰ μὴ γνωρίζωμεν τοὺς πόνους των;

Διὰ ταῦτα πάντα τὰ ὠφελήματα ἡ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία καθίσταται ὄντως στοιχεῖον ἐπιτημονικῆς παιδείας ἀπαραίτητον. Φρονοῦμεν δὲ, ὅτι περὶ τι οὐσιῶδες ἤθελε πάσχει ἔλλειψιν ὁ περὶ αὐτῆς λόγος, ἂν δὲν ἀνεφέραμεν ἐπὶ τέλους καὶ μίαν αὐτῆς δύναμιν περὶ ἧς εἴμεθα ἐνδομύχως πεπεισμένοι. Ἐλπίζομεν ἐκ τῆς μελέτης τῶν συγγραμμάτων τῆς Ῥώμης ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰ ἤθη ὄλων ἡμῶν σωτήριον ἐπιβροχήν. Ἡ Ῥωμαϊκὴ φιλοπατρία, ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀνδρεία καὶ ψυχῆς εὐστάθεια, ὅπως μάλιστα ἐδείχθη εἰς τοὺς πρώτους δημοκρατικούς χρόνους, μένει ἀνυπέροβητον μὲν ἴσως, ἀλλ' ἐφικτὸν παράδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ὁ Ποπλικόλας, ὁ Κιγκινάτος, ὁ Δέκιος, ὁ Ῥήγουλος, ὁ Ἰτυκαῖος Κάτων, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, χορεία ὄντως ἐράμιλλος τῆς τῶν Λεωνιδῶν, Ἀριστειδῶν, Σωκρατῶν, Φωκιῶνων, Δημοσθενῶν καὶ Ἐπαμινωνδῶν, λάμπουσι πρὸς ἡμᾶς ὡς ἀστέρεις φωταυγεῖς ἀπὸ τῆς βαθείας νυκτὸς τῶν παρελθόντων αἰῶνων καὶ παρακαλοῦσιν εἰς μίμησιν τὰς εὐγενεῖς ψυχάς. Βεβαίως· ἡ ἀρετὴ, ἡ ἐμψυχώσατα τοὺς ἄνδρας ἐκείνους εἰς τὸν πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος δραστήριον βίον, δικαίως εἰσέτι τὴν ἀθάνατον αὐτῆς δύναμιν καὶ δύναται, ὅταν ἐπιθυμήσωμεν ἐκ ψυχῆς, νὰ δεῖξῃ αὐτὴν καὶ ἐφ' ἡμῶν, ἀπεργαζομένη ἡμᾶς ῥητήρας λόγων καὶ πρακτῆρας ἔργων. Ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ζηλοῦντες καὶ ἀποστρέφοντες τὴν ὄψιν ἀπὸ τῶν ἀζήλων φαινομένων τῆς καθημερινῆς τύχης θέλομεν στηρίζει ἑαυτοὺς εὐσταθεῖς διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐπὶ ἀρχῶν ἠθικῆς ἐδραίων, καὶ δὲν θέλομεν ποτὲ κλονεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῶν ὀλεθρίων, τῶν ἐθνοκτόνων παθῶν. Τὴν δὲ καθόλου φιλολογίαν καὶ ἰδίως τὴν περὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους

τότε μόνον ἂς τιμήσωμεν μὲ τὸ σεμνὸν τῆς ἐπιστήμης ὄνομα, ὅταν τὸ κατ' αὐτὴν συντελέσῃ εἰς μόρφωσιν ἐναρέτων καὶ συγχρόνως ὄχι ἀδρανῶν ἐν τῇ κοινῇ πολιτῶν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ.

Φαίνεται ὅτι τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον κατεχωρίσθη εἰς τὸν 519 τῆς ἐφημερίδος ταύτης, καὶ τὸ ὁποῖον, προκειμένου λόγου περὶ τῶν κοινῶν τοῦ γένους πραγμάτων, ὠφείλομεν νὰ δημοσιεύσωμεν μὲ τὴν ἀνήκουσαν περίσκεψιν, δὲν ἐνεκρίθη ὅπου δεῖ. Διότι σήμερον λαμβάνομεν ἐκ τῆς πρωτευούσης τὴν μετάφρασιν νέας διατάγης εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Αὐτοῦ Πατριαρχίης προσκαλεῖται παρὰ τῆς Υ. Πύλης νὰ συστήσῃ νέαν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἐκ τῶν προκρίτων ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν, τῆς ὁποίας ἔργον θέλει εἶσθαι νὰ κανόνισῃ τελειωτικῶς τὰ τοῦ ἡμετέρου γένους.

Ἡ διαταγὴ αὕτη, τῆς ὁποίας παραθέτομεν τὴν μετάφρασιν ὅπως ἐλάβομεν αὐτὴν, ἐμελλε νὰ ἀναγνωσθῇ εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ἐπὶ γενικῆς συνελεύσεως, τὴν Τετάρτην ταύτην, καθ' ἣν ἡμέραν ἐμελλε νὰ ἐκλεχθῇ καὶ ἡ νέα ἐπιτροπὴ, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἀνυπερθέτως τὸ ἔργον αὐτῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος.

Ἄλλ' ἡ νέα αὕτη διαταγὴ τῆς Υ. Πύλης βεβαίως μόνον σκοπὸν δὲν ἔχει τὴν τροπολογίαν ἄρθρων τινῶν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν ἴσως ὀλίγων ἀτόμων. Ἐὶν δὲν ἀπατώμεθα μετὰ τὴν ἀκριβῆ ἀνάγνωσιν αὐτῆς, πιστεύομεν ὅτι ἀποβλέπει εἰς οὐσιωδέστερα. Τὸ ὕψος αὐτῆς, καὶ τοὶ ἀξιοπροπέδες, ἐμφάνει ὅμως ἀθυμίαν τινὰ τῆς Ἐξουσίας, διὰ τὴν μακρὰν ἀναβολὴν τοῦ τελειωτικοῦ κανονισμοῦ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἢ Ἐξουσία προσδιορίζει ἀκριβέστερον τὰς καταχρήσεις τῶν ὁποίων, διὰ τὸ σμυφῆρον τοῦ λαοῦ οὐχ ἦτιον ἢ διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ κλήρου, ζητεῖ τὴν διόρθωσιν τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ ἐπικρατοῦντος συστήματος ἐκτίθενται λογικώτατα, καὶ τέλος πάντων ἀποδεικνύεται σαφέστατα ἡ κατεπίγουσα ἀνάγκη βελτιώσεως τινός, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐξουσία ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιβάλλει.

Ἄς τὸ εἰπωμεν· δὲν ἔπρεπε βεβαίως νὰ περιμείνωμεν τὴν δευτέραν ταύτην, αὐστηροτέραν ἐπιταγὴν, διὰ νὰ πράξωμεν τίς; —

τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐν γένει καὶ τῆς ἐκκλησίας ἰδίως. Ἡ δὲ τιμῶμεν πρόκειται καὶ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, παραδεχόμενοι πολίτευμα δικαιοτέρον, ἀξιοπρεπέστερον, — καὶ διαφωνοῦμεν, καὶ διστάζομεν! Θέλουμεν κατ' ἐπανάληψιν ἀνωθεν, καὶ ῥητῶς νὰ μᾶς εἰπωσιν οὐ «*Εἰς τὸ πολίτευμά σας παρεισέφρησαν προϊόντος τοῦ χρόνου δεῖναι καταγρήσεις, τὰς ὁποίας ἡ παροῦσα ἐποχὴ δὲν ἀρέχεται ὁ λαὸς ἀδικεῖται ὑπὸ τινῶν, οἵτινες ὄφειλον νὰ γίνονται παράδειγμα σωφροσύνης, ἐγκρατείας καὶ ἀφιλοκερδίας· τὰ ἀδικήματα ταῦτα ἀντιβαίνουν οὐ μόνον εἰς τὴν ῥητὴν θέλησιν τῆς Ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ὁποίου πράττονται, καὶ εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σώματος εἰς ὃ ἀνήκουσιν οἱ πράττοντες*» ἀνάξιδός τις τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος εἶπεν οὐ, *Ἄς λάβω τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ὅσα δι' αὐτὴν κατέβαλα, πάλιν αὐτὴ θέλει μοῦ πληρώσει!*» — Αὐτοὶ γράξατε τὰς πύλας τῆς καταγρήσεως, συντάξατε τὰ καθ' ἡμᾶς φρονίμως καὶ ἐπιεικῶς, καὶ εὐημερεῖτε ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἐξουσίας.

Τοῦτο εἶναι τὸ νόημα τῆς δευτέρας ἐπιταγῆς τῆς Υ. Πύλης, γεγραμμένης ἄλλως μετὰ πολλῆς εὐνοίας καὶ συγκρατάσεως.

Ἀναζητοῦντες εὐρίσκομεν δύο μόνον λόγους δυναμένους, ὅχι νὰ δικαιώσωσιν ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσωσιν τὴν καθ' ἡμᾶς βραθυμίαν· οὐ αἱ καταγρήσεις πρὸ πολλοῦ ἐβρίζωθησαν εἰς τὰ ἔγκρατα τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος, καὶ οὐ τὸ ἔργον τῆς ποθουμένης μεταρρυθμίσεως δὲν εἶναι εὐκόλον, ἀλλὰ δυσχερέστατον. Ἀλλὰ φιλοτιμούμεθα νὰ πιστεύωμεν οὐ αἱ ἐπαινεημέμενοι σοβαρᾷ προτροπᾷ τῆς Ἐξουσίας καὶ ἡ καθ' ἡμέραν καταφανεστέρᾳ ἀνάγκῃ τῆς διορθώσεως θέλουν αὐξήσῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀρσιώσιν τῶν προκρίτων τοῦ γένους ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

Ἰδοὺ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δευτέρα ἐπιταγὴ τῆς Υ. Πύλης πρὸς τὸν ἡμέτερον Πατριάρχην.

Μετάφρασις ὑψηλοῦ Πουγιουρουλδίου παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἰς τὸν Πατριάρχην τῶν Ῥωμαίων.

Καὶ τοι πολλάκις διὰ προλαβόντων Πουγιουρουλδίων καθ' ὑψηλὴν Βασιλικὴν Ἐπιταγὴν διεκοινώσαμεν καὶ παρηγγεῖλαμεν ὅπως ἀπαλλαγθῶσι μὲν τοῦ λοιποῦ τῶν ΠΟΛΛΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΕΩΝ εἰς τὰς ὁποίας ἄχρι τοῦδε ὑπέπεσον τὰ ταμεῖα

τ' ἀφιερωμένα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, εἰς τὸ Νοσοκομεῖον, εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ εἰς ἄλλα κοινωφελῆ τοῦ ἔθνους καταστήματα, ἐξευρεθῶσι δὲ οἱ τρόποι καὶ τὰ μέσα δι' ὧν δυνατόν νὰ ἐκλείψωσιν ἀδικήματα τινὰ πραττόμενα ὑπὸ τινῶν Ἀρχιερέων ἐπὶ βλάβῃ τῶν κατοίκων, — ὅμως οὐδεὶς καρπὸς τῶν παραγγελιῶν τούτων μέχρι τοῦδε ἐφάνη, ἐνῶ ὑπάρχει ἐναντίον τῆς Βασιλικῆς θελήσεως τοῦ κοινῶ ἡμῶν εὐεργέτου, Μεγαλειοτάτου καὶ Κραταιοτάτου Βασιλέως ἡμῶν (οὐτινος τὴν ζωὴν καὶ τὸ κλέος παρατείνει ὁ Ὑψιστος καὶ Δεδοξασμένος Θεὸς) καὶ ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ἐπιεικίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς πάντας τοὺς ὑπηκόους εὐσπλαγχίαν, χρήματα δεδομένα ἐπίτηδες μόνον καὶ μόνον διὰ τὰς χρεῖας τοῦ ἔθνους νὰ καταναλίσκωνται εἰς τὰς χεῖρας τῆς πλεονεξίας τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ, καὶ Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μητροπολίται κατὰ ἄρρεσκεῖαν νὰ ἐπιτιθῶνται κατὰ τῶν λαῶν.

Τούτων ἕνεκεν ὑπάρχει ἐκ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων τὸ νὰ γίνῃ φροντίς περὶ καταπαύσεως τῶν ἀποπημάτων ἐκείνων, μὴ κατατριβομένου τοῦ καιροῦ εἰς ματαίας ἀναβολάς. Διότι, ὅσον εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι τὸ πρῶτιστον τῶν χρεῶν τῶν Ἀρχιερέων καὶ ἱερέων εἶναι νὰ ἐπαγρυνῶσιν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς προσηκούσης διαγωγῆς τοῦ λαοῦ οὐτινος διωρίσθησαν πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ, καὶ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν λαὸν τοῦτον τὸ καλὸν παρὰ δεῖγμα διὰ τῆς ἀτομικῆς αὐτῶν ἐγκρατείας καὶ ἀποχῆς, προσέχοντες καὶ προφυλαττόμενοι μὴ μολυνθῶσιν ὑπὸ αἰσχροῦς πλεονεξίας, — τοσοῦτον εἶναι ἀναντίρρητον παρὰ μικροῖς καὶ μεγάλοις, ὅτι ΤΙΝΕΣ Τῶν ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤῶΝ λησμονοῦντες τὸ ἱερὸν αὐτῶν χρέος ἐκπίπτουσι καθ' ἡμέραν εἰς πράγματα τὰ ὁποῖα οὐδ' αὐτοὶ οἶποτα πῶτα τοῖς ἀμαθέστατοι τῶν ἀνθρώπων τολμῶσι νὰ πράξωσι.

Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης διαγωγῆς περιττὸν νὰ εἰπῶμεν ὅτι εἶναι νὰ ἐλαττωταὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς

ἡμέραν τὸ παρά τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς αὐτοῦ ἀρχηγοὺς ὀφειλόμενον σέβας, καὶ νὰ ἐξαλείφωνται τὰ καλὰ τῆς χρηστοθεΐας.

Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ μόνον τὸ ὄνομα τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῆς Ἀρχιερωσύνης φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐν τῷ φυράματι ἀνθρώπων τινῶν ἐνυπάρχουσαν διαφθοράν, ἐφ' ὅσον, καθὼς συμβαίνει ἤδη, αἱ πύλαι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων κακῶν διανοημάτων μένουσιν ἠνεωγμένοι, καὶ, ὅσον ἂν λέγηται, ὅτι γίνεται φροντίς περὶ τὴν ἐκλογὴν, εἰς τὸ νὰ μὴ συμβαίη κανὲν ἀτόπημα, εἶναι γνωστὸν ὁμῶς ὅτι οὐδὲν προκύπτει ὄφελος, — τούτων ἕνεκα, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Μεγαλειότητος Βασιλέως ἡμῶν ἀνάγκη νὰ διαπραχθῇ τις τρόπος, ὥστε ὁ πρὸς τὸ κακὸν ἀτομικῶς ἐπιβρέπης νὰ μὴ δύναται νὰ ἐνεργῇ τοὺς σκοποὺς του, καὶ καθόλου νὰ μὴ μὲνῃ πλέον τρόπος, ὥστε οἱ Ἀρχιερεῖς νὰ λαμβάνωσι καὶ νὰ πωλῶσι διὰ χρημάτων τὰ ἀξιώματά των, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν ἄνθρωποι τυχαῖοι, καὶ νὰ λέγωσιν « ἄς λάβω ἅπαξ τὸ ἀξίωμα, καὶ ἐξάγω τὰ χρήματα! »

Λοιπὸν κατὰ τὸ ἀπαιτούμενον τῆς γνωστῆς παρὰ τῷ Βασιλείῳ Κράτει ἐγκρατείας καὶ εὐθύτητος τοῦ προσφιλοῦς ἡμῖν Πατριαρχικοῦ ὑποκειμένου σας καὶ τοῦ ἀπαραμίλλου πρὸς τὸ καλὸν τοῦ ὑμετέρου ἔθνους ζήλου σας, εἴμεθα βέβαιοι, οὐδὲ μένει ἀμφιβολία, ὅτι θέλετε προθυμηθῆ καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ἔργου εἰς τὸ νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας σας ἡ κοινωφελὴς αὕτη βασιλικὴ ἐπιθυμία. Ἐπίσης δὲ ἔχομεν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὅλοι οἱ εὐθύφρονες Ἀρχιερεῖς, οἱ ἐπιγινώσκοντες τὰ πνευματικὰ αὐτῶν χρέη, καὶ οἱ Πρόκριτοι τοῦ ἔθνους, ὅσοι θέλουσι τὴν τοῦ ἔθνους ὠφέλειαν, εὐχονται καὶ ἐπιθυμοῦσι ψυχῇ καὶ καρδίᾳ τὴν ταχεῖαν τοῦ ἐπωφελοῦς τούτου ἀντικειμένου ἀποπεράτωσιν, περὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα γενικῶς παρὰ πάντων ὑμῶν, καὶ ἰδίως καὶ μερικῶς ἐξακολου-

θοῦσι γινόμεναι παρακλήσεις καὶ ἀναφοραὶ πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν.

Ἐπειδὴ δὲ Αἱ Χρηματικαὶ ὑποθέσεις εἰσὶν ἀπολύτως κοσμικαί, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον δὲν μένει τόπος εἰς τὸ νὰ προσβληθῶσιν ἐξ αὐτῶν τὰ θρησκευτικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἡ Κραταιὰ βασιλεία οὐ μόνον προφυλάττει ἀνέκαθεν ἀπὸ πάσης προσβολῆς, ἀπαιτοῦσα νὰ διατηρῶνται κατὰ πᾶσαν περίστασιν τὰ προνόμια, οἱ βαθμοὶ καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ τε Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀποβλέπει μάλιστα εἰς τὸ ν' ἀνυψώσῃ ἔτι μᾶλλον ἐνώπιον τοῦ ἔθνους τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν βαθμῶν τούτων. — καὶ δὴ κατὰ ῥητὸν Ὑψηλὸν Θέσπισμα ἀπαιτεῖται νὰ σχηματισθῇ ἐν τάχει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπίτηδες ἐν Μεντζλίς συγκεείμενον ἐκ τῶν ἐπιλέκτων Μητροπολιτῶν τῆς Συνόδου καὶ ἐκ τῶν προχόντων εὐυπολήπτων τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον συμβούλιον, ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν καὶ εἰδικὴν ἐποπτεῖαν σας, θέλει διασκεφθῆ καὶ ἀποφανθῆ ἐκ συμφώνου καὶ ἀμερολήπτως ἐπὶ τῶν εἰρημένων ὑποθέσεων, ὥστε καταστρώσαντες ἐγγράφως τὸν ἀπαιτούμενον τούτων κανονισμόν ν' ἀναφέρητε τὰ δέοντα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν.

Καθὼς ἄνω εἴρηται, θέλετε σπεύσει εἰς τὴν διάσκεψιν ταύτην, καὶ εἰς τὴν συζήτησιν τῶν ἐπωφελῶν τούτων πραγμάτων ἐκ συμφώνου καὶ ἐν ὁμονοίᾳ. καὶ λοιπὸν οὕτω ποίησον προθυμούμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ εὐθύτητά σου.

(Ἐκ τῆς Ἀμκλθείας)

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 24 Μαρτίου 1849.

Ζητεῖτε πληροφορίας, Κύριε Συντάκτα, περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἄλλὰ τί νὰ σᾶς γράψωμεν ἐντεῦθεν; Δυνάμεθα δὲ περὶ τούτου καὶ πολλὰ καὶ πάνυ ὀλίγα ἀλλ' ἱκανὰ νὰ γράψωμεν. Καὶ τὰ μὲν ὀλίγα εἶναι ταῦτα. Ἡ κατάπαυσις τῶν καταχρήσεων, ἡ πρόσδος, ὁ πολιτισμὸς, ἡ ἀγία καὶ εὐσεβὴς διαγωγή ἐπιτάσσεται εἰς τοὺς διέποντας τὰς τοῦ Κοινοῦ ὑποθέσεις, ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῶν κρατούντων, ὑπὸ τῆς Ἐξουσίας.

Λόγους ἠθικῆς, λόγους εὐαγγελίου ἀποτείνει πρὸς ἡμᾶς; ἡ Ὑψ. Πύλη· τὸ ἀνθρωποσωτήριον πνεῦμα τοῦ θεανθρώπου καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ζωοποιεῖ πλέον τὰ Πατριαρχεῖα, ἢ αἰσχροκέρδεια, ἢ πλεονεξία, ἢ φιλαρχία, ἢ δολιότης ἐνεθρονίσθησαν ἐκεῖ. Λυπηρὸν, πικρὸν, ταπεινωτικὸν, ἀτιμωτικὸν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τὸ ὁμολογεῖν καὶ κηρύσσειν τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν μὴ ὑψωθῇ ἡ ἀλήθεια, ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα σωθῆναι. Τὰ δὲ πλείω εἶναι τὰ ἐξῆς:

Τί πράττουσι τῶ ὄντι οἱ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις; πρὸς τί ἀλλόμεγουςι τὸ γάλα τοῦ λαοῦ; τίος ἔτεκεν κόπτοντες συλλέγουσι τὰ ἔρια τῶν προβάτων; εἰς τί ἀσχολοῦνται; ποία ἡ μελέτη αὐτῶν, ποία ἡ ἐπιμέλεια, ποία ἡ ἐπιστήμη; ποῖα τὰ συγγράμματα αὐτῶν, καὶ αἱ διδασκαί; Ποία ἡ περὶ πνευματικῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου αὐτῶν φροντίς; Καὶ ἔπειτα ἀξιοῦσι καὶ νὰ παραβάλλωνται πρὸς τοὺς Δυτικούς καὶ Εὐαγγελικούς; ὦ τῆς ἀναίδους αὐτῶν σεμνότητος! οἱ ποῖοι; οἱ ποῖα τινα διδασχθέντες; οἱ τί ἐπιστάμενοι; ποῖα δὲ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα ἀνεγείραντες, ποῖα δὲ συγγράψαντες; ποῦ ἡ ὀρθσκευτικὴ των ἑφημερίς; ποῦ τὰ θεολογικὰ των σχολεῖα; ποῦ οἱ δεινοὶ αὐτῶν ἱεροκέρυκες; ποῦ τέλος πάντων ἡ διὰ βίου καὶ σταθερὰ (ἐκτός ἐὰν ὁ πατριαρχεῦων ἀποδειχθῇ ἀσεβῶν λόγῳ ἢ ἔργῳ) πατριαρχεῖα των; ποῦ τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῶν ταμεῖον; Τί γίνονται αἱ τῶν ἀρχιερέων περιουσίαι; Διὰ τοῦτο δὲ πατριαρχεῦει τις ἵνα ναυπηγήσῃ εἴκοσι πλοῖα καὶ θησαυρίσῃ εἴκοσιν ἑκατομμύρια, ὅπως ὁ ἐπαράτω τῇ λήξει ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ καταπετῶν θρόνου ἐωσφόρος ἐκεῖνος ἐκ Σεβρῶν εἶτα Προύσης εἶτα Ἐρέσου Ἄνθιμος; Διὰ τοῦτο γίνονται ἀρχιερεῖς ἵνα λέγωσιν, Ἄς λάβω πρῶτον τὴν ἐπαρχίαν πληρώσας ὁσαδῆποτε καὶ ἔπειτα ἐξάγω τὰ χρήματα; Ὡ καὶ πῶς νὰ σᾶς ὀνομάσῃ τις! σεῖς εἴσθε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; σεῖς εἴσθε οἱ διδάσχοι τῶν Ἀποστόλων; σεῖς εἴσθε οἱ τὸν Κόσμον ἀπαρνησάμενοι; Σεῖς θέλετε διδάξαι εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφιλοκέρδειαν, τὴν τοῦ πλοῦτου καταφρόνησιν, τὴν τιμιότητα, τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, τὴν ἁμῶν, τὴν σταθερὰν τηρησιν τῶν ἱερῶν ἡμῶν καθηκόντων; Ὡ ποιμένες Ἰσραὴλ, μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτοὺς; Μὴ διὰ τοῦτο καθιδρύθῃ ἡ ἀρχιερατικὴ ἀξία ἵνα πλουτίξῃ τοὺς ἀναξίως κοσμουμένους δι' αὐτῆς καὶ ἐκείνους ὑπ' ὧν παρ' ἀξίαν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην προάγονται οὗτοι ἀρχῆν; Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ κρατικὴ Ὑψ. Πύλη ἀπευθύνει πρὸς ἡμᾶς διὰ τελευταίων ἴσως φορὰν λόγους πατρικούς, λόγους ἱερῶν, λόγους θεῖους. Λοῦσασθε, λέγει ἡμῖν, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς ποτηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, παῦσασθε ἀπὸ τῶν ποτηρίων ἡμῶν, μάθετε καλῶς ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, βύσασθε ἀδικούμενον.

Διορθωθῆτε, διορθωθῆτε, ὃν γὰρ λόγος οὐ τύπτει, τύπτει βλάβδος. Ἐὰν δὲν ἀκούσητε τοὺς πατρικούς τούτους λόγους, ἐὰν δὲν συνέληθητε, ἐὰν δὲν ὁμολογήσητε ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θέλετε σεβασθῆ τὸν Χριστὸν καὶ ζῆσει ὅπως αὐτὸς σᾶς διδάσκει, τότε οὐαὶ ἡμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί. Ἡ ἐξουσία θ' ἐλεῖ σᾶς ἀναγκάσει νὰ ζῆτε ὡς ἀληθεῖς Χριστιανοί. Ἰδοὺ εἶπεν ἡδὴ ἡμῖν, Τὰ χρηματικὰ εἶναι ὅλως κοσμικά. Τί σᾶς χρειάζεται διὰ νὰ ζήσητε ὡς ἀληθεῖς ὀπαδοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἰδοὺ τὸ μνησιῶν σας ὑπάγετε νὰ ποιμάνητε ὡς ἀληθεῖς ποιμένες καὶ πνευματικῶς τὸ ποιμνιὸν σας, διὰ δὲ τὰ κοσμικὰ φροντίζω ἐγώ. ἐγὼ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκωμαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Ἀγαπῶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ λάτρεις ὑπηκόους μου καὶ ἀγαπῶμαι καὶ εὐλογοῦμαι ὑπ' αὐτῶν παρῆλθον ἡδὴ τὰ παλαιὰ. με ἐγνώρισαν καὶ ἐγὼ ἐγνώρισα τὴν εἰς ἐμὲ πιστὴν των ἀφοσίωσιν, ὅτι εὐημεροῦσιν ὑπὸ τὰ κρατικά μου σκηπτρα· ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, δὲν ἔχω πλέον χρεῖαν τῆς μεσιτείας σας.

Ταῦτα οὐχὶ μόνον δυνατὰ ἀλλὰ καὶ λίαν πιθανὰ εἰσι, καὶ ἡ πολιτικὴ τὰ ὑπαγορεύει συνέσις. Φεβοῦμαι δὲ τῶ ὄντι, μήπως ἐὰν δὲν ἀγρυπνήσῃ ἡ ἐξουσία ματαιωθῶσι καὶ ἡδὴ οἱ ἀγαθοὶ αὐτῆς σκοποῖ· διότι τὰ πάντα λητμονοῦνται ἐνταῦθα. Καὶ ἐπὶ τοῦ πρώην πατριάρχου διωρίσθη ἐπιτροπὴ ἐξ ἀξιοτίμων εὐγενῶν ὑποκειμένων, ἀλλὰ τί ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ἀπέναντι τοῦ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τότε θρόνου ἀγρίου ἐκείνου θηρίου; Καὶ μετὰ τὴν πτώσιν δὲ αὐτοῦ διωρίσθη ἐπιτροπὴ νὰ τῶ ζητήσῃ λογαριασμόν. Τί ὅμως ὠφελήθη τὸ Κοινὸν καὶ ἐκ τοῦ συνετοῦ καὶ φιλοδικαίου τούτου μέτρου;

Ἄς εὐχόμεθα λοιπὸν ἵνα ἀγρυπνήσῃ ἡ ἐξουσία ἄς εὐχόμεθα ἵνα ὁ ὕψιστος καὶ κραταῖος Κύριος ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὄντως σεμνῶν καὶ ἀξιοτίμων ἀρχιερέων καὶ τοῦ ἡδὴ Σεβασμιωτάτου καὶ φιλοδικαίου Πατριάρχου καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ φιλοχρίστων προκρίτων τοῦ τῶν Ῥωμαίων Γένους, ἐμπνεύσῃ πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα Χριστιανικῆς ἀγάπης πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν πλησίον πνεῦμα ὑποταγῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὰς ὑψηλὰς τῆς κραταιᾶς Βασιλείας διαταγὰς, τὰς ὁποίας δὲν ἐμπαίζει τις ἐπὶ πολλῷ ἀτιμωρητί.

Ἐπάρχουσι φίλε, σεβάσμιαι, φιλοδίκαιοι ἀρχιερεῖς, ὑπάρχουσι φιλογενεῖς καλοὶ καγαθοὶ τοῦ γένους πρόκριτοι, ὑπάρχει Σεμνὸς πολὺς καὶ χρηστάς παρέχων ἐλπίδας Πατριάρχης, ὑπάρχει τέλος πάντων Κοινὸν νοῦμον καὶ μὴ ἀγαπῶν νὰ ἐμπαίζηται· ὑπάρχουσι τέλος πάντων δυτικά καὶ εὐαγγελικά καὶ Ἀρμενίων Κοινότητες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν τέλος πάντων νὰ μιμηθῶμεν

κἄν ἀφ' οὗ πρὸ πολλοῦ ἐπαύσαμεν νὰ γινώμεθα εἰς αὐτοὺς παράδειγμα εὐαγγελικῆς, Χριστιανικῆς ἀρετῆς, καὶ φιλομαθείας καὶ ἀγάπης τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. . .

Θέλω ἐπακολουθήσει μετὰ προσοχῆς τὴν διαγωγὴν τῶν προκρίτων καὶ δὲν θέλω διαλείψει γράφων σοι τὰ δέοντα καὶ ὀνομάζων τοὺς τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ πράττοντας. Ἐρῶσο.

— Σ. Σ. Ἐκρίνομεν καθήκον ἡμῶν νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ ἀνωτέρω ὅπως μᾶς ἐπέμψθησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ προτρέπομεν τὸν ἀνταποκριτὴν ἡμῶν νὰ ἐξακολουθῇ γνωστοποιῶν ἡμῖν ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν· διότι μόνη ἡ ἀλήθεια σώζει τὰς πόλεις.

Περὶ τοῦ ὅτι ἡ συνήθεια ἐφύλαξε πολλὰς φράσεις, λέξεις καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων τὰ ὅποια ἀπαρτῶνται εἰς τοὺς διασωθέντας Ἑλληνας συγγραφείς, ἤτοι ὑπόμνημα ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς τοὺς ἄλλοις εἰς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλλητες εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὑπὸ Κ. Σ. Πιττάκη.

Ἐκαστον ἔθνος ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν, τοὺς τρόπους, τοὺς ἰδιωτισμούς καὶ τὰς παραδόσεις αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ φυλάττοντες πατροπαραδότως ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι κατὰ ἀλήθειαν εἶναι ἀπόγονοι ἐκείνων, ὧν τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶτταν ἐφύλαξαν. Εἰς τοὺς σωζομένους ἀρχαίους συγγραφείς ἀπαντῶνται φράσεις, καὶ λόγοι, καὶ ἔθιμα, τὰ ὅποια εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων. Μέρος δέ τι τῶν λέξεων, φράσεων καὶ ἔθιμων τούτων σημειοῦμεν εἰς τὸ παρὸν ὑπόμνημα, ὅσον τὰ ὄρια τοῦ ἄρθρου τούτου δύνανται νὰ περιλάβωσι· δι' ἄλλου δὲ θέλομεν προχωρήσει καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω· καὶ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς παραπομπῆς αὐτοῦ ἐκθέτομεν αὐτολεξεῖ, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς συνηθείας διατηρηθὲν σημειοῦμεν διὰ παρενθέσεως.

Τροχάζειν ἀναγκάζων καὶ ὑπὲρ τῶν ἵππων ἀναπάλλεσθαι: Ἀγαθ. Β. 2. Σ. 64 Bonnae 1828. [ἡ συνήθεια λέγει, τροκάκι ἀναγκάζει ἐπὶ τῶν ἵππων νὰ πετᾷ.

Βρύα τῆς θαλάσσης καὶ φύκια καὶ σκάρον καὶ κέραλον καὶ σφύριαναι καὶ σμύριαναι, Αἴλιαν· περὶ ζώων Β. Α. Σ. 5. [ἡ συνήθεια βρύα τῆς θαλάσσης καὶ φύκια καὶ τοὺς ἰχθύς σκάρον καὶ κέραλον καὶ σφύριαναι καὶ σμύριαναι, καλεῖ.

Ἄλριτα ἀναδεύσαντες. Αἴλ. περὶ ζώων Β. 11 κεφ. ιζ. Σ.

629 [ἡ συνήθεια λέγει ἄλευρα ἀναδεύσαντες· οὕτως ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσι.

Καλεῖται σελάχεια ὅσα οὐκ ἔχει λεπίδας, οἷον μύριαινα, γόγγρος, νάρκη, γαλέος· δελφίς δὲ καὶ φάλαινα κήτη. Αἴλ. περὶ ζώων Β. 10 [ἡ συνήθεια, καλοῦνται σελάχια ὅσα δὲν ἔχουσι λέπια καὶ τὴν μύριαναινα μουρούναρ λέγει, καὶ τὸν γόγγρον γομβρί, καὶ οὐγγρί καὶ μουγγρί καὶ τὸν γαλέον γαλέον.

Οἷα παίζουσι φίλοι, παρθένοι αὐλῶν κόραι, κοῦφα πηδῶσαι κόμας, κ' ἀνακρούσασαι χερσίν, κάλλιστ' ἂν καὶ τοῖν ἰσχυρίων τὸ μὲν κάτω τὸ δ' ἄνω, εἰς ἄνω ἐξαίρουσαι, οἷα κίγκλος ἄλλεται» Αὐτοκράτης παρὰ Αἰλίαν. Περὶ ζώων Β', 12. κεφ. θ'. (ταῦτο πράττουσιν οἱ ἴδιον τινὰ χορὸν χορεύοντες, κοῦφα πηδῶσι, καὶ τὰς κόμας καὶ τὰ ἰσχύια ἀνακρούουσι χερσὶ, καὶ τοὺς πόδας τὸν μὲν κάτω τὸν δ' ἄνω ἐξαίρουσι σειόμενοι, ὡς ἡ οὐρὰ τοῦ ὀρνέου καλουμένου νῦν σειτούρα, καὶ λέγομεν κινεῖ τὴν οὐρὰν του, καὶ κινεῖται ὡτὰν τοῦ πουλίου τὴν οὐρὰν, καὶ χορεύων κορδαρίζεται, ἤτοι μιμεῖται τὸν σατυρικὸν χορὸν τῶν ἀρχαίων, ὃν κορδακα ἐκάλουν.

Ἐπιστομίζων αὐτὸν τῇ εὐγλωττίᾳ, Φιλόστρατος Β. Σοφ. Β. 8. [ἡ συνήθεια τὸν ἀπεστομῶσε λέγει μετὰ τὴν εὐγλωττίαν του.

Καίειν καὶ Ἀττικῶς κείειν» Θωμαῆς Μάγης. κεφ. 154 καὶ 186 [ἡ συνήθεια ἀντι καίει κείει λέγει, οἷον δὲν κείει ὁ δαυλός· καὶ τοῦτον ἰωνικῶς δαυλὸν λέγει, ἀντι τοῦ δαλός· ὡς ἀπαντᾶται συχνότερα εἰς τοὺς συγγραφείς.

Ἀκανθα ἡ ἐκ τῆς Ἐρυθῆνας ἀρίστη ἐστὶ πρὸς πλῆκτον: Ἀντιγ. Καρύς. κεφ. 185 [ἡ συνήθεια ταύτην μαυραγκαθιὰν καλεῖ καὶ νομίζει ὅτι ἡ ἐκ τῆς Ἐρυθῆνας εἶναι ἀρίστη.

Κερωνιάς, ἤντινα καλοῦσι συκὴν Αἰγυπτίαν, καὶ ὀργάνου καὶ θύμβρας καὶ καρδάμου, Θεοφρ. Φυτ. ἱστορ. κεφ. 18 [ἡ συνήθεια ταύτην Ἀραποσυκὴν, καὶ ὀρίγανον, καὶ θρούμβι, καὶ κάρδαμον λέγει ταῦτα, φυλάττουσα τὴν τοῦ Ὑ Αἰολικῆν προφορὰν προφέρουσα αὐτὸ ὡς οἱ Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ τὸ ü: u.

Ῥωδιὰ καὶ κρινωδιὰ . . . [τὰς | βάρδους [τούτων] μοσχεύειν . . . Θεοφρ. Φυτ. ἱστορ. Β, 2. κεφ. 2. [ἡ συνήθεια λέγει ὀξυτόνως ὡσαύτως ὡς οἱ ἀρχαῖοι ῥοδιὰ καὶ κρινωδιὰ, καὶ κυθωνιὰ, τούτων τὰς βάρδους μοσχεύειν.

Ὁ Σέλευκος ὀργεῶνας φασὶ καλεῖσθαι τοὺς συλλόγους ἔχοντας περὶ τινος Ἡρώας καὶ Θεοῦς | καὶ τὰ ὄρια τῶν τεμενῶν | Σουίδας εἰς ὀργεῶνες. [ἡ συνήθεια τὸν πέριξ τοῦ ἐλαιῶνος τῶν Ἀθηναίων χάνδακα, εἰς ὃν τὰ τῶν βροχῶν ὕδατα ἐκχύνονται, ὀργιῶνα καλεῖ ὡς ἱεροῦ τοῦ ἐλαιῶνος τούτου τῇ Ἀθηναῖ ἀφιερωμένον.

Ἄνθρ παφλάζων, διὰ τὸ τῆς φωνῆς ἀπηχῆς Σουίδ. εἰς παφλάζων
[ἢ συνήθεια παφλατιῶν καὶ φαφλατιῶν καλεῖ τὸν ἄνδρα, οὗ λαλοῦντος
ἀνάρθρως, ἐκπίπτει ὁ σίελος. (Ἀκολουθεῖ)]

— Κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν ἐκ Πετροπόλεως ὁ ποτὲ ἰδιαίτερος ταμίης τοῦ Καποδι-
στρίου Τομπόλης, τελευταίας ἐσχάτως, ἔφησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ διαθήκης
αὐτοῦ ἑνεακοσίας χιλιᾶδας βουβλίων, τὰ ὅποια παρακαλεῖ τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον
νὰ διατάξῃ, ὥστε νὰ παρακατατεθῶσιν εἰς τὴν τράπεζαν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ προ-
στίθεται κατ' ἔτος ὁ τόκος εἰς τὸ κεφάλαιον, καὶ μετὰ ἐξήκοντα ἔτη νὰ σταλῇ ὅλον
τὸ ποσὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ συντηρηταὶ ἐκ τῶν τόκων τῶν χρημάτων τούτων
τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον. Εἶναι εὐχῆς ἔργον ἵνα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις φρον-
τίσῃ νὰ ἐμποίησῃ διὰ τῶν πράξεών της τὴν προσήκουσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς φι-
λομύσους καὶ γενναίους δωρητὰς Ἑλλήνας ἵνα τοῦ λοιποῦ μὴ διορίζωσιν οὗτοι ἀλ-
λογενεῖς κηδεμόνας τῶν Ἑλληνικῶν χρημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου.

— Κατὰ τὴν 21 Φεβρουαρίου περὶ τῆν 3 ὥραν τῆς νυκτὸς ἐξεβράχῃ ἐν Κα-
στορίᾳ (Κέραιε) τῆς Μακεδονίας φρικτὴ πυρκαϊᾷ, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐπιστολῶν
τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐξ ἀνθρώπων, ἐλθόντων ἐκεῖθεν, ἀποτεφρώσασα τὰ ὄρατα πα-
λάτια τοῦ πρώην Διοικητοῦ Σιαχίμπεη. Ἀποθήκη δὲ πολεμοφοδίων, φυλαττομένων
ἐκεῖ που πλησίον, ἐκπυροκροτηθεῖσα ἐγένετο αἰτία νὰ φονευθῶσιν ἱκανοὶ καὶ νὰ βλα-
φθῶσι καιρίως πολλοὶ πλησιόχωροι οἰκίαι. Ἡ ζημία ἀναβαίνει περὶ τὸ ἐν ἑκατομ-
μύριον. Εὐχῆς ἔργον ἵνα ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν της ἵνα
μὴ ἀποταμιεύηται εἰς τοιαῦτα ἐπικίνδυνα μέρη τσαυτῆ ποσότης πολεμοφοδίων, καὶ
γίνηται αἰτία τοιούτων δυστυχημάτων. (Ἐκ τῆς Ἐφημερίδος ἡ Ἄθηνᾳ)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

*Περὶ ἰδιοκτησίας, σύγγραμμα νεώτατον τοῦ Κυρίου Α. Θιέρ-
σου, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ε. Α. Σίμου· εἰς 8ον περιέχει σελ. 325.
τιμ. δρ. 5.*

*Γραμματικὴ τῆς ἀρχ. Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Χ. Παμπούκη,
γυμνασιάρχου Ναυπλίας. Μέρ. Α. ἦτοι τὸ Τεχνολογικὸν εἰς 8ον
περιέχει σελ. 350. τιμ. δρ. 5.*

— Ἐπομένως θέλομεν διαλάβει ἐκτενέστερον περὶ τῶν βιβλίων
τούτων.

— Ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν Κ. Κ. Γρ. Παππαδοπούλου,
καὶ Β. Σχινᾶ, καὶ Κ. Σ. Πιττάκη, ὅτι διὰ πλησμονὴν ὕλης δὲν ἠ-
δυνήθημεν νὰ καταχωρίσωμεν ἀκόμη καὶ αὐτῶν τὰς διατριβάς.

— Ἐνεκα τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς πολλῆς ὕλης ζητοῦμεν τὴν συγ-
γνώμην παρὰ τῶν Κ. Κ. συνδρομητῶν μας, ἂν δὲν δημοσιευθῇ ἐγ-
καίρως καὶ τὸ Θ' φυλλάδιον τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεδήμου.